MALİYE HESAP UZMANLARI VAKFI YAYINLARI
YAYIN NO: 12

PANEL

GÜÇLÜ EKONOMİYE GEÇİŞ PROGRAMI VE MALİYE POLİTİKALARI

29 Mayıs 2001
Sheraton Oteli - ANKARA

MALİYE HESAP UZMANLARI VAKFI YAYINLARI
YAYIN NO: 12

PANEL

GÜÇLÜ EKONOMİYE GEÇİŞ PROGRAMI VE MALİYE POLİTİKALARI

29 Mayıs 2001
Sheraton Hoteli-ANKARA

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ 5

SUNUŞ VE AÇILIŞ KONUŞMALARI 13

BİRİNCİ OTURUM 33

İKİNCİ OTURUM 113

ÖNSÖZ

Ülkemizdeki ekonomik, mali ve sosyal yaşama ilişkin gelişmeleri sürekli izleyen ve kamuoyunun gündemine getirerek tartışılmasını sağlayan Maliye Hesap Uzmanları Vakfı, Hesap Uzmanları Kurulu'nun kuruluşunun 56. yılı etkinlikleri çerçevesinde, yaşanan son ekonomik krizi müteakip hazırlanan ekonomik ve mali programın irdelenmesi amacıyla, *"Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve Maliye Politikaları"* konusunu masaya yatırmış; konunun teorisyenleri ve uzmanları ile politikasını tespit edenleri aynı masa etrafında toplayarak, seçkin izleyiciler ve kamuoyu önünde tartışılması ortamını hazırlamıştır.

Bu panel, kriz sonrası uygulamaya konulan ekonomik programın kamuoyunca iyi anlaşılması imkanını vermesinin yanısıra programın eksik yönlerinin olup olmadığı ve eksiklerin giderilmesi için ek ne gibi önlemlerle takviye edilmesi gerektiğini ortaya çıkarması bakımından yararlı olmuştur. Nitekim, 2000 yılı 29 Mayısında gene aynı Vakıfça düzenlenen *"Son Ekonomik Politikalar ve Vergi"* konulu panelde, 1999 Aralık ayında uygulamaya konulan maliye ve para politikalarının sonuç vermeyeceği ve ekonomik bir krize neden olacağı, konunun akademisyen ve uzmanlarınca nedenleriyle birlikte açıklanmıştı. Ne yazık ki, o günlerde temenni etmediğimiz bu görüşlerin doğruluğu, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleriyle kanıtlanmış oldu.

Bu panelde ortaya konulan değerli görüşlerin kalıcı olması ve başvurulan bir kaynak özelliğini kazanabilmesi amacıyla yapılan

konuşma ve tartışmaların tam metni yayınlanarak ilgili ve yetkililerin hizmetine sunulmaktadır.

Elinizdeki bu kaynağa başvurulduğu ölçüde kendimizi başarılı addedeceğiz. Saygılarımızla.

Abdullah ASLAN
Hesap Uzmanları Kurulu Başkanı
HUV Mütevelli Heyet Başkanı

MALİYE BAKANLIĞI
HESAP UZMANLARI
KURULU
MALİYE
HESAP UZMANLARI
VAKFI
İzak ATIYAS
MALİYE BAKANLIĞI
HESAP UZMANLARI KURULU

Sheraton Ankara
PANEL
GÜÇLÜ EKONOMİYE GEÇİŞ PROGRAMI
VE MALİYE POLİTİKALARI
TARİH: 29 MAYIS 2001 SAAT: 14.00 - 18.00

Resim 2

SUNUŞ	:	ABDULLAH ASLAN *Hesap Uzmanları Kurulu Başkanı* ŞEFİK ÇAKMAK *Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Başkanı*
AÇILIŞ KONUŞMASI	:	SÜMER ORAL *Maliye Bakanı*
YÖNETEN	:	DOÇ.DR. NEVZAT SAYGILIOĞLU *E. Baş Hesap Uzmanı* *E. Gelirler Genel Müdürü* *Gümrük Müsteşarı*
PANELİSTLER (Alfabetik Sırayla)	:	DOÇ.DR. İZAK ATİYAS *Sabancı Üniversitesi Öğretim Üyesi* ŞÜKRÜ BİNAY *T.C.Merkez Bankası Başkan Yrd.* PROF.DR. HURŞİT GÜNEŞ *Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi* KEMAL KILIÇDAROĞLU *E. Baş Hesap Uzmanı* *Sosyal Sigortalar Kurumu E. Genel Müdürü* *Vatandaşın Vergisini Koruma Derneği Başkanı* YRD.DOÇ.DR. AZİZ KONUKMAN *Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi* PROF.DR. ERCAN UYGUR *Ankara Üniversitesi Öğretim Üyesi*

SUNUŞ VE AÇILIŞ KONUŞMALARI

----- 0 -----

SUNUCU (A.NACİ ARIKAN) - Değerli konuklar, basınımızın kıymetli temsilcileri; Maliye Hesap Uzmanları Vakfı ve Hesap Uzmanları Derneğince Hesap Uzmanları Kurulunun 56 ncı Kuruluş Yıldönümü etkinlikleri çerçevesinde düzenlenen "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve Maliye Politikaları" konulu panelimize hoş geldiniz diyor ve hepinizi saygılarımla selamlıyorum.

Panelimizin, siz değerli katılımcıların katkılarıyla ülkemiz ve ulusumuz için yararlı olacağına inanıyor ve hepinize şükranlarımızı tekrar sunuyoruz.

Şimdi, izninizle, panelimizin sunuş konuşmasını yapmak üzere Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Başkanı Sayın Şefik Çakmak'ı kürsüye davet ediyorum.

Buyurun sayın üstadım.

ŞEFİK ÇAKMAK (Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Başkanı) – Sayın konuklar, Hesap Uzmanları Kurulunun 56 ncı Kuruluş Yıldönümü nedeniyle düzenlenen tartışmaya hoş geldiniz.

Geçen yıl, 2000 yılı 29 Mayısında Türkiye'nin birinci son şansı olan programın değerlendirmesini bu salonda yapmıştık. Bu yıl, Türkiye'nin ikinci son şansı olan başka bir programı tartışıyoruz. Bu gidişle, gelecek yılda da Türkiye'nin üçüncü son şansı olarak hazırlanan programı tartışacağız.

Bu ekonomik programlar başarılı olmazsa, 779 000 kilometrekare Türkiye toprakları ve Türkiye'de yaşayan 65 milyon insan yok olmayacaktır. 1999'da Türkiye'nin son şansı olduğu belirtilen program, 2001 Şubatında çöktü. Arkasından ikinci program uygulamaya kondu. Türkiye'nin gene son şansı olduğu vurgulanan bu program da çöktüğünde üçüncü program uygulamaya konacaktır.

Birtakım ayrıntılar üzerine kurulu bir programın, Türkiye gibi kocaman bir ülkenin son şansı olacağının ileri sürülmesinin nedenini, programın savunulmasının çok güç olmasında arıyorum. Aslında, zaman zaman ağızdan kaçırıldığı gibi, uygulamaya konan program, Türkiye'nin son şansı değil; Türkiye'de uygulanmak istenen serbest piyasa ekonomisinin son şansıdır. Açık söylemem gerekirse, serbest piyasa ekonomisinin Türkiye'de başarılı olabileceğine de inanmıyorum. Serbest piyasa ekonomisi yarışma temeli üzerine oturur. 65 milyon nüfusa kişi başına 3 000 dolar gelir sağlayan Türkiye ekonomisinin, kişi başına 25-30.000 dolar gelir sağlayan ekonomilerle yarışmaya girmesini, bu yarışmadan başarılı çıkmasını mümkün görmüyorum. Türkiye'nin yazboz tahtasına çevrilmesinden endişe ediyorum. Ayrıca, ekonomik program için gerekli olduğu söylenen yurtdışı destek veya kredinin sağlanmasının, Yüce Meclisimizin hangi yasayı ne kadar sürede çıkarması gerektiği gibi ayrıntılı ve yadırgatıcı koşullara bağlanmasını Yüce Meclisin bu yasaları, bu sürelerde, inanarak değil, kredi alabilmek için çıkardığı izleniminin verilmesini son derece tehlikeli buluyorum. Bundan böyle, Türkiye'ye kabul ettirilmek istenilenlerin ekonomik bunalım yaratılarak sağlanmasının yol olmasından korkuyorum. 1999'da uygulamaya konan ekonomik program çökmüş değildir. Genel bir planda bir aşamayı tamamlamış, yüklendiği fonksiyonu yerine getirmiştir.

Geçen yılki sunuş konuşmamı, "yoksa bu ekonomik program önemli bir devalüasyonla mı sonuçlandırılacak" diye bitirmiştim. 2001 Şubatında devalüasyon gerçekleştiğine göre, program görevini yerine getirmiş ve çöktüğü ilan edilmesi gereken bir program haline gelmişti görüşündeyim. 2001 yılında uygulamaya konan program da görevini yerine getirdiğinde çöktüğü ilan edilecektir. Çökmesinin suçlusu şimdiden ortaya konmakta, yaratılmaktadır. Toplumun tüm diri güçleri, neredeyse histeri halinde, yolsuzluk ekonomisi söylemini dile getirmektedirler. Yolsuzluk ekonomisi söylemi, şöhret kapılarının anahtarı olmaya başlamıştır. Yurtdışından da sesler gelmektedir: "Yolsuzluğu engellemezseniz karışmayız." Ne demektir yolsuzluk ekonomisi; yani, Türkiye'de ekonomi yolsuzluklar üzerine mi kuruludur? Türkiye'nin otomobil fabrikaları, beyaz eşya fabrikaları, tekstil fabrikaları, sanayi siteleri, esnafı, çiftçileri yolsuzluk yapmazlarsa üretim duracak mıdır? Buna inanılabilir mi? Her ülkede, toplum yapısındaki organizasyon bozukluğuyla doğru orantılı, ama az, ama çok yolsuzluk vardır. Rantiye bay A'nın parasını bankacı bay B dolandırmışsa ortada polisiye bir olay vardır. Bütün Türkiye'yi rantiye bay A'nın batan parasını kurtarmak için seferber ederseniz, bu polisiye olayı devlet güvenliği haline getirirseniz, garip olan budur. Hayalî ihracat, çok eski yıllardan beri hep olmuştur. Bu nedenle Türkiye ekonomisi batmamıştır. Ama, son zamanlarda hayalî ihracat söylemleri o kadar abartılmıştır ki, ciddî ciddî Türkiye ihracatının yüzde 37'sinin hayalî olduğu bile ileri sürülebilmiştir. Yurtdışında da "yolsuzlukları önlemezseniz başarılı olamazsınız; yardım etme konusunda istekli olmayız" söylemleri iletilmektedir. Eğer bu ekonomik programın başarısı, dış desteğe, dış destek de yolsuzluk olmamasına bağlıysa, Türkiye'deki 65 milyon insan içinden üç beş dolandırıcı, üç beş hırsız, üç beş rüşvetçi çıkmayacağını kimse garanti edemez.

Hepinize saygılar sunarım. (Alkışlar)

SUNUCU (A.NACİ ARIKAN) - Sayın üstadımıza teşekkür ediyoruz.

Değerli konuklar, panelimizin açılış konuşmalarını yapmak üzere, ilk olarak, Hesap Uzmanları Kurulu Başkanı Sayın Abdullah Aslan'ı kürsüye davet ediyorum.

Buyurun Sayın Başkanım.

ABDULLAH ASLAN (Hesap Uzmanları Kurulu Başkanı) – Sayın Bakanlarım, değerli milletvekillerim, saygıdeğer konuklar, değerli üstat ve arkadaşlarım, basınımızın saygıdeğer temsilcileri; hoş geldiniz, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Uygulamaya konulan "Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" adlı ekonomik program, kamu kesimi ile finans sistemi ve özellikle bankalarla ilgili düzenlemeler olmak üzere iki temel eksen üzerine inşa edilmiştir. Kamu kesimi için, kamunun tüm gelir ve harcamalarını bir araya getirmek amacıyla tek güç esası ve idarî karar ve işlemlerde şeffaflığı gerçekleştirmeye yönelik düzenlemeleri içermektedir. Bu düzenlemeleri, sağlıklı maliye politika ve kararlarıyla uygulamaları için yararlı ve gerçekçi buluyoruz. Zira, kamu kesiminin işlemlerini ve sonuçlarını kamu hesaplarından izleme olanağı kalmamış; konsolide bütçe dışındaki fonlar, özel hesaplar, dönersermayeler, vakıflar, özel idareler ve KİT'ler, bütçe ve hazine birliğiyle disiplinini yok etmiştir. Bu bağlamda, program, konsolide bütçe dışı unsurların payını en aza indirerek, kamu kesimiyle konsolide bütçeyi örtüştürmek ve uygulamanın sonunda kamu kesiminin ekonomideki büyüklüğünü azaltmayı amaçlamaktadır. Öngörülen bu düzenlemeler, maliye politikalarının aracı olan bütçe sisteminin de reforma tabi tutulmasını gerektirmelidir. Bilindiği üzere, bütçeler, ülkeyi yöneten hükümetlerin, kendilerine emanet edilen kamu kaynaklarını nasıl

harcayacaklarını ve ülke halkına hangi hizmetleri götüreceklerini taahhüt eden, gösteren bir taahhüt ve mukavelename niteliğinde bir malî kurumdur.

Bilindiği üzere, bütçelerin bazı temel görev ve fonksiyonları vardır. Bütçeler, makro ekonomik istikrarı sağlamalı, kaynak dağılımında etkin olmalı, vatandaşlara verimli hizmet sunmalı ve kaynak sağlayarak hizmet talep edenlere karşı taahhütlerini nasıl ve ne şekilde yerine getirdiklerinin hesabını, siyasî ve idarî sorumluluk çerçevesinde verebilmelidir.

Ülkemizde makul bir denge içinde, sağlıklı bir öncelik sıralamasıyla, kamu malı niteliğinde mal ve hizmet sunumu için harcama yerine, bazı siyasî önceliklere göre, popülist amaçlar için kamu kaynakları dağıtılabildiği ve belirlenen ödenekler aşılarak kolay ek bütçe çıkarılabildiğinden bütçe kanunlarının bağlayıcılığı ve inandırıcılığı zedelenmekte ve bütçe açıkları sonucu ekonomik istikrar sağlanamamaktadır. Bu nedenle, bütçe sistemi, siyasî ve idarî kadrolarca kullanılan kamu kaynaklarının hesabı sorulabilecek, aşırı harcama eğilimini disipline ederek ekonomik istikrarı sağlayacak, hizmet sunumunda etkinlik ve verimliliği gerçekleştirecek tarzda yeniden yapılandırılmalıdır. Kamu sektörü, kamu kesimi genel dengesinde, 1988-1989 yıllarında gayri safî millî hasılânın yüzde 5'i oranında tasarruf yaratırken, 1992 yılından itibaren eksi tasarruf üretilir konumuna gelmiştir. Kamu yatırım harcamalarının kısılmasına karşı kamu tasarrufunun gerilemesi nedeniyle, kamu sektörü tasarruf yatırım açığı 1988'den 1993'e 8,3 misli büyümüştür. Kamu tasarrufları, sadece 1997 yılında artıya geçmiş, 1999 yılında kamunun eksi tasarrufları, yani kamunun toplam gelirini aşan tüketim harcamaları fazlası kamu yatırımlarının üstüne çıkmıştır. Bu olumsuz gelişmeler, konsolide bütçe açıklarını artırmış, kamunun finansman ihtiyacını hızla yükseltmiştir. Böylece kamu kesimi borçlanma gereği, 1988 yılında gayri safî millî hasılânın yüzde 4,8'i iken,

1991'de yüzde 10'a, 1993'te yüzde 12'ye, 1999 yılında da bu oran yüzde 15'e yükselmiştir.

Uygulanan gelir harcama ve borçlanma politikaları sonucu, konsolide bütçelerde harcamaların dağılımında en önemli artışın iç borç faiz ödemelerinde olduğunu görüyoruz. İç borç faiz ödemeleri, toplam harcamaların 1988 yılında 15'i iken, 1999'da yüzde 35'ine yükselmiş ve vergi gelirlerinin yüzde 66'sı faiz ödemelerine ayrılmıştır.

Toplam harcamalar içinde personel harcamaları, 1991-1992 yıllarında yüzde 40'lar düzeyindeyken, 1996 yılından itibaren yüzde 25'ler düzeyine gerilemiştir. Faiz dışı bütçe dengesinde fazla yaratma kaygısıyla, 1985 yılında bütçe harcamaları içinde yüzde 20'lik bir paya sahip olan yatırım harcamaları, 1990'lı yıllarda hızla gerilemiş; 2000'li yıllarda cumhuriyet tarihinin en düşük değerine, yüzde 5'ler seviyesine gerilemiş olması, ülkemizin geleceği açısından bizler için düşündürücü bir sonuçtur.

Temel ekonomik göstergelere baktığımızda da, ekonomimizin son yılları, büyüme kriz sarmalına sıkışıp kalmış bir görünüm arz etmektedir. 1972 yılından başlayarak, 1976 yılında tepe noktasına ulaşan ilk büyüme konjonktür devresini, 1978, 1980 krizi izlemiş; ikinci büyüme devresi, 1983'ten başlayarak 1986 yılında tepe noktasına ulaşmıştır. 1988 durgunluğunu takip eden üç salınımın ortak özelliği, kısa aralıklarla gerçekleşmesi ve ekonominin büyüme hızındaki istikrarsızlığın şiddetlenmesidir. Bu salınımlardan ilki 1989-1991, ikincisi 1992-1994, üçünsü ise 1996-1998 tarihleri arasında mini büyüme devrelerdir. Bu devreleri takip eden 1999 krizi ise, dikkat çekici boyuttadır. Kriz sonrası uygulamaya konulan 2000 Yılı İstikrar Programıyla birlikte ekonomide yeni bir canlanma dönemi yaşadık. Ne yazık ki, 2001 yılında farklı ve daha büyük bir krizle karşı karşıyayız. 1989 yılında alınan tam konvertibilliğe geçiş kararından önceki ekonomik büyüme ve birikim süreçleri, genişleyici

para, faiz ve döviz politikaları sonucu cari açığın gerektirdiği sermaye girişleri ve dış borçlanma şeklinde sürdürülmekteyken, 1989 yılından sonraki büyüme ve birikim süreçleri, tamamen kısa vadeli spekülatif sermaye hareketlerine ve dış finans çevrelerinin kararlarına bırakılmış görünmektedir.

Liberalizasyon ve globalizasyon olgusunun tabiî bir sonucu olan uluslararası kısa vadeli sermaye hareketleri, gerek reel ekonomi gerekse finansal ekonomi açısından istikrarsızlık yaratarak, kanımızca, ekonominin dengeli büyümesinin önemli bir engeli haline gelmiştir.

Türk iktisatçıları ve maliyecileri, kısa vadeli sermaye hareketlerinin yarattığı bu istikrarsızlığa bir çözüm aramalıdır kanısındayız.

Kamu harcamalarının, vergi gelirleri yerine, kısa vadeli sermaye hareketleri ve borçlanmayla karşılanması sonucu, Türkiye ekonomisi âdeta çıkmaza girmiştir. Kamu kesimi dengelerinin sürdürülebilmesi için her seferinde daha fazla tutarda ve daha yüksek faiz ve borçlanma gereksinimi ortaya çıkmıştır. Kamunun yüksek tutarda ve reel faizle borçlanması ve ödenen faizlere vergisel ayrıcalık tanınmasıyla, mal ve hizmet üretimi için yatırımlara ayrılması gereken kaynakların, vergisel yükümlülüğü bulunmayan devlet iç borçlanma senetlerine aktarılmasına neden olmuş; kaynakların üretime yönelmediği görülmüştür.

Ekonomi, toplumların tükettiklerini yeniden üretebilme sürecidir. Bir toplum, kamu harcamaları için gerekli kaynağı yaratamıyor, mal ve hizmet üretimi için üretim kapasitesini artıramıyorsa, ekonomik bunalım kaçınılmaz bir sonuçtur diye düşünüyoruz. Kalkınmasını henüz gerçekleştirememiş olan ülkemizde, malî kurumların, yatırımlar için kaynak artırıcı ve maliyetleri azaltıcı yönde rol oynaması sağlanmalı; uluslararası

rekabete dayanıklı mal ve hizmet alanlarına yatırım yapılmasını sağlayıcı önlemler alınmalıdır. Ülkemiz ekonomik sorunlarının, salt kamu kesimi finansman dengesizliğinden değil, makro boyutta tasarruf yatırım sürecindeki yetersizlik ve bozukluklardan oluştuğu gözden kaçırılmamalıdır.

Programın kanımızca zayıf noktası, vergi sistemine ilişkin önlemlerdedir. 2000 yılı konsolide bütçesinin faiz dışı fazlasının gayri safî millî hasılâya oranının yüzde 5,1 olması ve bu fazlanın artarak devam etmesi gerektiği vurgulanırken, vergi gelirlerini artıracak yeterli düzenleme öngörülmemiş, gelir idaresi ve vergi denetim sisteminin yeniden yapılanma sorununa değinilmemiştir.

Uygulamaya konulan programın başarısı, kamunun ihtiyaç duyduğu gelirin sağlanmasına, konsolide bütçenin giderek artan bir şekilde faiz dışı fazla vermesine bağlıdır. Konsolide bütçe dengesi için gerekli gelirin toplanmasında ülkenin içinde bulunduğu ekonomik konjonktür ile vergilendirmede verginin hududu ve vergide adalet ilkeleri nedeniyle vergisini ödeyen kesimlere yeni vergi koymak ya da vergi oranlarını yükseltmek çözüm değildir. Hesap Uzmanları Kurulu olarak, uzun süreden beri ısrarla vurguladığımız ve önerdiğimiz çözüm, ülkemizin bir gerçeği olan kayıtdışı ekonominin kayıt altına alınması, mal ve hizmetlerin tedarik, üretim ve dağıtım sürecinin her aşamasında yaratılan katma değerden ve belirli bir gelir düzeyinin üstündeki her tür gelirden vergi alınmasının sağlanmasıdır. Alınamayan vergi, en büyük adaletsizliği yaratmakta; vergi ödeyenlerin devlete olan güvenini sarsmaktadır. Verginin adaletli olması, ekonomik açıdan haksız rekabete dene olmaması ve herkesin ödemesi gereken vergiyi ödemesi, kamuoyunun, Maliye Bakanlığından beklediği vergilendirmeye ilişkin esas ve ilkelerdir. Kim vergi ödüyor; kim vergi kaçırıyor; kim vergiden yakınıyor? Bu hususlar, karar

vericilerce ciddî olarak analiz edilmeli ve buna göre yönlendirilmelidir.

Değişik yöntemlerle yapılan hesaplamalara göre, yüksek oranda ve yaygın şekilde ülkemizde var olan kayıtdışı ekonomi, sağlıklı ekonomik ve malî politikaların saptanması ve kararların alınmasını engellemekte; firmalar arasında haksız rekabete neden olmakta; doğrudan yatırımlara yönelecek yabancı sermayenin ülkemize gelmesini kanımızca önlemekte; yolsuzluklarla etkin mücadeleyi güçleştirmekte; ve bu nedenlerle, kamunun ihtiyaç duyduğu vergiler alınamamaktadır.

Malî kaygılarla genel doğrultusuyla, yapısını bozucu yönde yapılan ilkesiz eklemeler, ek ve geçici hükümlerle iş tutarlılığını kaybetmesine rağmen, çağdaş konumdaki vergi kanunlarında uluslararası ilişkiler ile ekonomik ve malî gelişmelerin gerektirdiği düzenlemelerin yapılması, sistemin basitleştirilerek etkinleştirilmesi tabiîdir; ancak, vergi kanunları ne kadar mükemmel yapılırsa yapılsın, kanunları uygulayacak ve uygulama sonuçlarını denetleyecek gelir idaresi ve denetim organlarıyla onların personeline gereken önem verilmezse beklenen sonucun alınmasını mümkün görmüyoruz. Vergi sorununun çözümünde en önemli kısıt, idare ve bu idarede görevli insan unsurudur. Başarı için, gelir idaresi ve denetim sisteminin yeniden yapılandırılması, bu yapılandırılmaya ve personeline gerekli yatırım ve harcamadan kaçınılmaması gerektiği inanıyoruz.

Bu düşüncelerle, saygılar sunarım; panelin, ülkemize ve ekonomimize yarar sağlamasını dilerim. (Alkışlar)

SUNUCU (A.NACİ ARIKAN) – Sayın Başkanımıza katkılarından dolayı çok teşekkür ediyoruz.

Değerli konuklar, şimdi de konuşmalarını yapmak üzere, Maliye Bakanımız Sayın Sümer Oral'ı kürsüye arz ediyorum.

Buyurun Sayın Bakanım.

MALİYE BAKANI SÜMER ORAL – Kıymetli Bakanları, değerli milletvekili arkadaşlarımı, Danıştay'ın Değerli Başkanını, Sayıştay'ın Değerli Başkanını, kıymetli hesap uzmanlarını, sevgili meslektaşlarımı, davetlileri ve basınımızın kıymetli mensuplarını saygıyla, sevgiyle selamlıyorum.

Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları Kurulunun 56 ncı kuruluş yılını yaşıyoruz. Bu vesileyle, son bir haftadır, Hesap Uzmanları Derneği ve Vakfı, gayet yararlı tartışma zeminleri meydana getirmiştir. Geçen hafta sonunda cuma günü, İstanbul'da "Vergi sisteminin dünü ve bugünü" konulu bir panel vardı. Oranın da açılışında bulunmuştum. Bugün, ülkemizin uygulamakta olduğu yeni ekonomik program ve o programın temeli sayılabilecek maliye politikaları tartışılmaktadır. Her iki zemin de, Türkiye'nin gündemindeki öncelikli meseleleri tartışan ve bu konuları da, işin içinden yetişmiş, fevkalade konulara hâkim değerli arkadaşlarımız meseleyi tartışmakta. Bu tartışmalardan da biz idare olarak, yönetim olarak, mutlaka yararlanma imkânına kavuşacağız.

Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları Kurulu, ülkemizin kamuda iftihar ettiği bir müessesemizdir, bir kuruluşumuzdur. Bugüne kadar, kuruluşundan bu yana 56 yıl içerisinde 1.236 gencimiz bu kurula girmiş; 900'ün üzerinde arkadaşımız hesap uzmanı sıfatıyla heyetten ayrılmış; bugün de 296 hesap uzmanımız bu kurulda görev yapıyor ve ülkenin ekonomisi için, kalkınması için malî politikaların en önemli bir fonksiyonunu yerine getirmektedir. Gerçekten, ülke olarak gurur duyduğumuz bir kuruluş. Ben de,

değerli hesap uzmanı arkadaşlarımı, bu 56 ncı kuruluş yıldönümünde bu günleri dolayısıyla, bu günleri dolayısıyla kutluyorum.

Türkiye, dünyayla beraber 1 yıl 5 ay önce, yani aşağı yukarı 17 ay önce yeni bir çağa girdi. Hep hatırlayalım, 2000 yılına gelmeden önce, yıllarca, işte 2000'li yıllara veya 21 inci Asra 10 sene kala, 2000 yılına 5 sene kala, 1 sene kala, ondan sonra da günlere döndürüldü, hatta Paris'te Eyfel Kulesi 1 yıldan önce işte şu kadar gün kaldı diye diye, böylece 2000'li yılları, 21 inci Asrı kucakladık. Ama, 21 inci Asrı, sadece bir tarih olarak düşünmemiz de mümkün değil; yani, artık, 1999'dan sonra 2'yle başlayıp, uzun süre böyle 2'yle başlayacak bir tarih olarak düşünmemiz lazım. 2000'li yıllara, 21 inci Asra, onun taşıdığı öneme uygun bir şekilde, bir yapıda girmek ve o çağın gereklerini yapıp, o çağın imkânlarından yararlanmak gerekir. Yoksa, herkes, istese de istemese de 21 inci Asra girecektir; ama, onun şartlarını kucaklayarak girmek önemlidir.

Şimdi, böyle bir çağa giriyoruz, girdik. Bu çağın en büyük özelliği -arkadaşlarım da kısmen bahsettiler- global bir dünya, küresel bir dünya; millî sınırların yerini daha çok ekonomik entegrasyonların aldığı, ekonomik sınırların aldığı ve üretimin sadece o ülke için değil, dünya için yapıldığı bir dünya ve ekonomik gücünüz ne kadar fazlaysa o kadar hayat hakkına sahip olacağınız bir dünya. Ayrıca, bilgi, iletişim, teknoloji çağı. Bilgi devletini ne kadar yakalayabiliyorsanız o kadar gücünüz olacak bir çağa giriyorsunuz ve etrafınızda yetişmek istediğiniz ülkelere bakıyorsunuz, onların malî yapılarına, ekonomik yapılarına. Avrupa Birliği 15'leri, Türkiye'nin de içerisine tam üye olarak girmek istediği bir entegrasyon; yani, bir tarafta küreselleşme, bir tarafta da malî entegrasyonlar var. Aşağı yukarı fert başına millî geliri ülke ortalaması 20 000 doların üzerini aşmış; gayri safî millî hasılâların içerisinde kamu borçlanma gereği dediğimiz veya bütçe açığı diye biraz daha küçük tanımıyla düşündüğümüzde, gayri safî millî hasılânın yüzde 1-2'si ancak,

açığına sahip, daha fazla değil; enflasyon diye bir meselesi yok, 2'lerde, 3'lerde. Bunlarla yarışacaksınız. Bunun dışında, Amerika'daki veya Japonya'daki, Uzakdoğu'daki ülkeleri aldığınız zaman böyle bir tabloyla karşılaşıyorsunuz. Enflasyonu yok, bütçe açığı diye bir şey yok ve refah toplumu, haliyle gelir dağılımı güzel. Bu ülkelerin de hemen hemen tamamı bu noktaya serbest piyasa ekonomisiyle de gelmiş. Yani, bir başka sistemle de gelmemiş; hepsi serbest piyasa ekonomisini benimseyerek bu noktaya gelmiş ülkeler. Şimdi, Türkiye de bu ülkelerle yarışacağına göre, sadece kendi parametrelerini, kendi rakamlarını iyileştirmekle yetinemez. Aynı zamanda, aradaki farkı da azaltacak.

Şimdi, böyle bir çağa girerken Türkiye'ye bakıyorsunuz: Enflasyon yüzde 50'nin üzerinde, yüzde 60'larda. Bütçe açığı, yani kamu kesimi açığı değil, bütçe açığı, gayri safî millî hasılânın onun üzerinde ve bütçesinin yüzde 45'i sadece faize gidiyor ve topladığı tüm vergilerin her 100 lirasının 78 lirasını, yeni bir çağa girerken faize ödüyor. 1980'de 100'liranın 4 lirasını öderken, 21 inci Asra girerken 78'ini ödüyor. Ben, 1975 yılında Maliye Bakanlığı Bütçe Malî Kontrol Genel Müdürlüğü görevine başladım; bütçe yaparken, 100'liranın 2 veya 3'ünü ödüyordu.

Biraz evvel özelliğini saydığımız dünyayı kucaklayacağız ve o dünyanın içerisinde ilerleyeceğiz. Gayri safî millî hasılâ itibariyle de dünyanın 16 ncı ülkesiyiz, 17 nci ülkesiyiz. Bir taraftan Avrupa Birliğine tam üye olarak aday ülkesiniz, bir taraftan da gene 21 inci Asra girerken G-20'lerin de bir üyesisiniz. Orada da bir zemininiz var. O nedenle, Türkiye bu malî dengelerini sağlıklı bir hale getirmek mecburiyetindeydi ve 2000'li yıla başlarken bu dengelerini, kamu maliyesini sağlıklı hale getirecek. Kamu maliyesini sağlıklı getirdiğiniz zaman, enflasyonunuzu da aşağıya çekeceksiniz ve bütçenizde de faiz yerine... Hatırlarsınız, bütçeleri faiz ve personel bütçesi diyorduk; hatta, artık faiz ve personel bütçesi demek de

mümkün değildi; çünkü, ikisini topladığınız zaman vergi gelirlerinizin çok üstüne çıkıyorsunuz. Sadece faiz ve biraz da sosyal güvenlik sisteminin finansmanı için bütçeden aktaracağınız kaynağın bir bölümü vergileri götürüyordu. Bundan kurtulmak için sağlıklı bir kamu maliyesi oluşturmamız lazımdı. Bir program uyguladık. Güçlü bir ekonomi. Güçlü ekonomiden maksat nedir; üretim yapan bir ekonomi, üretim yapacak, yatırım yapacak, istihdam yaratacak, ihracat yapacak, büyümeyi yakalayacak. Böyle bir ekonomi için her şeyden önce altyapı. O altyapı da malî dengelerin oluşması, kamu maliyesi. Kamu maliyesi sağlıklı olmayan hiçbir ülke, ekonomisi güçlü bir ülke değildir; yani, örnek de gösterilemez ve kamu maliyesi sağlıklı olmayan hiçbir ülkede gelir dağılımı da düzgün olamaz. Şimdi, zaman zaman tartışıyoruz: Efendim, işte gelir dağılımı bozuk. Peki, enflasyonu yüksek olup da gelir dağılımı düzgün ülke dünyanın neresinde var? Yani, önce kamu maliyesini düzelteceksiniz, enflasyonu indireceksiniz, ondan sonra da gelir dağılımı düzgün hale gelecek, bazı tedbirleri alarak. Ama, yüksek enflasyonla gelir dağılımı nasıl düzelir. İşte bunu yapmak için, gerçekleştirmek için bir program uygulandı. Bakınız, zaman zaman bunu söylüyorum. Clinton, görevi Bush'a devrederken, kendisinden görev yapacak olana üç şey vaat etti. Bunun bir tanesi "bütçenin dengesini iyi koru, bütçe açığını devam ettir" dedi; çünkü, çok uzun yıllar bütçe açığıyla yaşadı; ama, Clinton'un iftiharla söylediği şey: "Benim dönemimde bütçe açıkları azaldı." Buna bütçe konuşmasında pasajlarla önemli yer vermiştir. "Benim en fazla övündüğüm, kamu maliyesini sağlıklı hale getirdim; bütçe fazlası verdim ve bu bütçe fazlasını da bizim Amerika'nın –öyle diyor- sosyal güvenlik sistemi 2020 yılında bir darboğaza girebilir, oraya kaynak aktaracağız" diyor. Şimdi, kamu maliyesi esas. Bu uygulanan programın da esası buydu ve bunun için birtakım kanunî değişiklikler yapıldı. Bakınız, yeni uyguladığımız programla ilgili yedi sekiz tane kanun çıkardık, acil kanun; ama, 1999'un ortasından 2000 yılının sonuna doğru Türkiye, çok önemli

yapısal değişiklikleri de, hem Anayasa hem kanunî değişiklikleri de yaptı ve bu program uygulanmaya başlandı. Başlandı ve fena da sonuç alınmadı. 2000 bütçesini yaparken, biraz evvel de söyledim, her 100 liranın 78 lirasını faize ayırdık ve öyle de gerçekleşti; 77 küsur olarak gerçekleşti; ama, 2001 bütçesini yaparken her 100 liranın 52 lirasını faize ayırdık ve arada 26 liralık bir başka yere harcama imkânı vardı. Bugün uygulanmakta olan, halen yürürlükte olan bütçedeki durum budur. Bütçe açığını belli ölçüde kıstık ve bütçeler, artık, yavaş yavaş faiz üreten bir bütçe olmaktan çıkmaya başlamıştı. Nitekim, 2000 yılı bütçesi 2001 yılına faiz aktarmadı. Hatta biraz faizi törpüledi; ama, 2000'li yılların sonuna doğru ve özellikle 2001 yılının şubat ayında, özellikle likidite alanında, finans alanındaki daralma, -bankacılık kesimindeki sıkıntı da önceden iyiydi de, bir yılda, iki yılda da bozulmuş değil; bu, devamedegelen bir şey, ama- oradaki sıkıntı bu programı uygulama imkânı bırakmadı ve yeni bir program yapma ihtiyacı doğdu. O program yapıldı. Bu program iç finansman dengesi, dış finansman dengesi gerekiyordu. İç finansman dengesi oturtuldu, dış finansman dengesi de, uzun müzakerelerden sonra sağlandı ve böylece, bu programı tekrar uygulama noktasına geldik. Tabiî, böyle bir finansal kriz, haliyle yükselen reel faizler reel ekonomiyi de etkiledi ve sadece finansal kriz olarak başlayan kriz, tabiî ekonomik bir kriz olarak yayıldı; ama, bu, bizim kendi gene problemimiz. Ne yapalım dememiz mümkün değil. Bunu, Türkiye, gene düzeltecek ve ana hedefine ulaşacak; yani, ana hedef, kamu maliyesini sağlıklı hale getirmek, enflasyonu ve borcu aşağıya çekmek. Biz de bütçemizden sağlığa, eğitime, çevreye, sosyal güvenliğe, Türk insanın refahını ve yarınını artıracak büyümeyi sağlayacak kaynaklara aktarmaya mecburuz. İşte bu programın amacı da bu ve sadece ekonomiyi düzeltme değil, değişimi yakalama, değişimi yönetmeyi amaçlayan ve çağın devletini yakalamayı hedefleyen bir programdır. Nitekim, bu programla birlikte Ulusal Program, yani Avrupa Birliği müktesebatını kavrayabilmek amacıyla

hazırlanmış program örtüşmektedir ve birçoğunun tedbirleri ve amaçları birbirine paralel haldedir. Türkiye, bunu yapacak ve başka türlü 21 inci Asrın ülkesi olmak mümkün değil. Dünyadan kopmamak için hedeflerinizi, ölçülerinizi bu noktaya getirmeniz lazım. Şimdi, bu yapılıyor.

2000 yılında malî politikalarda bir başarısızlık olmadı; ancak, finansal kriz, malî politikaları da etkilemiştir. Gene aynı etkinlikle malî politikalar devam edecektir. Faiz dışı bütçe fazlası ki, programın en önemli performans kriteridir. Gene 2000 yılında hedefin üzerinde gerçekleşmişti. Hatta, nisan sonunda dahi kamu maliyesinin sonuçları hedefin üzerindedir. Yine, kamu maliyesi aynı şekilde devam edecek; ama, bankacılık sektörünü de çok sağlam bir hale getirmek durumundayız. Nitekim, geçenlerde Meclisten çıkan 12 maddelik Bütçe Kanununun tamamen yapısı bankacılık sektörünü sağlıklı hale getirecek araçları ve imkânları sağlıyordu. Önümüzdeki günlerde ek ödenek kanun tasarısı Parlamentoya sunulacak. Böylece yaşanılan o dalgalanmanın oluşturduğu değişiklikler mevcut uygulanmakta olan bütçeye monte edilerek yeni boyutlarıyla bu programın ilk yılı olarak devam edecektir. Burada, gene maliyeci arkadaşlarımıza bu politikayı titizlikle uygulama durumu vardır; gene hesap uzmanlarımıza, maliye müfettişlerimize, Maliyenin kadrolarına büyük görev düşmektedir.

Sayın Aslan ve Sayın Çakmak, tabiî mevcut sistemin bazı yönlerine değindi; ama, şunu da unutmayalım: 2000 yılında vergi yükü yüzde 21 olmuştur; mahallî idarelere ayrılan hariç yüzde 21 olmuştur; onları da eklediğiniz zaman yüzde 24'ler civarına çıkar. Bu, 1997'de yüzde 16'ydı; 1996'da da yüzde 15'ti ve vergi yükünün üç senede veya dört senede 4-5 puan çıkmış olması önemli bir olaydır. Bir defaya mahsus alman vergileri çıkarsanız dahi, gene bu oran yüksektir; ama, Türkiye, vergi sisteminde basitliği, sadeliği sağlamak durumundadır ve kayıtdışıyla son derece etkin bir mücadele

içerisine girmiştir. Bu, yeni bir mücadele değil, öteden beri devam eden, gerek VEDOP projesi, vergi numarası ve gerek vergi idarelerinin otomasyonu bu konudaki önemli araçlardan biridir. Bunlar devam edecek. Bugün vergi gelirlerinin yüzde 80'inin tahsil edildiği vergi daireleri tamamen otomasyona kavuşmuş durumdadır. Vergi kimlik numarasını genişletiyoruz. Bu ayın sonuna kadar daha da genişletilecek ve Ankara'daki Bilgi İşlem Merkezinde çok ciddî veri tabanları oluşturulmaktadır. Denetimlerle her gün biraz daha vergi idaresinde, kayıtdışıyla da mücadele ederek, bir miktar daha ilerleye ilerleye hedefe doğru gidilecektir. Kayıtdışı, hem vergi tahsilatı, vergi adaleti bakımından önemli; aynı zamanda da ekonomide haksız rekabet bakımından fevkalade önemli. Onun da mücadelesi yapılmaktadır. Esasen, biraz sonra arkadaşlarımız da malî politikayı tartışırken bunlar üzerinde fazlasıyla duracaktır. Tabiî, Türkiye'nin bugün ekonomik ve malî alanda sıkıntıları hakikaten önemlidir; yani karşımızda duran meseleler çok basit meseleler değildir; ama, bu meseleleri çözmek de yine Türkiye'ye düşmektedir. Bunun da -sadece eleştirerek olmaz- belli bir kuralı vardır. İşte programlar bunun için yapılıyor. Programı yapmış olmak yeterli değil; uyulama. Türkiye'de de en önemli konu uygulamadır. Uygulamada büyük ölçüde aksamalar olur. Şimdi, bakınız, Türkiye, yedi tane planı bitirmiş, sekizinci planı uyguluyor. Hepsini okuyun, hepsi şahanedir, kâğıt üzerinde tutarlıdır, hedefler çok düzgündür; ama, uygulamayla farklar vardır; yani, Türkiye'de eksik olan uygulamadır. O uygulamaya çok önem veriyoruz. Bu, takvime bağlı etkin bir uygulama. Verimlilik ve etkinlik, çağımızın en önemli unsurlarıdır. Takvime bağlı olarak ve kısa aralıklarla dönüp, ne yapmamız gerekiyordu, ne yaptık, nerede geriyiz, onu tamamlayarak, onun tedbirlerini alarak ve ileriyi de görerek, ne gibi sorunlarla karşılaşabiliriz. Bu sorunların tedbiri nedir? Şimdi, hepimiz, büyük bir bölümümüz Maliye Bakanlığının mensuplarıyız. Biraz evvel onu söyledim. Benim Maliye Bakanlığında görev yaptığım zamanda her

ay Maliye Müsteşarının Başkanlığında biz toplanırdık, Bütçe Genel Müdürü, Gelirler Genel Müdürü, Muhasebat Genel Müdürü, Hazine Genel Sekreteri, hatta Merkez Bankası Başkanı. O zaman, daha böyle bir yakın işbirliği vardı. Her ay bu bütçe ödeneği ne kadar, gelir ne kadar, ne kadar harcama yapmışız, aylık hedefimiz neydi, nerede bir fark, onu bir rapor halinde hazırlardık. Hem ne zaman; Hazine, Maliye aynı çatı altındayken. O zaman dahi yapar ve nerede eksiğimiz, onun hemen tedbiri alınırdı ve giderdi. Şimdi, böyle bir program uygularken bunu çok daha titiz yapmak lazım ve bizim zaman zaman -benim de çok sevdiğim bir ifadedir o- ekonominin nabzını tutarak, sıkı bir şekilde götürerek yapmamız lazım. Biz, bunu uyguluyoruz. Nitekim, dün sabah, biz, tekrar Sayın Derviş'le bir araya geldik, bunu görüştük ve bir şeyin daha kararını verdik, dedik ki: Bu toplantıları, Maliye ile birlikte, bürokratlarla birlikte tartışalım. Gayet tabiî, sade Maliye, Hazine değildir, Dış Ticaret bunun içerisine girer, diğer ekonomik bakanlıklar veya kuruluşlar girer. Özellikle ihracat çok önemli. Bunlar üzerinde durarak, nabzı çok sıkı tutarak ve sadece kamu değil, özel kesimle de, meslek kuruluşlarıyla, ekonominin sevkinde önemli yer alan meslek kuruluşlarıyla sık sık bir araya gelerek, nabzı böyle tuta tuta.

Türkiye'nin, artık, her harcadığı kuruşu mutlaka en iyi şekilde kullanmak durumunda olduğunda hiç şüphe yok. Biraz gelir üzerinde durduk; ama, harcama da çok önemli. Gene Sayın Aslan söyledi; fakat, 1992'den itibaren fonlar bütçeye yavaş yavaş alınmıştır. Büyük bir bölümü önce bütçe içine alındı, sonra bütçe içinde alınanların bir kısmı kapatıldı. Bugün, yani 2001'e girerken, kapatılacak fon sayısı çok az, 15 civarında bir fondur. Onu da önümüzdeki günlerde kapayacağız. Saydamlığa da son derece önem veriyoruz. Bütçe birliği, bütünlüğü, saydamlık. Aşağı yukarı sekiz, dokuz aydır devletin yaptığı bütün harcamalar ayrıntılı bir şekilde internetten yayınlanıyor. Dokuz aydır, her ay, bu, internette yayınlanıyor.

Şimdi, Muhasebat Genel Müdürlüğünün bünyesinde bir proje bitirilmek üzeredir; SAY 2000. Böylece bütün harcamaları ve gelirleri, günü gününe duyuruluyor. Türkiye'deki 1 500-1 600'ün üzerindeki saymanlıkla temas kurularak, günü gününe, ne kadar harcama yapılmıştır, bunun hangi bölümleri harcanmıştır, ne kadar gelir elde edilmiştir, hangi saymanlıkta biraz gelir fazlası var, hangisinde gelir noksanlığı var, onlar birbirine hareket halinde aktarılarak, günlük, daha sağlıklı ve internetten de kamuoyuna duyurulur; yani, dolayısıyla, hem şeffaflık hem bütçe birliği uygulanacaktır. Her kuruş da harcandığı zaman vatandaşın memnun olmasını düşünüyoruz. Yerli yerine gitmesi gerekir. Bütçe Kanununda özel bütçenin etkinliğiyle ilgili maddeler var. Onların hepsini uyguluyoruz. Yani, harcamalarda tasarruf devletten başlayacak; yani, Sayın Çağlayan da bunu çok sık söylemiştir ve Türkiye, bu programı uygularken, evet dışarıdan sosyal maliyeti azaltmak için ve programın daha kısa sürede sonuç vermesi için dış finansmana ihtiyacı vardır; ama, esas kaynağını içeriden bulacaktır, iç dinamiklerinden sağlayacaktır ve bu borç dinamiğini de çevirecektir. Hiçbir zaman meselelerimiz var diye karamsar olmaya gerek yok. Evet, olmasa daha iyi olmaz mıydı şubat krizi; gayet tabiî iyi olurdu. Onun en büyük sıkıntısını çekenlerden herhalde ben de birisiyim; ama, olmuştur, şimdi ileriye bakacağız ve Türkiye, bu tür sıkıntıları zaman zaman geçirmiştir, çok daha büyüklerini de geçirmiştir. Bu kadar büyük dinamizmimizle bu sorunları da aşacağız.

Evet, geçen sene burada konuşurken daha umutlu konuşmuştuk. Çakmak arkadaşımın söylediği gibi. Çakmak arkadaşımızla ben 1962-1963 yıllarından tanışırım; ben yeni heyetlere girmiştim, kendisi de bizden hemen kısa bir süre sonra girmişti; hep yine konuşmuşuzdur Türkiye meselelerini; çok müşterek arkadaşlarımız da olmuştur. Tabiî, bugün, çok daha iyi şartlarda konuşmayı isterdik; ama, umut ediyorum ki, nasıl olsa Hesap Uzmanlarının 57 nci kuruluş yaşgününü de kutlayacağız, o

zaman çok daha güzel, çökme değil, başarıya ulaşmış Türkiye'yi, dünyayla yarışan bir noktaya gelmiş programları inşallah tartışmış oluruz.

Ben, bu vesileyle, tekrar bütün meslektaşlarıma ve konuklara saygılar sunuyorum ve hesap uzmanı arkadaşlarımı tekrar kutluyorum. Sağ olun, var olun. (Alkışlar)

SUNUCU (A.NACİ ARIKAN) – Sayın Bakanımıza, panelimize yapmış olduğu katkılardan dolayı çok teşekkür ediyoruz.

Değerli konuklar, programımıza göre bu bölümde Devlet Bakanımız Sayın Kemal Derviş bizlerle beraber olacaktı; ancak, son anda işinin olması nedeniyle kendisini dinleme fırsatını bulamayacağız. Bu yüzden, programımıza ondan sonraki bölümlerle devam etmek istiyorum.

Değerli konuklar, değerli basın mensupları; panelimizin sunuş ve açılış konuşmaları bölümünü burada bitirmiş olduk. Yaptıkları katkılar ve değerli görüşlerini bizlerle paylaştıkları için, Sayın Maliye Bakanımıza, Sayın Kurul Başkanımıza ve Sayın Vakıf Başkanımıza çok teşekkür ediyoruz.

BİRİNCİ OTURUM

OTURUM BAŞKANI: Doç. Dr. Nevzat SAYGILIOĞLU

----- 0 -----

SUNUCU (A.NACİ ARIKAN) - Değerli konuklarımız, programımıza göre bir ara var; ancak, izninizle, programımızın, panelimizin çok yoğun olması nedeniyle, ben, hemen hiç vakit kaybetmeden panelimize başlamak istiyorum.

Panelimizin ismini tekrar hatırlatmak istiyorum: "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve Maliye Politikaları" konulu bir panel.

İzninizle, oturum başkanımız Gümrük Müsteşarı Doç. Dr. Sayın Nevzat Saygılıoğlu'nu kürsüye davet ediyorum.

Oturum panelistleri konusunda da bilgi vermek istiyorum. Oturum panelistlerini size kısaca tanıtacağım: Sabancı Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Sayın İzak Atiyas, Marmara Üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Sayın Hurşit Güneş, Sosyal Sigortalar Kurumu eski Genel Müdürü ve Vatandaşın Vergisini Koruma Derneği Başkanı Sayın Kemal Kılıçdaroğlu, Gazi Üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi öğretim üyesi Doç. Dr. Sayın Aziz Konukman, Merkez Bankası Başkanı Sayın Süreyya Serdengeçti ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Sayın Ercan Uygur.

Ben, değerli panelistlerimizi kürsüye davet ediyorum.

Buyurun efendim.

OTURUM BAŞKANI DOÇ. DR. NEVZAT SAYGILIOĞLU – Sayın Bakanlarım, değerli konuklar, Sayın Ankara Sanayi Odasının Değerli Başkanı, Değerli Danıştay ve Sayıştay Başkanlarımız, değerli meslektaşlarım; panele geçmeden önce, izniniz olursa, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Camiamızın, heyetimizin 56 ncı yılının hayırlı olmasını diliyorum. Sayın Bakanımızın temennilerine katılarak 57 nci yılda daha güzel şeyleri paylaşmayı ben de yürekten diliyorum.

Tabiî, söze başlarken Sayın Bakanımız, "Clinton, Bush'a üç tane tavsiyede bulundu" deyince, ben, acaba üç mektup mu bıraktı diye biraz ürktüm. Olsaydı, onu da söyleyecektim Sayın Bakanımız; ama, bereket, mektup bırakmamış; dolayısıyla, öyle vahim bir durum yok; ama, Amerika yolunu aldı gidiyor, vergilerle ilgili düzenlemeler yaptığını biliyoruz.

Bugünkü panelimizin konusu, özellikle, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve maliye politikaları. Bu konu, Türkiye'nin özellikle kasımdan başlayan ve şubatın ikinci yarısından itibaren yoğunlaşan alınmış kararların değerlendirilmesi, kamuoyunda basında. Artık, her noktada, biz, sokaktaki vatandaş da ekonomist oldu; gerçekten, ekonominin bütün unsurlarını gayet iyi kavradı, çok teknik terimleri kullanmaya başladılar.

Panelle ilgili ilk sözü, ben, eski meslektaşım Sayın Şükrü Binay arkadaşıma bırakacağım. Ama, ondan önce, izniniz olursa bir hususu aktarmak istiyorum. Tarih 14 Mart 2001; Devlet Bakanımız Sayın Kemal Derviş, Ekonomik Program Çerçevesinde Alınması Gereken Önlemler diye kamuoyuna sunduğu ve üç aşamalı olduğunu belirttiği bir programdan bahsettiler. Birinci aşamada, malî piyasalardaki belirsizliğin aşılacağı, ikinci aşamada orta vadeli perspektifin altyapısının oluşturulacağı, üçüncü aşamada da 2001 yılının ikinci yarısından itibaren reel ekonomide büyüme sağlanacağı

ifade edildi. Tarih, tam bir ay sonra, 14 Nisan 2001; yine ekonomiden sorumlu Sayın Devlet Bakanı, Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı adı altında, değerli bürokratlarıyla beraber, ekonomi bürokratlarıyla beraber 1990'lar Türkiyesi, 2000'de vardığımız nokta ve önümüzdeki perspektifleri sundu ve nihayet, 3 Mayısta hükümetin IMF'ye sunduğu niyet mektubu. Ondan sonra da aynı günde IMF İcra Direktörleri Kurulunda konunun ele alındığı saatlerde, yine Sayın Devlet Bakanımız –bu da mayıs ayının 14 veya 16'sıydı; yani, 14 Mart, 14 Nisan, 14 Mayıs, böyle birbirini izleyen ilginç tarihler- bu konuda niyet mektubunun muhtevasıyla ve hükümetin politikalarıyla ilgili programın tümünü dış finans ayağında kavrayan açıklamaları yaptılar ve niyet mektubuna ve kamuoyuna yansıyan konulara baktığımızda, özellikle iki konuda yoğunlaşma olduğunu görüyoruz. Bunlardan birisi, kamu kesimi. Biraz evvel, Sayın Bakanımız ve panelin de gerekçesini oluşturan maliye politikaları, kamu maliyesi diyelim. İkinci etabı da, özellikle finans kesimi ağırlıklı bankaların durumu.

Şimdi, bunları değişik açılardan, bütçe, maliye, politikaları, para politikaları açısından ve akademik açıdan, değerli panelist dostlar, arkadaşlar değerlendirecekler. Panelistleri herhalde tek tek tanıtmak gerekmiyor; hepinizin yüz aşinalığı olduğunuz çok yakın dostlar.

Şu programı bir de o kadroda yer alan bir arkadaşımızdan dinleyelim diyorum ve ilk sözü, Merkez Bankası Başkan Yardımcısı Sayın Şükrü Binay'a veriyorum.

Buyurun.

ŞÜKRÜ BİNAY (Merkez Bankası Başkan Yardımcısı) – Teşekkürler Sayın Başkan.

Değerli büyüklerim, değerli konuklar; genellikle Merkez Bankası ya da merkez bankacılığı, diğerlerinin yaptığı uygulamaların şeffaf bir şekilde gözlemlendiği bir yerdir. Genellikle krizlerin faturası, hep merkez bankalarına ya da merkez bankacılığına çıkarılır. O nedenle, benim beklentim, belki son panelist olarak konuşmaktı...

OTURUM BAŞKANI – İkinci turun sonunu size bırakırız.

ŞÜKRÜ BİNAY (Merkez Bankası Başkan Yardımcısı) – Ancak, Sayın Saygılıoğlu'nun önerdiği şekilde, bir de program çalışmalarına çok uzun zamandır katıldığım için. Yirmiüç senelik devlet memuruyum, altı tane istikrar programı çalışmasını diğer arkadaşlarla bizzat ben kaleme aldım, en az altı tanesine de yardımcı olarak katılmışımdır. Türkiye'de ne program bitiyor ne de istikrar arayışı bitiyor. İnşallah, istikrar açısından, bu sonuncusu olur; istikrara ihtiyacımız kalmaz diye düşünüyorum.

İsterseniz, kısaca, önce, 2000 senesinde yaptığımız ya da uygulamaya konulan programla başlayayım. Bu programın iki tane temel amacı vardı. İlk amacı, borç dinamikleri dediğimiz, özellikle iç borç sarmalını daha ileri vadeye yayarak, kalıcı ve sürdürülebilir hale getirmekti. İkinci amacımız da, enflasyonu öngörülen seviyelere çekmekti. Programın bu amaçları gerçekleştirirken kullanmayı düşündüğü araçları, maliye politikasını daha sıkı hale getirmek, yeniden düzenlemek, gelirler politikasını enflasyonla uyumla hale getirmek ve asıl, Türkiye'nin dünyayla karşılaştırılmasma izin vermeyen ya da dünyayla rekabet edilmesine, dünyanın bir parçası olmasına izin vermeyen yapısal sıkıntıları aşmaktı. Programın enflasyon konusundaki en temel unsuru, döviz kurlarını önceden açıklayarak, kamuoyunun açıklanan döviz kurları çerçevesinde öngörülen enflasyona uyum göstermesini sağlamaktı. Bu arada para

politikası açısından, net iç varlıkları, yani Merkez Bankasının piyasaya arz ettiği likiditenin ana kalemi olan net iç varlıkları sabitlemek de öngörülmüştü. Dolayısıyla, 2000 senesi programının ana hattı, döviz kurunu önceden açıklamak ve açıklanan döviz kuruna toplumun tümünün uyum göstermesini beklemek, net iç varlıkları sabit tutup, dışarıdan sermaye girişinin yarattığı likiditeyi piyasada bırakarak, faizlerin düşük seyretmesini sağlayıp borç sorununu aşmaktı; yani, hem borç sorunu hem enflasyon sorunun giderilmesi hedeflenmişti; ancak, büyümede çok önemli bir merhale edinilmesine rağmen, 6,1'lik bir gayri safî millî hasılâ hızı yakalanmış olmasına rağmen, enflasyon konusunda gerekli uyum sağlanamadı. Enflasyonun, öngörülen Türk Lirasının değer kaybının oldukça üzerinde seyretmesi ve aynı zamanda hem Türk Lirasının reel değer kazanmasının hem iç talepteki beklenmeyen artışın ödemeler dengesinde yarattığı sıkıntı, yani cari açığın beklenenin çok üzerinde gerçekleşmesi, Türkiye konusunda yabancıların önemli ölçüde endişelenmesine yol açtı. Bunun yanı sıra, yapısal değişiklikler, yapısal ilerlemeler konusunda geri kalınması da bu endişeyi pekiştirdi ve hepinizin çok iyi bildiği gibi, malî sektörde kasım ayında başlayan kriz, şubat ayında döviz kuruna ve dövize talebi artırdı, dövize hücum etmeyi getirdi ve hepinizin bildiği gibi bugünlere geldik.

Bundan çok kısa süre önce, 15 Mayısta, biz para programını açıkladık; fakat, aynı tarihlerde Sayın Bakan da Güçlü Ekonomiye Geçiş Programını sundu. Ondan sonraki günlerde Türkiye'nin gündemini oluşturan konulardaki yoğunluk, para programının kamuoyunda çok fazla tartışılmasına imkân vermedi.

Ben, kısaca, para programından neler beklediğimiz anlatmaya çalışacağım. Bizim kısa vadedeki amacımız, dalgalanmaya bırakılan döviz kurlarının enflasyona etkilerini en aza indirmek, orta vadede ise fiyat istikrarını sağlamak olarak belirtilmişti. Buna bağlı

olarak, 2001 yılının devamında uygulanacak para politikası oluşturulurken, temel olarak, bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması için yürütülen çalışmalar ve bunun maliye politikasına etkileriyle dış finansman konularını göz önünde bulundurduk. Para programına geçerken, önce, Merkez Bankasının bizzat kontrol ettiği büyüklükleri anlatayım. Bu büyüklüklerden birincisi, bankacılık sektörüyle ilgili olarak yapılan operasyonun net iç varlıklar büyüklüğünü katı hale getirdiğini söylemem gerekiyor. Net iç varlıklar, daha önce bahsetmiştim, Merkez Bankasının piyasalara sağladığı likiditenin izlenebileceği en temel göstergelerden bir tanesi. Şubat krizi sonrasmda bankacılık sektöründe oluşan hasar, hem kamu bankaları hem fon bankaları hem de daha sonra şubat krizi sonrasında fona alınan bankalar olarak düşünürseniz oldukça büyüktü. Bu kamu bankaları ve fon bankalarının piyasaya olan overnight dediğimiz gecelik yükümlülükleri 21 katrilyona ulaşmıştı. Tabiî, 21 katrilyonluk bir büyüklüğün gecelik döndürülmesi faizler üzerinde çok önemli baskılara yol açıyordu. Para politikasında ilk hedef dediğimiz nokta, bu faizler üzerinde oluşan baskıyı, enflasyonist olmayan bir şekilde ortadan kaldırıp, faizlerin daha rahat belirlenmesini sağlamak ve ekonomideki vadenin daha ortaya, daha uzuna rahat bir şekilde geçmesini elde etmekti.

Malî sektördeki yapısal sorunlar, kamu bankaları ve fona devredilen bankaların fon ihtiyaçlarını yoğun bir biçimde gecelik piyasalardan karşılamalarına yol açmıştı ve yaşanan kriz, faizlerin, basit 7 500 olduğu ve basit 7 500'ün bileşiğini almaya kalktığı zaman hesap makinelerinin hata verdiği bir dönemde, bu faizlerin üç gün, dört gün, beş gün bile olsa sürdürülmesinin getirdiği boyut ortaydı. Bu nedenle, bizim ilk verdiğimiz karar, 16 Marttan bu yana kamu ve fon bankalarının özel kesim bankalarına IMKB yoluyla yaptığı borçlanmalara ve müşterilere olan gecelik yükümlüklerini, Merkez Bankası olarak bizim üstümüze almamızdı. Bu operasyon şu anda başarıyla tamamlandı. Kamu bankalarının 21 katrilyonluk borcunun

14 katrilyonunu, biz, hazinenin verdiği kâğıtları satın alarak, azalttık; 7 katrilyonunu da yaptığımız haftalık ve iki haftalık repolarla finanse ediyoruz.

Tabiî, hazinenin yeniden hazine kâğıdı çıkarıp kamu ve fon bankalarına bu kâğıtları iletmesi, vermesi, iç borç stokunu önemli ölçüde artırdı. Belki, bundan sonraki günlerde, iç borç stokunun nasıl sürdürülebilir olduğu tartışma konusu haline gelecek. Orada da hemen kısaca belirteyim: Burada iki tane önemli nokta var. Bir tanesi, hazinenin Merkez Bankasına ve fon bankalarına ve kamu bankalarına olan faiz yükümlülüklerini aksatmadan yerine getirmesi. Bu yolla da, Merkez Bankasının piyasada bıraktığı likiditenin hazine tarafından sterilize edilmesi; yani, piyasada bırakılan likiditenin enflasyonist etkilerinin hazinenin yeni borçlanmasıyla ve Merkez Bankası, kamu bankaları ve fon bankalarına faizleri ödemesiyle ortadan kaldırılması. Tabiî, bunun enteresan bir sonucu daha oluyor: Bildiğiniz gibi, Merkez Bankası hazinemizin bankası. Merkez Bankasının elde ettiği faizler Merkez Bankasının kârını artırıyor, kârlılığını artırıyor. Dönem sonlarında, nisan ayında Merkez Bankasının kârlarıyla Merkez Bankasının portföyünde bulunan hazine kâğıtlarının değişimi yapılırsa, mahsuplaşması yapıldıkça hazinenin borç stokunda önemli bir daralma gözlemlenecek. Aynı şey, fon bankaları için de geçerli, kamu bankaları için de geçerli. Kamu bankaları süratle bilançolarını küçültüyorlar. Bu gecelik faizlerin dışında, kamu bankalarının, yani Halk Bankası ve Ziraat Bankasının bilançolarındaki daralma, özel kesim bankalarının bilançolarının genişlemesine, özel kesimin malî sektörde payının artmasına yol açıyor, öbür taraftan da, özel kesim kaynaklarının artması, hazine kâğıtlarına olan talebi artırması bekleniyor.

İkinci olarak, yine hasar tamiri operasyonları çerçevesinde para politikasmda bir değişiklik daha yaptık; o da, geçmişte hedeflediğimiz net içi varlıklar yerine, yani piyasadaki likiditeyle

alakalı olan, çok yakından ilgili olan kalem yerine, Merkez Bankası para tabanını endikatif gösterge hedefi olarak almayı tercih ettik. Bunun da nedeni, yurtdışından sağlanan, IMF ve Dünya Bankasından sağlanan büyük boyutlu kaynaktı. Bir nedeni oydu. İkinci nedeni de, dalgalı kur sistemine geçtikten sonra, rezervlerin daha önceden açıklanmış kura göre ya da managed flood dediğimiz düzenlenmiş dalgalanmaya göre daha az önem arz etmesiydi. Şöyle anlatayım: Eğer Merkez Bankasının bir kur taahhüdü varsa, bu kur taahhüdünü destekleyebilmek için, bu kur taahhüdünü yerine getirebilmek için çok önemli ölçüde de çok büyük bir rezerve de ihtiyacı var; çünkü, kur taahhüdü, isteyene öngörülen kurdan, taahhüt ettiği kurdan istediği kadar dövizi satabilmeyi gerektiriyor; ama, dalgalı kura geçtiğiniz zaman, Merkez Bankasının kurlara doğrudan herhangi bir müdahalesi olmuyor. Dolayısıyla, döviz talebiyle birlikte dövizin fiyatı da artıyor. O nedenle, dalgalı kur sisteminde çok önemli bir rezerve ihtiyacımız yok. Geçmişteki büyüklüklerde rezerve ihtiyacımız yok.

Rezervleri azaltabilme imkânı bize yeni bir politika değişikliği getirdi. O da, piyasadaki likidite dediğimiz ya da piyasadaki likiditeyle alakalı olan kalem dediğimiz net iç varlıkları genişletme fırsatı verdi. Net iç varlıkları, açık piyasa işlemleri yoluyla da genişletebilirdik. Açık piyasa işlemleri ile bankacılık sistemine aktardığımız kaynağı artırabilirdik; ancak, bankacılık sistemi yerine, bu kaynağı doğrudan hazineye aktarmayı tercih etmemizin temel nedeni, bankacılık sisteminde, şu anda, bankaların birbirine duyduğu güvenin yeterli olmamasıdır. Bankacılık sisteminde, hâlâ, boyutu azalsa da devam eden bir güvensizlik var. Dolayısıyla, bizim sistemin geneline aktardığımız kaynak, bir taraftan faizlerin olması gereken seviyeyi inmesine yardım etmeyecekti; öbür taraftan da çok önemli verimlilik kayıplarına yol açacaktı. Bu nedenle, rezervlerimizdeki artışı, tamamen hazinenin borç yönetimini sağlıklı yürütebilmesi için hazineye tahsis etmeye karar verdik.

Geçmiş dönemlerden en önemli fark, Merkez Bankasının altı ay süresince –ki, kanunumuzda hüküm vardır, biz geçici maddeyle sadece kamuya açtığımız kredileri ve hazineden doğrudan kâğıt alımını altı ayla sınırladık, kasım ayında sona eriyor- hazineyi doğrudan fonlayacağız.

İsterseniz, konuşmamı kısaltmak için detayları vermeyeyim.

Gelecekle ilgili, orta vadeli gelecekle ilgili ve maliye politikalarının Merkez Bankası politikalarının nasıl belirleyeceği, Merkez Bankası politikaları üzerinde ne kadar etkin olacağını tartışabilmemiz için bir de enflasyon hedeflemesinden bahsedeyim.

Bildiğiniz gibi, Merkez Bankası Kanununda yapılan değişikliklerin iki tane temel amacı vardı. Bir tanesi, az önce söylediğim, kamuya kredi açmamak ve hazine kâğıtlarını doğrudan satın almamaktı. Ki, bu da, hükümetin ve hazinenin önemli ölçüde disipline sahip olmasını gerektiriyor. Gene, hepimizin bildiği gibi, çağdaş bir sürü ülkede hazinelerin ve maliyelerin iflas riski var. Yeterli kaynağı bulmadığı taktirde otomatik birtakım mekanizmaları harekete geçirerek nakit sıkıntısını aşmayı, hukuken, kanunlarla, anayasalarla öngörmüşler. Merkez Bankası Kanunundaki yeni düzenlemeyle birlikte, Türkiye'nin gündemine de iflas riski girmiştir. Artık, altı aylık geçici maddenin yürürlük süresi sona erdikten sonra, bütçe yapılırken, Maliye Bakanlığımız bütçeyi takip ederken, birtakım ödemeleri hazinenin yapamaması riskini her zaman göz önünde bulundurmak zorundadır; ki, bu göz önünde bulundurma, dikkate alma unsuru da, bu anlayışın yerleşmesi de, Türkiye gibi malî disiplinin her zaman sağlanamadığı, çok nadir dönemlerde kısa süreli sağlanabildiği ülkelerde enflasyonun aşağı çekilmesindeki en önemli silahtır.

İkinci önemli değişiklik, koşullar uygun olduğunda –ki, koşullardan kastım, malî disiplinin tam anlamıyla sağlanması,

bankacılık sektörünün yeniden yapılanmasının tamamlanması, sağlığına kavuşması ve yapısal uyum açısından, yapısal standartlar açısından dünya seviyesine ulaşmamızdan bahsedebilirim- Merkez Bankasının enflasyon hedeflemesi politikalarına geçeceğidir. Enflasyon hedeflemesi politikalarına Merkez Bankası Kanunuyla bu politikaların ilişkisi, Para Politikası Kurulu üzerinden oluşmakta; para politikası kuruluyla –ki, Para Politikası Kurulunun toplantıları ilkönce özet halinde, sonra tüm toplantı metinleri halinde kamuoyuna duyurulacaktır, kamuoyunun dikkatine sunulacaktır- ilk defa bilanço açısından son derece şeffaf, ama politikaları açısından çok kestirilebilir olmayan bir kurum, ilk defa tam anlamıyla şeffaf hale gelmektedir. Para Politikası Kurulunun yapacağı toplantılarının kamuoyunun dikkatine sunulması, Merkez Bankasını daha kolay izlenir hale getirmekte ve Merkez Bankası hesap verebilir bir kurum olmaktadır.

Bunun dışında, gene enflasyon hedeflemesiyle ilgili Merkez Bankasına Kanununa giren bir değişiklik de, senede iki kere kamuoyuna hesap verme zorunluluğudur. Merkez Bankası yönetimi olarak, izlediğimiz politikalar konusunda, kamuoyunu Büyük Millet Meclisimiz vasıtasıyla senede iki kere bilgilendireceğiz; ancak, enflasyon hedeflemesinin gerçekleşebilmesi, Türkiye'de kamu açığının sürdürülebilir ölçüde daraltılmasıyla mümkün. Kamu açığının daraltılmasını ne kadar süre içinde başarabilirsek, yapısal standartları ne kadar kısa süre içerisinde hayata geçirebilirsek, Merkez Bankasının doğrudan enflasyonu hedeflemesi politikalarına da o kadar ağırlık vereceğiz.

Tabiî, bahsetmediğim bir unsur daha var. O da ekonomide orta ve uzun vadeli faizlerin kısa vadeli faizlere duyarlı hale gelmesi. Şu anda, duyarlılığın ötesinde. Merkez Bankasının kısa vadeli faizleri, hazine kâğıdı üzerinde neredeyse doğrudan belirleyici, mevduat üzerinde neredeyse doğrudan belirleyici, kredi faizleri

üzerinde neredeyse doğrudan belirleyici. Dolayısıyla, iç talebi daraltmak için ya da herhangi bir dışsal şoku telafi etmek için, Merkez Bankasının kısa vadeli faizleri çok sert bir şekilde indirmesi ya da artırması, kalıcı tahribatlara yol açmakta. O nedenle, enflasyon hedeflemesine geçip, kısa vadeli faizlerle, ekonominin, hem mesaj verebilmek hem sistemi etkileyebilmek için kısa vadeli yükümlülüklerin ve aktiflerin şimdiki seviyesinin belki de onda birine inmiş olması lazım; yani, doğrudan etkilemek yerine, sistemin duyarlı hale gelmesi lazım. Şu anda, kısa vadeli faizlerle doğrudan etkiliyoruz.

İsterseniz, ben burada keseyim, hem vakit kazanmak açısından hem...

OTURUM BAŞKANI – Kesmeden bir soru soracağız.

Sayın Binay, bugünkü 13 aylık hazine ihalesiyle ilgili de bir yorumunuz alıp, sizi sonra buraya alalım.

ŞÜKRÜ BİNAY (Merkez Bankası Başkan Yardımcısı) – Sayın Saygılıoğlu, biliyorsunuz, ben, Merkez Bankasının araştırmasından sorumlu Başkan Yardımcısıyım.

OTURUM BAŞKANI – Peki, cevabı aldık.

ŞÜKRÜ BİNAY (Merkez Bankası Başkan Yardımcısı) – Hemen söyleyeyim. Şu anda, tabiî çok güncel bir soru. Son üç ihalede hazine ihalesine yeterli talep gelmedi ve hazine minimum seviyelerde kaldı. Bugünkü 13 aylık hazine ihalesinin nedeni, benim bildiğim kadarıyla -Hazineden kimse yok, onun için Hazine adına da konuşayım; biliyorsunuz eski Hazineciyiz- hazinenin orta vadeli

borçlanmasına talep olup olmayacağını test ederek, getiri eğrisini oluşturmaktı. Onun için, minimum alım miktarı sıfır olarak belirlenmişti; ama, yeterli teklif gelmemesinin temel nedeni, kurla faizler arasında dengenin tam anlamıyla oluşmadığını gösteriyor. Kur konusunda belki daha sonra sorular geldiğinde bahsederim; ama, piyasanın mevcut faizleri beğenmemesinin nedeni de birtakım belirsizliklerin olduğunu gösteriyor. O belirsizliklerin takdirini sizlere bırakıyorum. (Alkışlar)

OTURUM BAŞKANI – Peki.

Bilimsel açıdan bir bakalım. Prof. Dr. Sayın Hurşit Güneş, Marmara Üniversitesi İktisadî İdarî Bilimler Fakültesi öğretim üyesi.

Buyurun Sayın Hocam.

PROF. DR. HURŞİT GÜNEŞ (M.Ü İktisadî ve İdarî Bilimler Fak. Öğretim Üyesi)[1] – Sayın Başkan, aslında panelden konuşmamda bir sıkıntı yok; çünkü, boyum yeterince uzun, herkes beni görebilirdi; ama, izleyicileri daha da rahatlatmak için kürsüyü yeğledim. Bir de tabiî, ne çare, öğretim üyeliği var ve biz ders verirken ayakta oluyoruz, otururken konuşmaya alışmamışız. Yine kendimi derste hissedebilirim ve ayakta konuşabilirim diye düşündüm.

Değerli konuklar, Maliye Bakanlığının sayın mensupları; ben, bugün biraz bu krizle başlamak istiyorum. Hazır, burada da, hem yakın dostum, hem de bir Merkez Bankası mensubunu yakalamışken, onu biraz silkeleyebiliriz geçen krizde ne oldu diye ve sonradan da krizden bu yana bir çizgi çekebiliriz ve ne yapılıyor onu izleyebiliriz.

[1] Prof. Dr. Hurşit GÜNEŞ'in konuşması esnasında kullanmış olduğu slaytlar konuşma metninin sonunda yer almaktadır.

Evet, bir kriz yaşadık. Öncelikle şunu belirtmekte yarar var: Kamuoyunda yaygın bir inanç var, acaba iki kriz mi oldu diye. İşte iki noktada bir kriz. Gerçekten de birinci krizin sonrasında –bunu, birçok yerde söyledim- bizde de bir genç öğretim üyesi arkadaşım birinci krizden sonra geldi, "Hocam, bu twin crisises fiiliyle ilgili, ikili kriz teorisiyle ilgili ne diyorsunuz" dedi; çocuğu kovmaktan beter ettim; çünkü, ya bırak şimdi bir tane kriz olmuş zaten, moralimiz bozuk, bir de şimdi ikinci krizden bahsetme diye; üç tane ülkede oldu diye bizde olacağını söyleme dedim. Gerçekten de tam işler iyiye gidiyordu, ikinci kriz patladı. İşin gerçeği şu ki, aslında bir tane kriz oldu. Bu kasım krizinden sonra krizi aşabilirdik; fakat, kriz derinleşti, ne yazık ki, gerekli şeyleri yapamadık. İşin gerçeği budur; tek bir kriz olmuştur. Bunu da birazdan size aktarmaya çalışacağım.

Bu krizle ilgili birkaç tane görüş var. Bunlardan bir tanesi, likidite sıkıntısı görüşüdür. Merkez Bankasının eski bir mensubu ve Hürriyet Gazetesinde bir köşeyazarı olan Ercan Kumcu ve bazı öğretim üyesi arkadaşlarım, bunun bir likidite krizi olduğunu ve piyasaya yeterince likidite verilmediği savını savunuyorlar. İkinci görüş; bu, biraz IMF'nin görüşüdür. Özellikle Stanly Fisher Güneydoğu Asya krizlerinden esinlenerek bizde de bir dövize talep olduğu görüşünü savunmaktadır. Birinci kriz sonrası da bu görüşü savunmuştur ve biliyorsunuz ki, birinci krizde 6 milyar doları aşan bir döviz talebi, toplamda, bir sürede oluşmuştu.

Üçüncü görüş, bankacılık krizi görüşüdür. Aslında, bu tür ülkelerde ve bu tür programlarda bankacılık kesimi eğer çok güçlü değilse, bankacılık kesiminden tetiklenen bir kriz ortaya çıkar. Benim görüşüm de aslında buradadır. Eğer ki, dövize dayalı, çıpalı bir anti enflasyonist bir istikrar programı uygulanıyorsa bankacılık kesimi çok güçlü olması gerekir; eğer değilse, mutlaka bankacılık kesiminde, finans kesiminde bir rahatsızlık, ardından da bir kriz ortaya çıkabilir.

Dördüncüsü de yapısal reformlarda gecikme tezidir. Burayı mutlaka irdelemek gerekiyor. Burası siyasal bir konudur. Mesela, yine, hem bir spor yazarı hem bir ekonomist olan arkadaşımız, dostumuz Deniz Gökçe, yapısal reformlarda gecikme olduğu kaygısıyla krizin ortaya çıktığını savunuyor.

Evet, şimdi, krize girdiğimizde birtakım özellikler ortaya çıkıyor. Bunlardan bir tanesi, birdenbire bir çözümsüzlük ortaya çıkıyor; kaotik bir durum, bir bunalım, önünüzü, ileriyi görememe, miyopik bir ortam, böyle çok karamsar, kötü bir durum; fakat, bir şeyi eklemem gerekiyor: Krizi kim tahmin etti, kim tahmin edebilirdi, bu tartışma çok yersiz bir tartışmadır; çünkü, krizin en önemli özelliği tahmin edilemez olmasıdır. Çünkü, kriz tahmin edilirse, zaten olmaz. Çünkü, hemen herkes ona göre tavrını alır ve herkes ona göre tavrını aldığına göre de kriz oluşmaz.

Finansal krizlerin birtakım özellikleri var. Dünyada finansal krizlere baktığımız zaman temel özelliklerinden bir tanesi, reel bir devalüasyon olması gerekiyor; yani, döviz kurunuzun değerli hale gelmesi gerekiyor; bir tanesi bu. Büyüme çok hızlı olması gerekiyor ve ithalatta da canlanarak önemli bir cari açık ortaya çıkması gerekiyor; yani, ödemeler dengesinde ciddî bir döviz geliri kaybınızın olması gerekiyor ve döviz rezervlerinde de erime olması gerekiyor.

Şimdi, bunlara baktığımız zaman, ilkönce bu cari açık meselesine bakalım ki, bu, yabancıların özellikle baktığı bir kriter. Dikkat ederseniz, 1999 yılının en önemli özelliği, bir cari fazlalığımız vardı ve 2000 yılında bu bir cari açığa dönüştü ve 10 milyar dolarlık bir cari açığa dönüştü. Tabiî ki, bunda çok çeşitli faktörler var. Bunlardan bir tanesi, savunulan şey şu: Döviz kurumuz reel olarak değer kazandı. Şimdi, burada bakılabilecek olan en önemli taraf sanıyorum şudur: 1994'te, biz, nisan ayında kurumuzu bıraktık; yani, en önemli revalüasyonu orada yaptık ve serbest bıraktık. En uç noktayı denge noktası saysanız bile ki, orada mutlaka

bir overshot, yani fazla sıçrama olmuştur. O tarihten krizin olma noktasına kadar getirdiğinizde bizim döviz kurumuzda yüzde 20'lik bir reel revalüasyon vardı. En fazla, yani üzerindeki köpük yüzde 20 idi. Yani, bu cari açığa yol açabilecek astronomik bir reel revalüasyon yoktu. Kaldı ki, 1999 yılında cari fazlalık var, 2000 yılında cari açık var. Dolayısıyla, bu cari açık döviz kurundan ortaya çıkmamıştı; dolayısıyla, bizim yaşadığımız finansal kriz, tipik bir finansal kriz özelliği taşımıyordu.

Şimdi, burada, 2000 yılında maliye programımızın, fiskal programın başarılı olduğu savı vardır. Muhtemelen de doğrudur; hakikaten, koyduğumuz faiz dışı bütçe fazlalığını biz 2000 yılında tutturduk; hatta, fazlasıyla tutturduk ve o zaman bize büyük bir rehavet geldi ve dedik ki, maliye programında başarılı gittik ve olaylar çok iyi gidiyor, harcamaları tutuyoruz, vergi gelirleri iyi gidiyor diye düşündük, ama, gerçek şu ki, para programıyla maliye programı arasında önemli bir uyumsuzluk vardı, talep çok hızlı canlanmıştı. Belki, finansal kesimde birtakım reformlar gerekiyordu, bunu söyleyeceğim, ama, talebin 2000 yılının ilk altı ayında bu kadar hızlı canlanmaması gerekiyordu veya özellikle, ithalat talebini bu kadar aşırı çekmemesi gerekiyordu. Bu konuda, ne yazık ki, gerekli önlemleri başından alamadık. Şükrü Bey anımsayacaktır, IMF ilk geldiğinde, yani ekim ayından önce geldiğinde bir küçük devalüasyonla programı başlatmak istedi; "yüzde 10'luk, 15'lik bir start up'ta bir devalüasyon yapalım ve bunu programın ilk günü yapalım ve öyle başlayalım" dendi. Merkez Bankası da şöyle bir yanıt verdi; tabiî kendilerine göre haklı kaygıları vardı: "Bankalarımızın çok ciddî açık pozisyonları, bankacılık kesimini kontrol edemeyiz; merak etmeyin, biz, bunu kasım ve aralık aylarında hızlandırılmış kurla telafi ederiz." Oysa, bu programın ruhuna aykırıydı; çünkü, bu tip bir devalüasyon tedrici değil, bir anlık, yapılmalıydı ki, beklentiler oluşmasın. Çünkü, beklentileri oluşturuyordu. Kasım ve aralık aylarında, nitekim, çekirdek

enflasyon birdenbire yükseldi ve bu, diğer aylara da yansıdı; dolayısıyla, fiyatlara yansıdı ve fiyatla kur arasındaki makas açılmış oldu.

Evet, bütçe açıklarımızın daha hızlı kontrol edilmesi gerekiyordu ve yurtdışından gelen iktisatçılar bir uyarıda bulunuyorlar. Benim de uzun süre üzerine eğilmediğim bir konu. Bu net iç varlıklar hedefiyle ilgili. Sanıyorum, orada ciddî bir revizyona gerek vardı. Bu da Merkez Bankasından ziyade, IMF'nin önemli bir hatasıydı diye düşünüyorum. Net iç varlıklar hedefi, faizlerin ilk altı ay, ilk altı ayı bile geçin, ilk üç ayda çok hızlı düşüşünü engellemedi. Orada o kadar büyük faiz düşüşü olmamalıydı diye düşünüyorum.

Şimdi, büyüme performansımız da önemli bir şey. Çok ilginçtir, 2000 yılında istikrar programı uygulanıyordu, herkes memnundu. Halbuki, biz, istikrar programı uygulanırken herkes bir şey çekecek, bir meşakkat çekecek, ekonomi yavaşlayacak, fiyatlar düşecek diye bekliyorduk. İşadamları çok memnun oldular. "Ya, bu ne güzel istikrar programıymış; hem daha fazla satıyorum, daha çok kazanıyorum, işler iyiye gidiyor, ya bunu sık sık uygulayın" diyordu, fakat, programın belli bir noktası geldikçe sıkıntılar baş gösterdi. Bazı işadamları, bazı ekonomistlerin yer aldığı televizyon programlarına telefonla bağlanarak "ya bu program iyi gitmemeye başladı" demeye başladılar; çünkü, büyüme yavaş yavaş tabiî hızını kesiyordu, ithalat talebi hızını kesiyordu. Aslında, istikrar programı başarısını göstermeye başlıyordu. Ama, o vadelerde, o süreçlerde tırtıklamalar başladı. İşin en talihsiz tarafı, 1999 yılında, Türkiye, eksi büyümedeydi, yani bir küçülmedeydi ve bu istikrar programı onun üzerine konulduğu için aşırı bir büyüme hızıyla karşılaştı. Normal bir konjonktürden çekilseydi, bu istikrar programı, bu kadar büyük bir büyüme ve bu kadar büyük bir ithalat talebi ve cari açık belki de oluşmayacaktı.

Merkez Bankamızın döviz rezervleri. Birçok iktisatçı arkadaşım söylüyor, 25 milyar doların üzerinde, rezervin üzerinde nasıl kriz yarattınız diye Şükrü Beyin kurumunu yerle bir edip taşlıyorlar. İşin gerçeği şu: Evet, çok büyük bir döviz rezervimiz vardı; ama, acaba gerçekten sürekli döviz rezervleriyle biz birinci programı savunabilir miydik, bunda ben de kaygılıyım açıkçası; çünkü, birazdan göstereceğim gibi, programın uygulandığı yapıda önemli aksaklıklar vardı.

Şimdi, burada, 2030 yılı vadeli eurobonoyu görüyorsunuz. Bunu, Türk hazinesi yurtdışından borçlanma için 2000 yılının başında çıkarttı. Burada, bu hazine bonosunun fiyatını görüyorsunuz burada. Çok önemli, çünkü, bu bononun yurtdışında alım satımı var. Yani, ekonomi iyiye gidiyorsa, Türkiye'yi iyi görüyorsa, yabancılar bundan bol bol alıyor, bunun fiyatı yükseliyor, kötüye gidiyorsa bunu ellerinden çıkarıyorlar. Şimdi, dikkat ederseniz, ocak, şubat, mart, nisan, temmuz aylarında bu hep çıkmış. Bir arada, mayısta, haziranda bir düşüş var; fakat, ağustosun sonuna kadar fiyatı gayet yüksek. Unutmayalım, biz, krizi kasımda yaşadık; yani, sonbahardan itibaren aslında yabancılar Türkiye'de birtakım şeylerin kötü gittiğine inanmaya başlamışlar ve Türkiye'ye yatırım yapmaktan çıkmaya başlamışlar. En önemli tarafı bu. Dolayısıyla, biz, krizin kasımda olduğunu düşünüyoruz; ama, kriz, kendisini çok daha önceden yabancıların gözünde belli etmiş; demek ki, Türkiye'de birtakım şeyler kötüye gidiyormuş. Burası son derece önemli bir nokta. Mavi çizgi birinci krizi gösteriyor. Ondan sonra daha da o bonoyu satmışlar. Sonra, biraz düzelir gibi olmuş, tekrardan -yeşil çizgileri görüyorsunuz- ikinci kriz dediğimiz nokta, büsbütün çıkmışlar. Şu anda da bu bononun fiyatı çok da makul düzeylere gelmiş durumda değil. Onun da altını özellikle çizeyim.

Şimdi, Merkez Bankası, krize doğru mu müdahale etti, yanlış mı müdahale etti. Bana kalırsa, Merkez Bankasının

müdahalesinde bir kendine güvensizlik vardı. Sisteme likidite vermeyi denedi bir süre; çünkü, hakikaten yabancılar paralarını alıp çıktıkça sistemde likidite sıkışıklığı oluyordu. Merkez Bankası günlük APİ'lerle piyasaya para vermeye başladı, açık piyasa işlemleriyle para vermeye başladı; ama, bu yetersiz oluyordu tabiî; ne kadar verebilir; çünkü, net iç varlıkları hedefini, yani IMF'nin koyduğu hedefi geçiyordu. Bunu bir müddet geçti tabiî; ama, geçmesi, piyasadaki likidite sıkışıklığını aşmıyordu. Bana kalırsa, burada birinci krizin tetikleyen unsuruna doğru müdahale yapılamadı. Birinci krizin tetikleme unsuru Demirbank'tı; ama, arkasında başka faktörler de geldi tabiî. Demirbank'ın likidite ihtiyacı ortaya çıktı; çünkü, diğer bankalar -biraz önce Şükrü Bey de söyledi- bankalar birbirlerine olan linelarını, yani hatlarını kestiler, hiç kimse birbirine IMKB'de para vermez hale geldi. Böyle olunca, Demirbank, tabiri caizse, bizim Kandıra tabiriyle dızlakta kaldı; yani, para bulamaz oldu. Bu tip bir durumda en son borç veren olan Merkez Bankası - Lander of the Liasresort- "gel buraya; kaç paraya ihtiyacın var evladım senin; şu kadar paraya, al bunu git" diyecek. Merkez Bankası bunu yapmadı değil; hatta Hazine de yardımcı oldu; ama, o gece overnight faizler yüzde 75'ken, Demirbank'a yüzde 220 ile para verildi. Orada verilmesi gereken faiz, tabiî ki 75 değildi, Demirbank'a bir ceza faizi uygulayacaktınız, belki 80, belki 85; fakat, onbeş günlüğüne verecektiniz; çünkü, bu banka, teknik tabirle conteyces hale gelmişti, bulaşıcıydı. Onu bir karantinaya ayıracaktınız, sistemin dışına itecektiniz. Tabiî, IMF'nin dediği gibi, sisteme para vermeyecektiniz; fakat, Demirbank'ı bir kenara atmanız gerekiyordu. Burada, tam kararlı davranılamadı. Belki de Demirbank'a ilk aşamada el koymak gerekiyordu; çünkü, unutmayalım, Demirbank'a 6 Aralıkta el konuldu ve IMF'nin de isteği üzerine el konuldu. Dolayısıyla, Merkez Bankasının sisteme müdahalesi doğru olmadı; çünkü, piyasaya para verdi. Yeterli verdi, vermedi tartışmaları oldu. Bakın, burada, o kırmızı çubuklar, Merkez

Bankasının piyasaya verdiği faizleri gösteriyor. Epeyce para vermiş; ama, verdiği paralar, faizlerin inmesini sağlayamamış. Neden sağlayamamış; çünkü, Merkez Bankasına o tarihlerde biz de sorduk; niye bu faizler inmiyor. O zaman gördü ki –ki, bu programın da belkemiğini o oluşturuyor- kamu bankalarının müthiş bir likidite ihtiyacı ortaya çıkmış. Siz, çağırıyorsunuz, akşam özel açık piyasa işlemiyle Demirbank'a para vereceksiniz, bir de bakıyorsunuz, kuyruğunu sallaya sallaya bir tane kamu bankası veya iki tane kamu bankası daha geliyor benim paraya ihtiyacım var diye. Ya, sen nereden çıktın diyorlar; benim görev zararlarım vardı, ben zaten bunu repo piyasasından fonluyordum, faizler de patladı, ben de para istiyorum diyor. O zaman anlaşıldı ki, bu programı uyguluyorlar; ama, sadece bazı kritik özel bankalar değil, asıl kamu bankalarında müthiş bir sorun var, bunların da müthiş bir görev zararı var ve bunlar, çok yüksek faizlerle mevduat topluyorlar, onları da toplayamadıkları zaman da gecelik faizlerle müthiş paralar topluyorlar ve o zaman durum anlaşılmış –ki, ikinci krizi de zaten onun için yaşadık- bu kamu bankalarını halletmeden ciddî bir istikrar programı sürdürmek mümkün değil.

İkinci tez de şu: Merkez Bankası dövize müdahale etti mi? Açıkçası, Şükrü Bey çok doğru söyledi; Merkez Bankası, kim para istiyorsa verdi; yani, birinci sistemin en önemli özelliği konvertibilitenin temel sağlayıcısı Merkez Bankasıydı; para isteyen, döviz isteyen herkese döviz veriyordu. Onun için, merkez Bankasının döviz vermediği gibi eleştiriyle karşılaşması doğru değildir. Her iki krizde de Merkez Bankası gerekli döviz talebini karşılamıştır; çünkü, döviz rezervleri de zaten yeterliydi.

Şimdi, burada net kamu borcunu görüyorsunuz. Gerçekten de biraz önce benden önceki konuşmalarda bundan bahsettiler. Burası çok önemli, kritik bir nokta. 19997da net borç stoku millî gelir içinde yüzde 29'du; şimdi, yüzde 61. Millî gelirin yüzde 61'i

kadar net borç stokumuz var. Tabiî, bu astronomik bir şey ve Maliye Bakanımız Sayın Oral da söyledi: 100 liralık vergi gelirimizin 1990'da 32 lirası faizken, bugün 72 lirası ve tahminiz de, eğer herhangi bir şey yapılmadığı takdirde bu 80 liraya ulaşacaktır. Dolayısıyla, vergilerimizin hemen hemen tamamını faize ödemek zorunda kalacağız ve bu, sürdürülemez bir iç borç dinamiğini oluşturmaktadır ve tabiî ki hiç kuşkusuz da, bu, hem dış borçtan kaynaklanmaktadır, hem iç borçtan kaynaklanmaktadır; ama, iç borcun reel yükü çok yüksektir ve iç borç hızlı bir biçimde yükselmektedir. Burada da görüyorsunuz, bakın, bu kırmızı çizgi 2001 yılında yüzde 80'e kadar tırmanıyor. Onu, mümkün olabildiğince oradan tutup aşağı doğru 2002 yılında indirmeye çalışacaklar

Burada biraz önce söylediğim rakamları görüyorsunuz. 1990 yılında yüzde 32'yken, şimdi yüzde 80'e yakın bir faiz yüküyle karşı karşıyayız.

Şimdi, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programına geçiyoruz. Hızlıca burada söyleyeyim. Ne yapılmaya çalışılıyor; açıkçası üç aşama. Biraz önce Nevzat Bey de söyledi, dedi ki: Üç aşamalı bir istikrar programı uyguluyoruz. Önce reformları yapacağız, sonra para ve döviz piyasalarında istikrarın elde edilmesi sağlanacak, üçüncüsü de makro ekonomik istikrara geçeceğiz ve Şükrü Bey de söyledi, işte "sonbahar itibariyle bir fiyat hedeflemesine, enflasyon hedeflemesine geçeceğiz" dedi.

Şimdi, açıkçası reformlarda epeyce bir aşama elde edildi; ama, ikinci aşamaya takılıp kaldık. Halbuki, biz, birinci aşamanın zor olduğunu düşünüyorduk; ama, ikinci aşamada bayağı ciddî bir sorun var; çünkü, ne yazık ki, bir istikrar sorunuyla Türkiye karşı karşıya. Etkin bir para politikası uygulanacak. Etkin bir para politikası daha önce uygulanamadı. Nedeni de şu: Sonunda uygulanamadı; çünkü, faiz silahını –bunu, Şükrü Binay çok güzel anlattı bana kalırsa- faiz

silahını yitirmişti; yani, kuru koruyacaksınız; ama, kuru koruyabilmeniz için faiz silahı sizde olmalı. Oysa, birinci programda anlaşıldı ki faiz silahı sizde değil. Niye; çünkü, piyasada müthiş bir likidite talebi var, bankalar birbirlerine güvenmiyorlar, faiz uçup gidiyor. Merkez Bankasının güçlü bir faiz silahı olmalı ki, kafasını kaldırana faizle vurabilmeli; ya enflasyonda vurabilmeli ya da döviz kurunu korumak için vurabilmeli. Yani, faiz silahı Merkez Bankasında bulunabilmeliydi. Şimdi, bu elde edildi. Nasıl elde edildi? Açıkçası bunu da ifade edelim. Kamu bankalarının görev zararını –bunu, Merkez Bankası mensupları pek sevmiyor, ama- monetize ettiler defacto olarak; "al bu parayı, git güle güle" dediler ve böylelikle kamu bankaları diğer bankacılık kesiminde, para piyasalarında faizi yükseltici olmaktan çıktı. Dolayısıyla, hem özel bankaların muhatabı Merkez Bankası haline geldi hem kamu bankalarının muhatabı Merkez Bankası haline geldi ve faiz tamamıyla elinde. Yine Şükrü Bey biraz önce söyledi "mevduatı biz belirliyoruz defacto olarak" dedi; tamamıyla doğru. Overnight'ı da kendileri belirliyorlar. Bugün isteseler yüzde 40'a bile indirebilirler. Nitekim, bugün indirdiler pat diye; sabah 62'ye indirdiler; ama, bono fiyatlarını etkileyemediler; çünkü, bono faizi kendi ellerinde değil. Neden; çünkü, o bononun fiyatında, sadece teknik nedenler değil, aynı zamanda siyasal nedenler de gizli; yani, siyasal faktörler de o faizde var, siyasal riskler de var orada. Onu kontrol edemiyor tabiî Merkez Bankası; ama, bana kalırsa, siyasal riskler, eğer ki önümüzdeki günlerde telafi edilirse bonolarda da bir inme gerçekleşebilir.

Şimdi, dalgalı kur sistemine geçtik. Bana kalırsa, bu sisteme geçmeye mecburduk; çünkü, finans kesimi Türkiye'de çok zayıftı. Özel bankalar, kamu bankaları ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonundaki bankalar ve artı, müthiş bir iç borç yükü. Onu göstermeye çalıştım; kamu borcu. Bunları telafi etmeden ciddî bir istikrar programına geçmek mümkün değildir ve burada şu eleştiriyi de

koymakta yarar var diye düşünüyorum. Türkiye gibi yirmibeş otuz yıldır kronikleşmiş bir enflasyon yapısını, ancak ve ancak, kura dayalı bir istikrar programıyla çözebiliriz; çünkü, kur, âdeta beklentilerin en önemli parametresi haline gelmiştir; gerçekten de 2000 yılında uygulanan program enflasyonun üzerinde etkili olmuştur; ama, kalıcı olamamasının yapısal nedenleri vardır. Şimdi, bu yapısal nedenleri ortadan kaldırdıktan sonra, belki de sabit kuru da içeren bir başka sisteme geçmemiz gerekir. Bunun için şartlar var mı; hayır. Peki, enflasyon hedeflemesinde başarılı olabilir miyiz; bana kalırsa, bunda da hayır. Bunun da nedeni açık; çünkü, yüksek dozlu enflasyonlarda enflasyon hedeflemesi dünyadaki uygulamalarda başarılı olmadığı, hatta hatta uygulanmadığı da biliniyor. Faiz silahı ne kadar elinize geçerse geçsin, düşük dozlu enflasyonlarda ancak enflasyon hedeflemesi başarılı olunabilir.

Evet, bu program başarılı olacak mı, olmayacak mı; geçen programla bir karşılaştırmasını yaparsak ne ortaya çıkar? Açıkçası burada sadece teknik nedenlere bakmamalıyız. Bana kalırsa, -bu benim kişisel yargım- geçen program teknik olarak bütünselliği, tutarlılığı daha fazla olan bir programdı ve nitekim enflasyon konusunda daha başarılı olmuştu ve bu programın enflasyon konusunda çok büyük bir başarısının olmayacağını zaman içinde göreceğiz. Ama, Türkiye'nin önemli yapısal sorunlarını ortadan kaldırıyor, ayrı bir konu.

Bir programın başarılı olabilmesi için öncelikle siyasal irade gerekir. Bana kalırsa, bu hükümet, bu koalisyon hükümeti ilk kurulduğunda ciddî bir siyasal irade vardı; fakat, bu irade zamanla zayıfladı. Şimdi, bu iki büyük krizden sonra veya bir büyük krizden sonra, bu siyasî iradeyi hükümet gösterdiği ölçüde istikrar programmda başarılı olacaktır. İkinci önemli etmen, siyasal istikrardır. Siyasal istikrarın olmadığı bir ortamda ekonomik istikrar sağlanamaz. Siyasî ortama güvenmezse toplumdaki çeşitli kesimler,

o zaman programı uygun bir biçimde kendilerine adapte etmezler. Üçüncüsü, o hükümetin mutlaka bir yüksek kredibilitesi olması gerekir. Hiç kuşku yoktur ki, bu hükümet, bir büyük krizden sonra önemli bir kredibilite kaybına uğramıştır; ama, şu aşamada, biliyoruz ki, bu hükümetin de alternatifi yoktur. Dolayısıyla, Türkiye bir büyük krizdedir ve önemli siyasal arayışlar yerine, bu krizden çabuk bir biçimde çıkmanın yolunu bulmalıyız. Toplumsal uzlaşma, birinci krizden önce, birinci programda bir toplumsal uzlaşma arayışı olmalıydı. Ben, biraz bunu belki politik olarak eleştiriyorum; ama, ciddî bir toplumsal uzlaşma olmadan bir istikrar programını nasıl başarılı yapabilirdik ki. Odalar Birliği televizyonda reklamlar veriyor; ilkönce Sakıp Sabancı çıkıyor, arkasından Bülent Eczacıbaşı, arkasından Mustafa Koç, arkasında da Türkan Şoray; "bu istikrar programını destekliyoruz" diyor. Köylüler, memurlar, işçiler, o istikrar programında o kişileri görünce "demek ki, bu istikrar programı benim değil" diyorlar. Dolayısıyla, toplumun her kesiminin o programda kendisini görmesi gerekir; işadamlarının da görmesi gerekir tabiî ki ve bir toplumsal uzlaşma arayışı olmalı. Hep birlikte, ulusal olarak biz, enflasyonu indirmek istiyoruz uzlaşmasına varırsak, enflasyon inebilir. Teknik ekspertiz son derece önemli. Bana kalırsa, biz, birinci programda zafiyetlere çok hâkim değildik, vâkıf değildik. Oysa, şimdi, birazcık daha iyi bir teknik ekiple çalışılıyor ve bu bakımdan başarı daha yüksek görülebilir. Teknik ekspertiz son derece önemli programın uygulayıcıları bakımından.

Tabiî ki, dış destek önemli. Ben, burada dış desteğe tek yıldız verdim. Geçenlerde bir arkadaşım, bir meslektaşım beni eleştirdi, müthiş bir dış destek var diye. Dış destek var; ama, uluslararası finans kuruluşlarından var, resmî kuruluşlardan var. Şu anda uluslararası finans kuruluşu olup özel kesimde olanlar, Türkiye'ye ciddî bir destek vermiş değillerdir; yani, Türkiye'ye henüz yabancı sermaye akmamıştır, girmemiştir; çok kısıtlı bir oranda girmiştir.

Bütün bu faktörler başarıyı etkileyecektir.

Şimdi, biraz önce siyasal istikrardan bahsettim. Koalisyonun kendi içindeki uyum son derece önemlidir. Üç partili bir koalisyondur, zor bir koalisyondur; ama, koalisyon kendi içinde uyumlu gittiği takdirde hiç kuşku yoktur ki, bu programın başarı şansı da artacaktır.

Evet, maliye politikasından herkes bahsetti. Ben, burada çok fazla bahsetmek istemiyorum. Bu programın en önemli tarafı, ciddî bir vergi politikasını sürdürmemesidir. Bunun da nedeni, bu sene Türkiye çok ciddî bir daralma yaşayacağı içindir. Değişik bir program uygulanmıştır. Reel harcamalar, kamu harcamaları yüzde 9 oranında daraltılacaktır; ama, faiz dışı bütçe yüzde 5'ten fazla artık verecektir. Bu, zordur. Burada çok önemli bir nokta unutulmamalıdır. Bu, harcamaların ciddî bir biçimde frenlenmesi anlamına gelmektedir. Çok ciddî bir frenleme anlamına gelmektedir. Kolay da değildir; onu da belirtmekte yarar vardır.

Çok önemli bir bacağı, tarım politikasıydı ve destekleme fiyatlarıydı. Bana kalırsa, o, başarıyla atlatılmıştır. Tabiî ki, şu eleştiri de büyük bir haklılık payı da vardır: Türkiye'de tarımın sorunu çözülmeden destekleme fiyatlarında indirimlerle kamu maliyesi düzeltilemez. Bu, geçici bir politikadır. Çok ciddî bir tarım reformu mutlaka bir an önce yapılanmalıdır ve destekleme sisteminden prim sistemine geçilmelidir. Aksi takdirde, hep bu sorun karşımıza çıkacaktır diye düşünüyorum.

Evet, bu sene Türkiye'de bir cari işlemler fazlalığı olacaktır. Büyüme olmayacaktır, bir daralma olacaktır; ama, çok büyük bir daralma beklenmemelidir. Enflasyon ise yüksek çıkacaktır. Bununla beraber, bu programın en önemli tarafının yapısal reformlar olduğun gösterdim. Onbeş tane yasa var ve bu çok önemli; çünkü, bütçede belli bir şeffaflık ve disiplin sağlamaya çalışıyor. Tabiî, bunun

yapılabilmesi için yine siyasal irade gerekiyor ve Türkiye'de, öyle sanıyorum ki, bütün finansal krizlerin ardında, başka ülkelerde de olduğu gibi, başka yapısal etmenler var. Tabiî ki, bir finansal krizin ardında ekonomik nedenler var; ama, o ekonomik nedenlerin de ardında eğer yapısal nedenler varsa, "Türkiye, neden bu yapısal sorunlarını çözemiyor"u sorumak gerekir ve biz bunu sorduğumuz zaman, benim önüme, Türkiye'nin bazı konularda bir toplumsal uzlaşmaya geçmesi gerektiği, bir toplumsal uzlaşmaya ulaşması gerektiği çıkıyor. Birincisi, artık ülkemizde finans, medya ve siyaset arasındaki üçgenin konumlarını ve sorumluluklarını yeniden saptayacak bir toplumsal uzlaşmaya geçmeliyiz. Bana kalırsa, bu, son derece önemli bir nokta. Biz, toplumumuzda, hiç kuşku yoktur ki, şu üç maraziyeden mutlaka kurtulmanın, siyaseti de o marazlardan kurtarmanın yollarını bulmalıyız. Nedir bunlar; bir tanesi, letarjizm, yani hiçbir şey yapmama, bırak sonunda çözülür görüş. İkincisi, nepotizma, yani kayırmacılık; son derece kötü bir şey ve Türkiye'de yaygın bir biçimde nepotizma var, kayırmacılık var ve üçüncüsü, popülizm. Biz, toplumumuzun uzun geleceğini düşünmeden bugünü kurtarma politikalarını izliyoruz ve Türkiye, 2000'li yıllarda eğer ki gerçekten bölgesinde güçlü bir ülke olarak var olacaksa, popülizmden kaçınmalı, Türkiye'nin geleceğini örmeliyiz. Hiç kuşku yoktur ki, ideolojiler son bulmadı. Tarihte fikirsel ayrılıklar mutlaka siyasette rol oynamalıdır. Neden; çünkü, siz, ideolojileri ortadan kaldırırsanız, fikirsel ayrılıkları ortadan kaldırırsanız kişisel menfaatler onun yerine alır. Oysa, fikirsel ayrılıklarımız yer almalıdır. Dolayısıyla, bu son derece önemlidir.

Nihayet bir başka nokta; bir toplumsal, genel bir eğitim reform yapmalıyız. Öğretim reformu demiyorum, eğitim reformu diyorum; çünkü, biz, ülkemizde kişilerin haklarını ve özgürlüklerini çok önemsiyoruz ve bunun için mücadele eden insanlarımız, siyasal gruplar var ve çok da haklılar; ama, bir başka nokta daha var. Hepimizin, herkesin sorumlulukları da var. Bizi yurttaş yapan en

önemli unsur, sorumluluklardır. Bizim haklarımız bizi yurttaş yapmıyor; aynı zamanda bizim sorumluluklarımız da var. Siyasete sorumluluğu yüklediğimiz ölçüde ve bu alanlarda uzlaşmaya, bir toplumsal kontrata ulaştığımız sürece, Türkiye, 2000'li yıllarda bölgesinde güçlü bir ülke olacaktır ve finansal krizler de bir daha gerçekleşmeyecektir.

Vaktimi aşmış olabilirim Sayın Başkanım, özür diliyorum, hepinize saygılar sunuyorum. (Alkışlar)

KRİZ HAKKINDA GÖRÜŞLER

- LİKİDİTE SIKINTISI
- DÖVİZE TALEP
- BANKACILIK KRİZİ
- YAPISAL REFORMLARDA GECİKME

KRİZ NEDİR?

- ÇÖZÜMSÜZLÜK
- TAHMİN EDİLEMEZLİK
- KESKİNLİK
- KARGAŞANIN GETİRDİĞİ MİYOPİZM
- KAOS OLASILIĞI

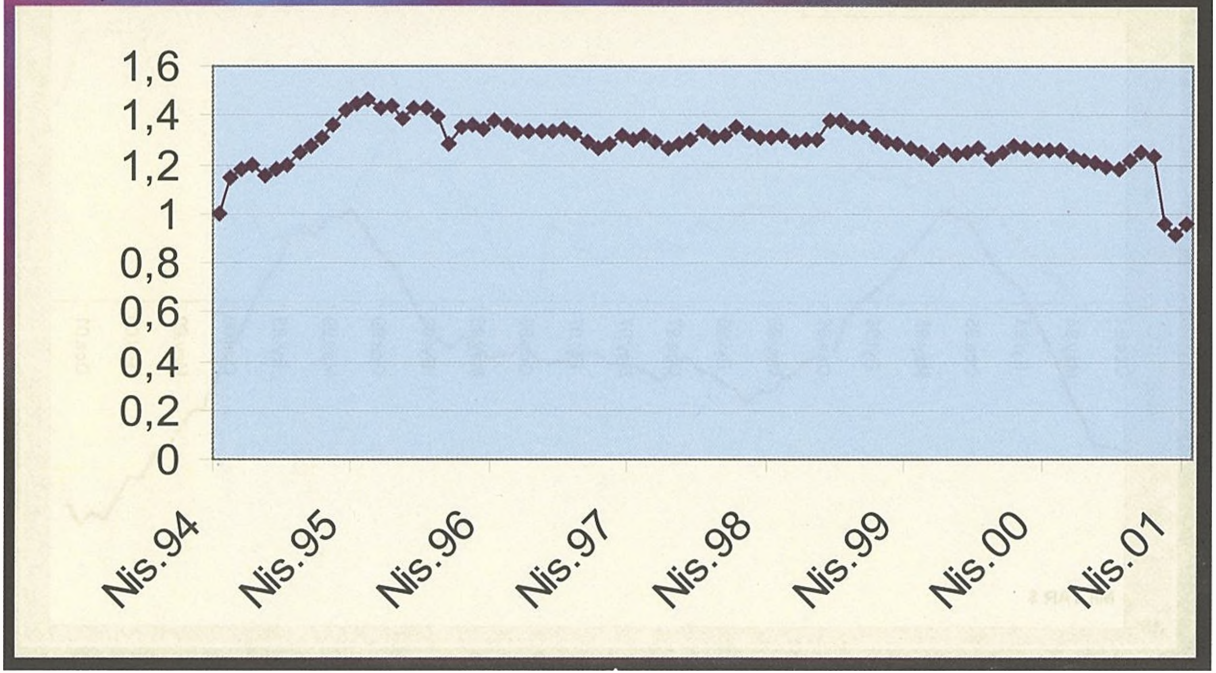
FİNANSAL KRİZLERİN ÖZELLİKLERİ

- REEL REVALÜASYON
- HIZLI BÜYÜME
- CARİ İŞLEMLER AÇIKLARI
- DÖVİZ REZERVLERİNDE ERİME

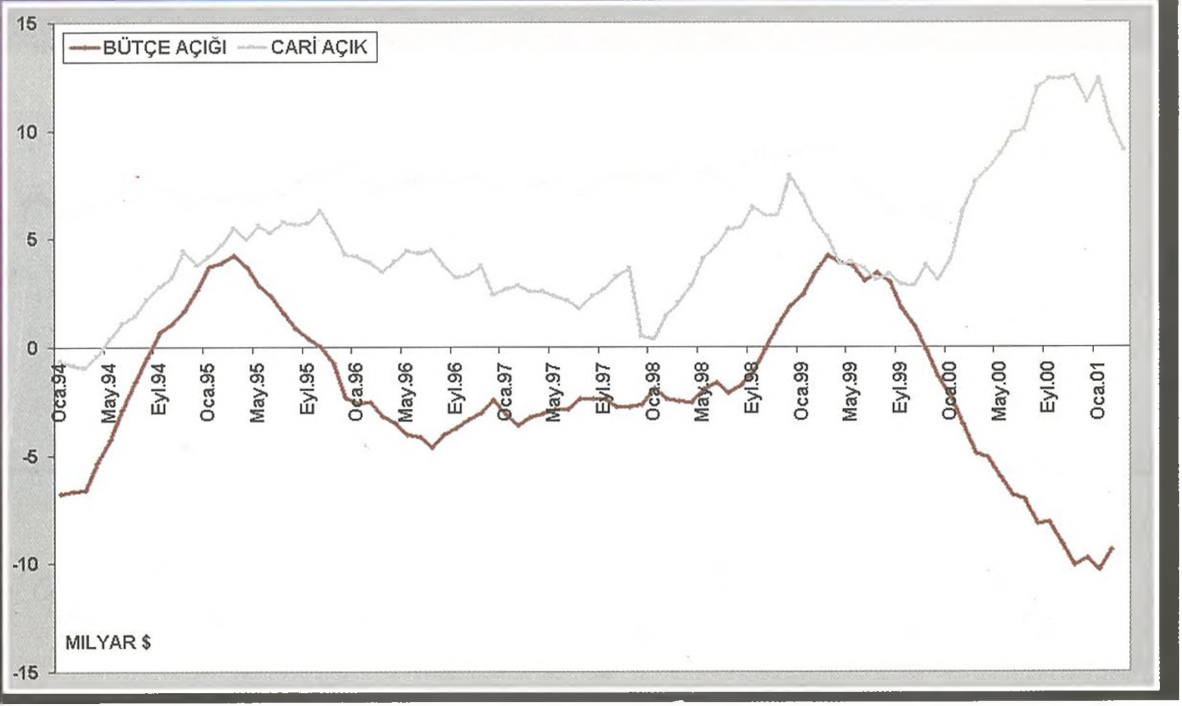
12-AYLIK KÜM
AÇI

ÜLATİF CARİ
K

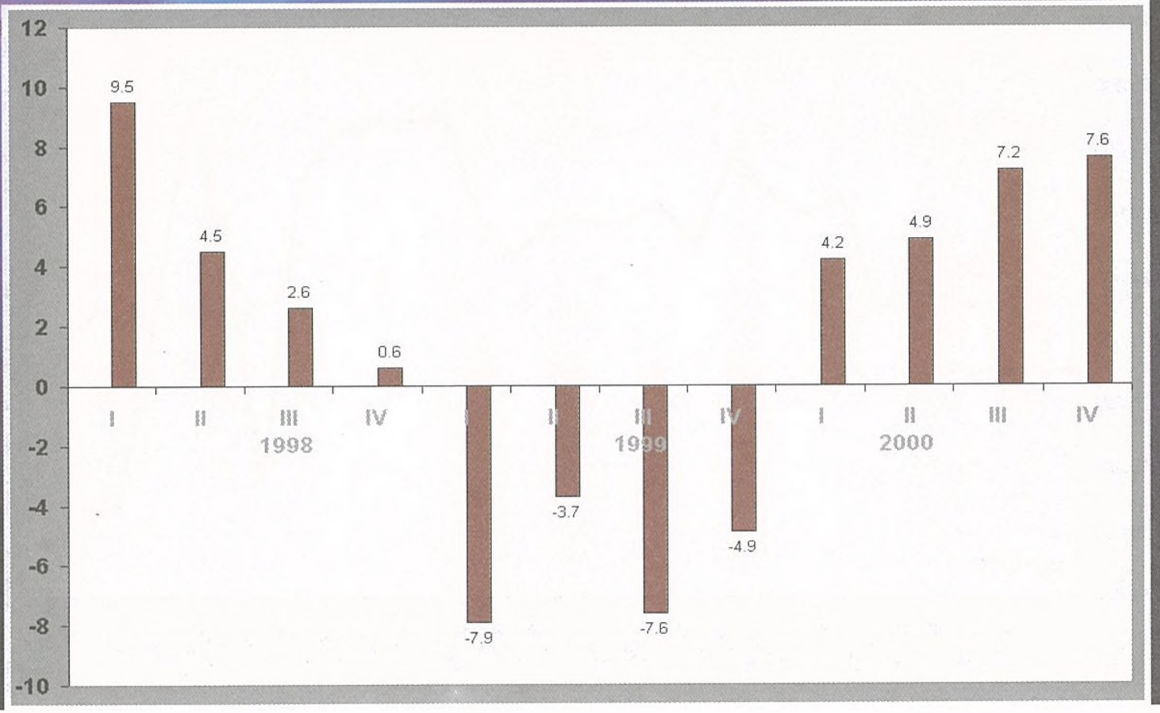
REEL DÖVİZ KURU

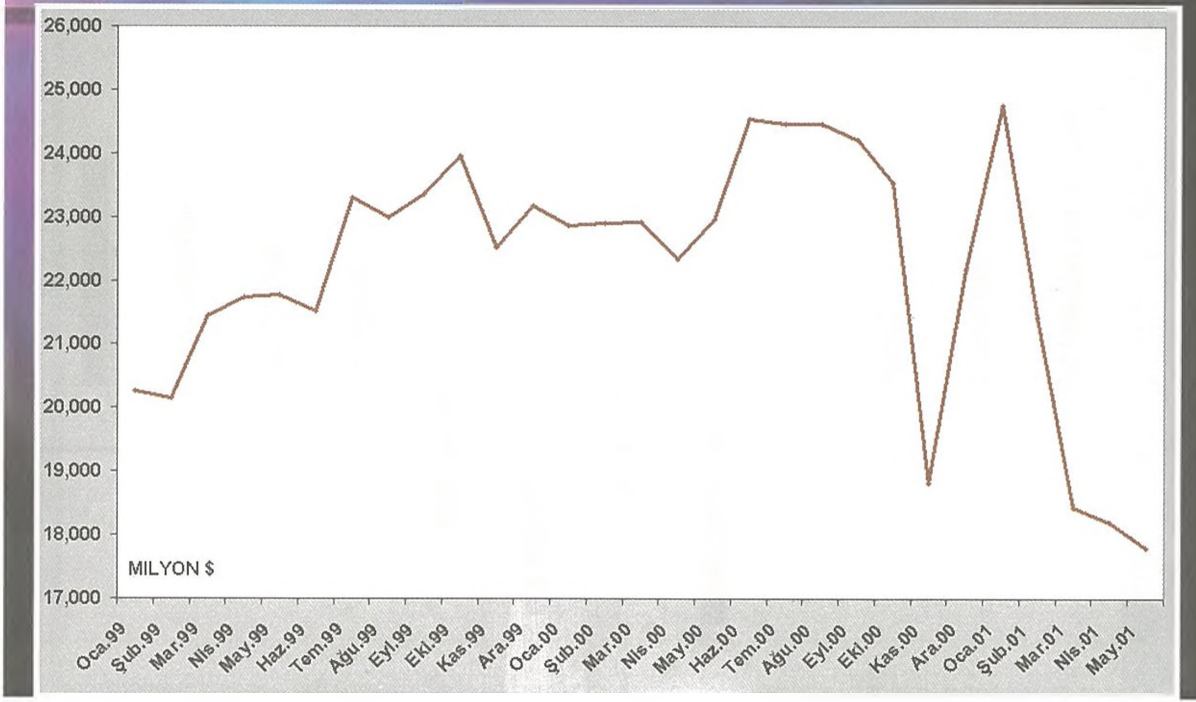
CARİ VE BÜTÇE AÇIKLARI

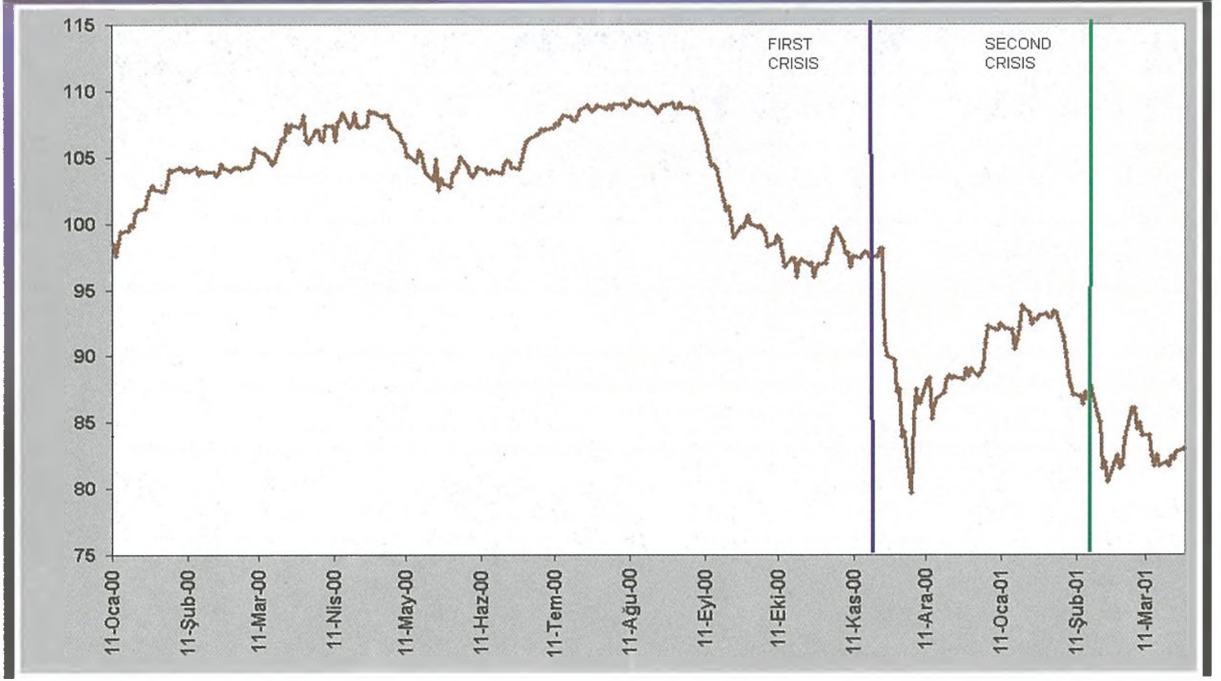
BÜYÜME PERFORMANSI

MB DÖVİZ REZERVLERİ

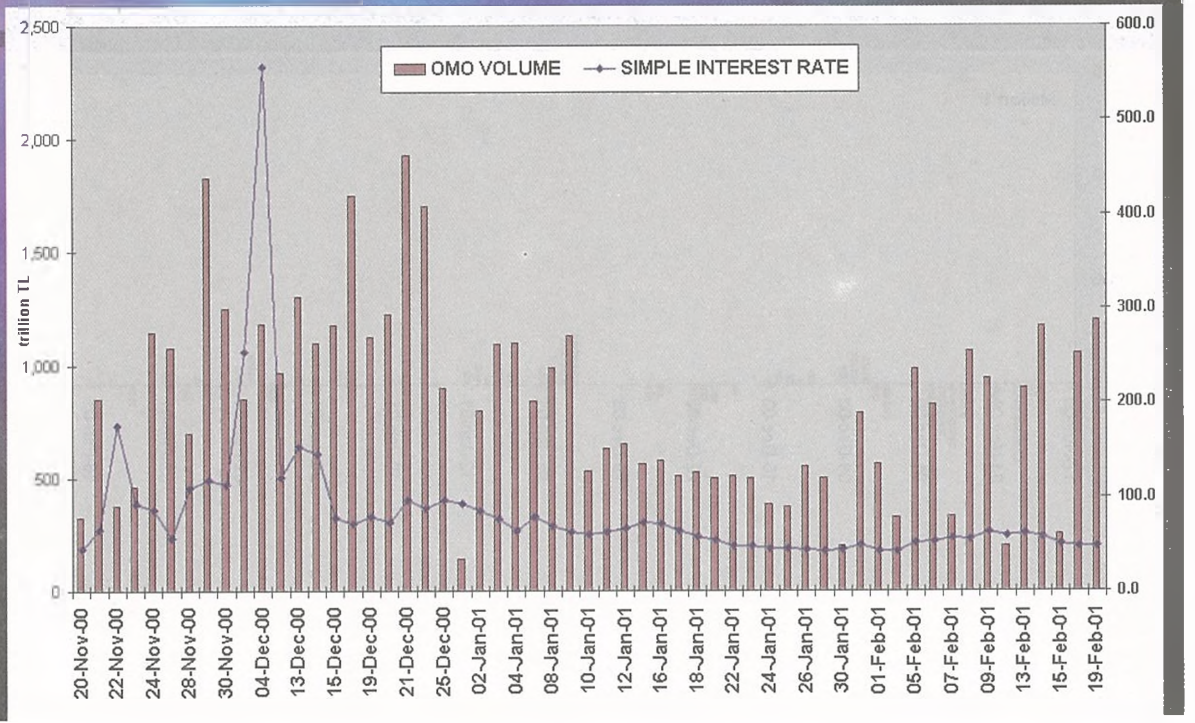
2030 VADELİ EUROBOND FİYATI

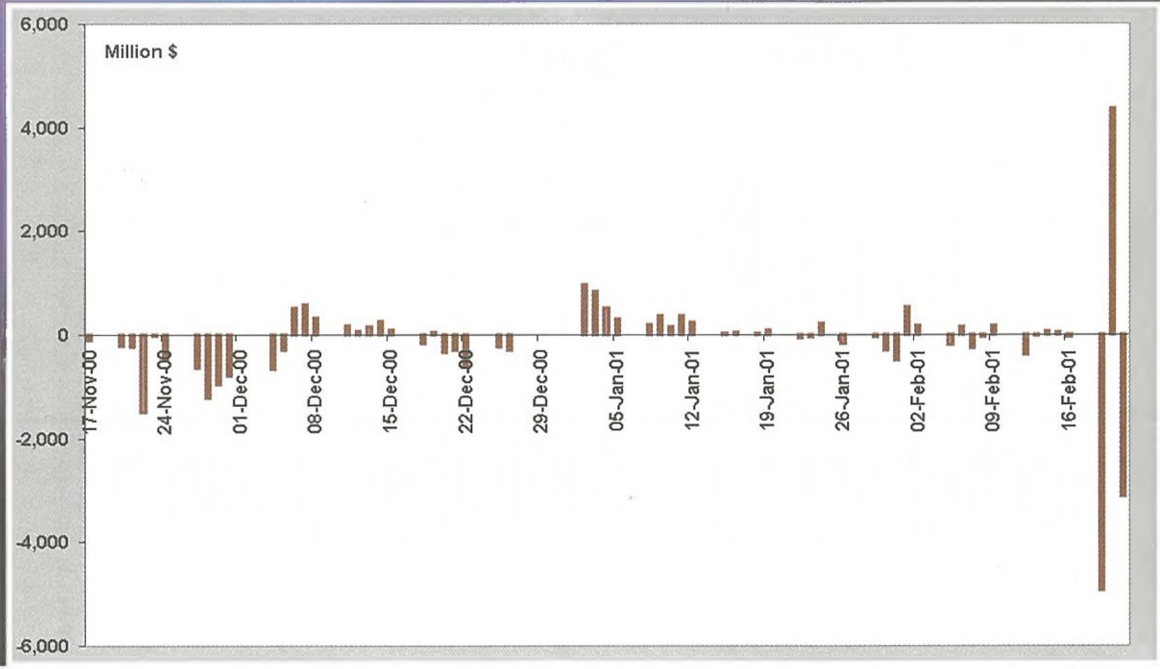
Krizde MB'nin Başarısızlığı

- Sisteme likidite vermekte kararsızlık
  - Yetersiz miktar
  - Yanlış vade
  - Yüksek faiz
- Sistemdeki bulaşıcılığın önlenmemesi: Demirbank'a müdahalede gecikme

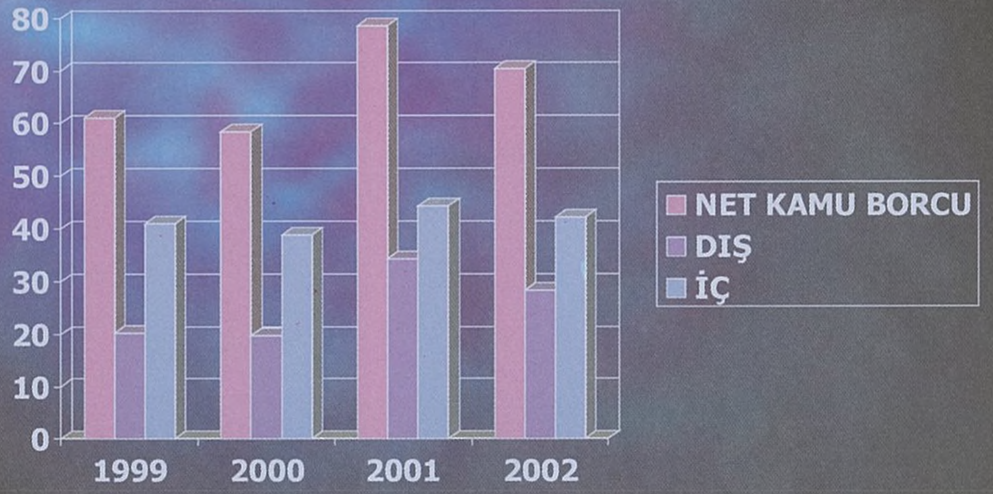
MB FAİZE MÜDAHALE ETMEDİ Mİ?

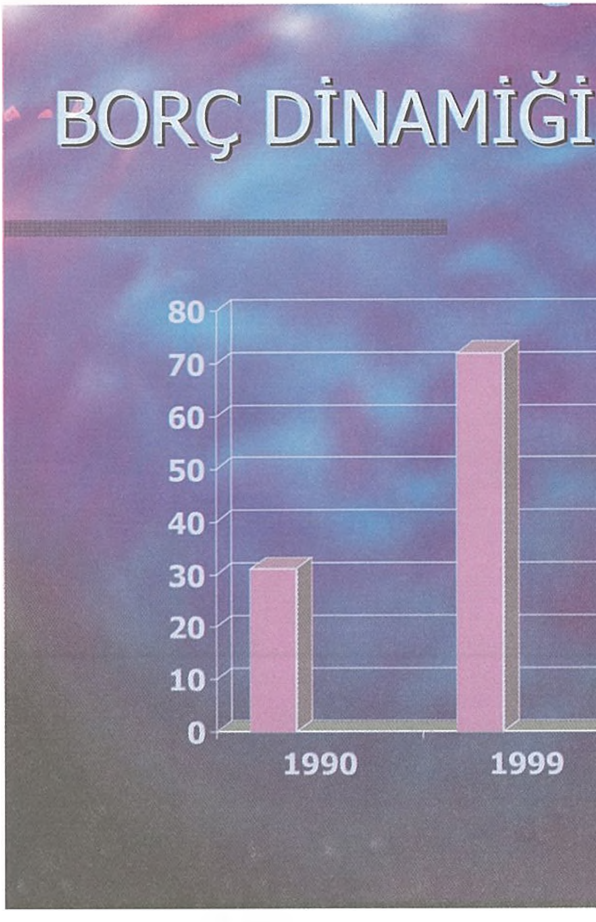

MB DÖVİZ MÜDAHALELERİ (Al/Sat)

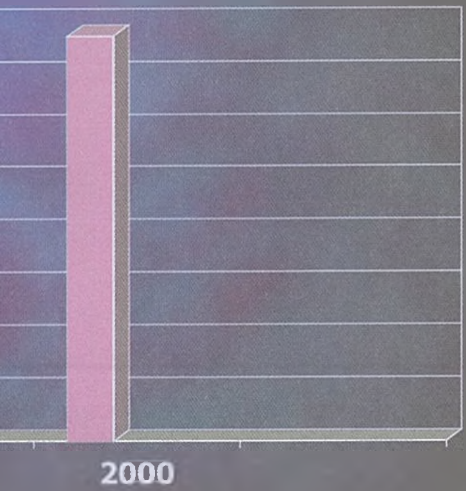

NET KAMU BORCU (% GSMH)

BORÇ DİNAMİĞİ
80
70
60
50
40
30
20
10
0
1990
1999

(Faiz/Vergi Geliri)

GÜÇLÜ EKONOMİYE GEÇİŞ: GENEL STRATEJİ

- **AŞAMA 1**: REFORMLAR (Ör: 15 yasa)
- **AŞAMA 2**: PARA ve DÖVİZ PİYASALARINDA İSTİKRARIN ELDE EDİLMESİ
- **AŞAMA 3**: MAKROEKONOMİK DENGELER (yılın ikinci yarısı büyümenin sağlanması).

ANTI-ENFLASYONİST POLİTİKA

- Etkin para politikası
- Sıkı maliye politikası
- Kaygılar hala var
  - Kamu bankalarının borçlarının monetizasyonu
  - Resesyon vergi tahsilatını zorlaştıracak

2001 Programının Temel Özellikleri

- PARA POLİTİKASI: DALGALI KUR
- MALİYE POLİTİKASI: BİRİNCİL FAZLALIK⇒ SÜREKLİ DÜŞEN FAİZLER⇒ DARALAN KKBG
- NOMINAL ÇIPALAR YERİNE DÜŞEN FAİZ ⇒ DÜZELEN CARİ AÇIK SORUNU
- GÜÇLÜ VE ESNEK BİR MALİ SEKTÖR VARSAYIMI
- YAPISAL REFORMLAR VE ÖZELLEŞTİRME

PROGRAMIN BAŞARISI

	1999	2000	2001
SİYASİ İRADE	****	*	**
SİYASİ İSTİKRAR	***	*	*
KREDİBİLİTE	***	*	*
SOSYAL UZLAŞMA	*	*	*
TEKNİK EKSPERTİZ	**	**	****
PROGRAMIN BÜTÜNLÜĞÜ	***	**	*
DIŞ DESTEK	**	*	*
TOPLAM	17	7	11

KOALİSYON HÜKÜMETİ
ZORLUKLAR

- DSP-MHP İLİŞKİLERİ
- MHP-ANAP İLİŞKİLERİ
- ANAP-DSP İLİŞKİLERİ

MALİYE POLİTİKASI

- Milli gelir içinde birincil bütçe fazlalığı %2.8'den %5.5'e çıkacak
- KİT istihdamına sınırlamalar
- Tarımsal destekleme fiyatlarında anlaşmazlıklar çıkacaktır.
- (Bütçe dışındakiler hariç) fonların sayısı dörde indirilecek.
- İşsizlik sigortasının sürmesi

BEKLENTİLER

- CARİ İŞLEMLER FAZLALIĞI
- BÜYÜME HIZINDA DARALMA
- YÜKSEK NOMİNAL FAİZLER, SONRA HIZLA DÜŞÜŞ ➔ DÜŞÜK REEL FAİZLER
- ENFLASYONDA ÇOK HIZLA ÇIKIŞ, SONRA HIZLA DÜZELTME
- DÖVİZ KURU... ??? GÜDÜMLÜ, BANTTA DALGALANMA !!!

TEHLİKELER

- ENFLASYON DÜŞMEYEBİLİR
  - FİYAT BEKLENTİLERİ (DEVALÜASYON VE SÜREKLİ ZAMLAR)
  - KAMU BANKALARI MONETİZASYONU
  - BÜTÇE HEDEFİNDE ZORLANMA
- SİYASETTE OLAĞANÜSTÜ GELİŞMELER

SIKINTILAR

- SİYASİ İKLİMİN İSTİKRARSIZLIĞI
- ENFLASYONU YAVAŞLATMANIN ZORLUĞU
- ZAYIF BANKACILIK SEKTÖRÜ

BAŞKAN – Sayın Güneş'e teşekkür ediyoruz; bize son derece açık, net değerlendirmelerini izah etti.

Kendileri izin verirse, bir hususun altını çizmek istiyorum. 2001 yılında toplam kamu borcunun, dış ve iç borçların gayri safî millî hasılâya oranı yüzde 78-80'lere geliyorsa, bunun en önemli nedenlerinden üçü, fondaki bankaların ve kamu bankalarının gerek sermaye tezyitleri gerek Hazineden aldığı kâğıtlar; öbür yandan, Türk Lirasının devalüasyon dolayısıyla değer kaybı ve üçüncüsü, 2001 yılındaki negatif büyüme, gayri safî millî hasılâ tabanını küçülteceğinden, ister istemez, 2001 yılı toplam kamu borçlarının gayri safî millî hasılâya oranı yüzde 80'ler deyip orada takılmamak adına söylüyorum. Seneye bu her halükârda daha düşüş olacak, bir defalık bir gelişme.

Çok teşekkür ediyoruz Sayın Hocam.

Şimdi, bir de Ankara'dan nasıl bakılıyor.

Siyasal Bilgiler Fakültesinden Prof. Dr. Sayın Ercan Uygur hocamızı davet ediyoruz.

Buyurun.

PROF. DR. ERCAN UYGUR (A.Ü Siyasal Bilgiler Fak. Öğretim Üyesi) – Sayın Başkan, değerli konuklar; hesap uzmanları içinde benim çok sayıda eski öğrencim var. Buraya sevinerek ve severek gelmemin nedeni de özellikle onlardır. Hep, maliyeye ve devlete sahip çıkalım diye hesap uzmanı oldular. Bu arada bunu da belirteyim.

Şimdi, ben, buraya başlığı düşünerek, yani ekonomiyi güçlendirme -daha uzun bir adı var; ama, niye uzun bir ad koydular, bilmiyorum- programını ve maliye politikasını...

BAŞKAN – Programın adı o; Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı.

PROF. DR. ERCAN UYGUR (A.Ü Siyasal Bilgiler Fak. Öğretim Üyesi) – Evet, daha kısa bir ad konulabilirdi diyorum ben de.

Neyse, bu programı ve program içinde maliye politikasını konuşacağız diye bazı notlar almıştım; ama, şimdi, Hurşit arkadaşımız krizle ilgili olarak bazı şeyler söyledi ve katılmadığım noktalar var. Özellikle İstanbul'dan bazılarını temsilen konuşuyormuş gibi yaptı ve özellikle o noktalarda bazı karşı çıktığım noktaları belirtmem lazım. Şimdi, şunu söyleyeyim: Ben, yine de bu programı temel alarak bazı fikirler ileri sürmek istiyorum ve bir kere, başlangıcından itibaren bazı noktalarına yüzde yüz katılıyorum. Bazı noktalarına da katılmıyorum. Onları söyleyerek başlayayım. Şimdi, daha başlarken program diyor ki "krizlerin başlıca nedenleri a) sürdürülemez iç borç dinamiğinin oluşması ve başta kamu bankalarının olmak üzere malî sistemdeki sağlıksız yapı ve diğer yapısal sorunlar..." Şimdi, burada yüzde yüz katılıyorum; yaşadığımız krizlerin nedeni sürdürülemez borçlanma dinamikleridir. Yalnız, burada bir eksiklik var; sadece iç borç değil, dış borçlanmamız da sürdürülemez noktalara geldiğinde Türkiye kriz yaşıyor; ama, bu arada, bu krizlerde, bu borçlanmalarda aracılık eden kurumlarda yangının ateşi yanmaya başlıyor. O da öncelikle bankacılık sistemidir. Yani, yaşadığımız krizleri, öyle, likidite krizleri filan diyerek, işte Merkez Bankası biraz daha para satsaydı filan diyerek hafife almamak gerekir. Türkiye'nin 1980'lerin sonlarından itibaren gelen çok ciddî borçlanma sorunu vardır. Zaten, eğer bakacak olursanız, 1980'lerden itibaren gelişmekte olan ülkelerde yaşanan

krizlerin, finansal krizlerin nedeni, borçlanma veya borçlanamamadır. Bunun altının çizilmesi gerekir. Bugüne de yansımaları olacağı için, bu konuda bazı şeyleri açıklığa kavuşturmamız lazım; yani, programın daha başlarken yaptığı tespite, saptamaya katılıyorum. Hatta, o saptamanın daha genişletilmesi lazım. Türkiye'deki krizlerin nedeni, daha geniş anlamda, önce borçlanma, sonra borçlanamamadır. Biz, bunun böyle olduğunu, ta Osmanlı döneminden beri biliriz Türkiye'de, 1970'lerden biliriz, 1994'ten biliriz, Latin Amerika'dan biliriz, Asya'dan biliriz. Tabiî ki bu doğru ve onun için, bu programın da en hassas noktası, zaten borçlanma ve borçlanamama üzerindeki tartışmalar olmalıdır. Şimdi, bu konuyu daha fazla sürdürmeyelim. Bu tespite katılıyorum; ama, krizle ilgili olarak ,yani yaşadığımız kasım ve şubat krizleriyle ilgili olarak birkaç noktayı söylemek istiyorum. Birincisi şu: Deniyor ki, bu konuda biz geçmişte 2000 baharında, yazında, çok gazete yazısında, ben okumadım da, böyle deniyor diye duydum: "Efendim, işte, Türkiye'nin cari işlemler açığı çok yüksek değildir, yüzde 5'i, yüzde 6'yı, yüzde 8'i bile kaldırır; onun için mesele yoktur." Şimdi, bunun böyle söylenmesi şöyle saçma: Ona karar verecek olan, borç verenlerdir, gazetede yazı yazanlar değil. Borç verenler, Türkiye'nin borçlanmasının, yani cari işlemler açığının ne kadar olduğuna, ne kadar borcun sürdürülebilir olduğuna, ne kadar cari açığın sürdürülebilir olduğuna karar verirler. Buna borç verenler karar verir. Bu, borçlanma dinamiklerinde ilk ilkedir. Nitekim, sürdürülebilir cari açık konusunda yüzlerce makale vardır. Her ülke için olduğu gibi Türkiye de vardır. Bu sözlerin Türkiye için söylendiği günlerde, 2000 Haziran, Temmuz, Ağustos aylarında, Avrupa'da ve Amerika'da Türkiye'ye borç verenler, örneğin Deutsche Bank, raporlar yayınlayıp, Türkiye'nin sürdürülebilir cari açığının yüzde 2-2,5 dolayında olduğunu söylüyorlardı bazı yöntemlerle. Şimdi, buna rağmen, biz, o dönemlerde Türkiye'nin yüzde5, yüzde 6, yüzde 8 cari açığı finanse edebileceğini söylüyorduk. Bu yanlıştır. Bir kere bunun

öncelikle altının çizilmesi lazım. Türkiye, doğrudan yatırımı da çekemediği için cari açığını borçlanarak kapatmaktadır ve bu borç kapatmayı, borç verenler istediği sürece yapabilir. Onlar şüphelendiği anda, Türkiye'nin cari açığı artık sürdürülemez diye düşündükleri anda, zaten krizin ortamına doğru girilmeye başlanmıştır ve nitekim, Hurşit arkadaşımızın gösterdiği grafikte de çok net olarak görüldüğü gibi, 2000 yılının eylül ayından itibaren, Türkiye'nin yurtdışındaki borçlanmalarında faizlerin ve risk biriminin çok hızlı artmaya başlaması bunun göstergesiydi. Başka göstergeler yanında, borç verenlerin, Türkiye'nin dış borçlanmasının ve cari açığının giderek sürdürülemez noktalara gittiğini söylemeleri, bu tahvil faizlerinde ve ülke risk birimlerinde yansımasını buluyordu. Onun için, şunu mutlaka söylememiz lazım: Gerçekten, bu programda söylendiği gibi, krizlerin temelinde borçlanma, borçlanamama vardır ve bunu, biz, 2000 Kasım ayında ve daha sonra da 2001 Şubat ayında bir kere daha gördük. Bir kere bunun altını çizmemiz gerekiyor.

Şimdi, borçlanma öyle bir şey ki, siz ne kadar farklı düşünürseniz, düşünün borç verenlerin ne düşündüğü öncelikli olarak önemli. Borç verenlerdir, o konuda daha sonraki gelişmeleri önemli ölçüde belirleyenler; çünkü, borç, aldığınızda, eğer hele özellikle onu geçici görmüyorsanız ve hep onu yenilemeyi, sürdürmeyi düşünüyorsanız, hayır denildiği anda işiniz bitmiştir. Ülke olarak da öyledir, kişi olarak da öyledir, firma olarak da öyledir. Onun için, burada şunu söylememiz lazım, şu soruyu da sormamız lazım: Peki, ne oldu da 1980'lerin ikinci yarısından itibaren, özellikle, Türkiye, bu kadar sürdürülemez borçlanma noktalarına doğru gitti; niye öyle oldu; bence, burada bir önemli noktanın altını çizmek lazım. Bugüne yansıması bakımından önemli: Şu düşünce vardı: Kamu açığı var; ama, birileri diyor ki, bir düşünce, kamu açığı var, para basarak bunu kapatırsan enflasyona hızla yansır; borçlanırsan enflasyon da olmaz. Öyleyse içeriden borçlan, borçlanabiliyorsan dışarıdan borçlan, olmuyorsa içeriden borçlan. Sanki sonsuza kadar sürdürülebilirmiş

gibi. Biz, 1980'lerin ortalarından itibaren böyle bir iktisat düşüncesinin etkisi altında; yani, para basmak nasıl olsa tehlikeli, tamam, öyleyse kamu açıklarını borçlanarak kapatalım düşüncesiyle 1994'e geldik ve 1994'te borçlanamadığımız için, önce dış borçlanma, sonra iç borçlanma yapılamadığı için kriz yaşadık. 1998'de dış borçlanmayı yapamadık, 1998-1999'da ülke yine önemli reel gerileme yaşadı. 2000 yılında yaşadığımız şey de, mantık olarak ve kabaca aynıdır. 2000 yılının eylül ayından itibaren, Türkiye, özellikle yurtdışından yapmak istediği kadar ve özellikle özel kanallarla dış borçlanma yapamadığı için ve para miktarını ve faizi de yurtdışından gelecek paraya bir kuralla bağladığımız için, faiz de artmaya başlamıştır ve kasım ayını yaşamışızdır; ama, yaşamamızın gerisinde, öyle basit bir likidite darlığı yoktur. Borçlanamama sorunu vardır. Yabancıların Türkiye'nin durumunu sürdürülemez olarak görmeleri vardır ve ne yazık ki, bence çok yanlış olarak; Türkiye'nin para ve faiz politikasını, para kurulu benzeri bir sistemle yurtdışından gelecek paraya bağlamaktır. Kriz de onun da maalesef katkısı var. Şimdi, şöyle şeyler söyleyelim. Ben hiçbir kurumu savunmak zorunda değilim. Merkez Bankası biraz para verseydi kriz olmazdı. Bence, bu çok yanlış. Eğer, siz, programınızı yurtdışından gelecek paraya, yani borçlanmaya bağlamışsanız, para verseniz de, bir şekilde, o sonunda, maalesef, belli zorluklara, çok büyük çalkantılara ve krize götürüyor. Bunu, biz başka ülkelerde gördük ve kriz, kasım ayında IMF yardımıyla atlatıldı. Şubatta atlatılabilir miydi; bu konularda uğraşan bir sürü ünlü yabancı iktisatçı, bir de döviz krizinin kaçınılmaz olduğunu söyleyen yazılar yazdılar 2000 sonunda, 2001 başlarında. Türkiye'nin en küçük bir bahanede döviz krizi de yaşayacağını yazdılar. Çok ünlü isimler ve bunları, bir kısım iktisatçılar –onlar, televizyonda yer almıyor olabilirler- söylediler.

Şimdi, bir başka noktayı söylemek istiyorum. 2000 programında maalesef borçlanmanın şöyle bir yüzünü gördük: Gerçekten 1999'da iç borçlanma tıkanmıştı. Çok yüksek reel

faizlerle, bu yeni programda da söylendiği gibi, artık iç borçlanmaya dayalı bir kamu finansmanını sürdürmek mümkün değildi. Öyleyse, ne olacaktı, IMF'yle bir anlaşma yaparak, 2000 yılında dış borçlanmayla kamu finansmanını takviye etmek. Kabaca amaçlardan birisi buydu; fakat, burada, işte birtakım ölçüler maalesef kaçırılmıştır. Örneğin, bankaların açık pozisyon denilen pozisyonunu, Merkez Bankası karar alarak, sermayelerinin yüzde 20'siyle sınırladı. Yüzde 20'nin üstüne çıkarsan karşılık yatıracaksın dedi. Sonra dedi ki, yüzde 20'nin üstüne çıkarsan hepsini bana karşılık olarak yatıracaksın. Ben, grafiklerimi getirmedim; grafikler gösterebilirdim; çünkü, doğrusu, bu konun tartışılacağını düşünmedim; ama, bankalar, 2000 yılında, sermayelerinin yüzde 200'ü kadar açık pozisyon verdiler. 2000 yılının eylül ayı sonunda bankalar, konular sınırın 10 katına çıkmışlardı dış borçlanma bakımından. Kurala nasıl uyuyorlardı. Burada ayrıntıya girmeyelim- birtakım future işlemleri denilen, forward işlemleri denilen işlemlerle. Ama, onların da gerçeği yansıtmadığı biliniyordu ve sonradan da zaten ortaya çıktı. Yani, bankaların giderek fazla borçlandığını, açık pozisyonlarının çok fazla arttığını borç verenler izliyorlardı. 2000'in eylül ayında bankalara bu nedenle borç vermekte çekingen davranmaya başladılar. Bu konuda raporlar var. Eylül ayından itibaren, bu nedenle de, Türkiye'de program tıkanmıştır. Bu nedenle de, sorun, sadece basit bir likidite sorunu değildir.

Bir başka soru şu: Buraya gelişimizde demek ki, şöyle bir - herkesin yanlış anladığını sanmıyorum, ama- yanlış anlaşılabilir yaklaşım var. Kamu açıkları para basarak, yani daha kibar deyimiyle, Merkez Bankasının hazineye kısa vadeli avans vererek kapatılması enflasyonisttir, öyleyse kamu açıkları borçlanmayla kapatılsın türü bir yaklaşım, sanki sonsuza kadar sürdürülebilecek gibi gelmiştir. Halbuki öyle değil. Bir de şöyle bir tarafı var. Borçlanan meğerse sadece Hazine değilmiş, biz sonraları öğreniyoruz, kamu bankaları, fon bankaları. Üstelik de gecelik faizlerle, gecelik borçlanmalarla ve

olağanüstü yüksek faizlerle borçlanıyorlarmış. Bunu da öğrendik. Sadece hazine değil; yani, başkaları da borçlanıyormuş ve üstelik de, yurtdışından da borçlanamadıkları için özel bankalardan borçlanıyorlarmış. Böyle bir sistemin sürdürülmesi mümkün mü; borçlanarak sürdürmek mümkün mü bunu; mümkün değil. Ne olacak; bir krizle bunun bedelini ödüyoruz.

Şimdi, çok kısa birkaç şey söyleyeyim, sonra devam edebiliriz. Geldiğimiz noktada, program, doğru olarak, borçlanmanın başkalarınca, en azından borç verenlerce sürdürülebilir olarak algılanmasını istiyor. En büyük risk de orada zaten. Yani, yine, borçlanmaktan, borçlanamamaktan korkuyoruz. Dikkat edin. Bir başka krizin çıkması, yine büyük olasılıkla –dileriz, inşallah çıkmayacak, öyle bir şey olmayacak, ama- eğer olursa yine o noktada olacak maalesef. Onun için dikkatli olmak gerekiyor. Ne yapması lazım; geçmişte olduğu gibi, ben yine borçlanarak bunu finanse edebilirim diyemez. Artık, o noktayı geçmiştir Türkiye. Türkiye'nin önemli bir kamu açığı var ve bu açık önemli ölçüde dış açığa da yansıdı 2000 yılında. Şimdi de hatta belli bir ölçüde sürüyor bu. Bunun bir şekilde, yaratılacak fazlalarla eritilmesi lazım. Bu açıkların ödenmesi lazım ve borçlanma stokunun da, borç stokunun da giderek azaltılması lazım. Program, doğru olarak bunu yapmaya çalışıyor. Yapabilmesi için ne yapacak; iktisat kuralı bu; hiç çaresi yok, fazla yaratacak. Bütçede de faiz sonrası fazla yaratacağım diyor, demek zorunda. Artı, cari dengede de fazla yaratmak zorunda aslında ve bunu yaratmazsa, daha sonra bu aldığı resmî kredileri öderken, bu kez zorluğu düşecek Türkiye. Onun için, hem kamu kesiminde hem dış kesimde fazla yaratmak zorunda Türkiye. Bu ne demektir; daha fazla vergi -ister beğenin, ister beğenmeyin- daha az sübvansiyon, daha az harcama demektir. Şimdi, bunları Türkiye'nin yapması mecburiyeti var ve bunları, IMF istiyor diye yapmayacak Türkiye; iktisaden yapmak zorunda. Onun için, ben şu söylemi yanlış buluyorum: IMF istedi, onun için bunu... Mesela, tarıma daha az fiyat

vermek zorundayız türü söylemler, bence yanlış. Yanlış izlenim veriyor. Duyan da zannediyor ki, sanki IMF aslında izin verse, herkese bol bol para verilecek. Öyle bir şey yok. Türkiye, ekonomisinin geçmişte yarattığı borçları sürdürülebilir konuma getirmek için, hem kamu kesiminde hem dış kesimde fazla yaratması lazım, yani, geçmişin günahını bir şeklide ödemesi lazım. Başka çaresi yok. Eğer bu noktaya, bunu kabul etme noktasına gelmezsek, bence, daha sonra yine çok zorluklar yaşayacağız. Bu açıdan da, ben bu programda şöyle bir şey buluyorum. Örneğin, kısa sürede büyümeye geçeceğiz diye bir acelesi var. Olmaması lazım. Belki, programın kabulünü kolaylaştırmak için söyleniyor olabilir; ama, Türkiye'nin, öyle hızla büyüsün, hemen işte kamu harcamaları artıversin, hızla büyüyünce cari açığı da yine açıklar versin, filan noktasına gelmesi mümkün değil; gelmemesi lazım. Bunların bir şekilde, yani, artık bir ölçüde de olsa, azaltılması lazım giderek sürdürülebilir hale gelmesi için. Onun için de, şu şeyin daha iyi açıklanması lazım bence. Türkiye, yaşadığı krizlerden sonra hele, borçlanma, borçlanamama ve bu borçlanmayı sürdürme noktasında artık çok çok kritik bir noktadadır; bundan sonrası çok daha zordur. İlkönce bunun kabul edilmesi lazım. Onun için de, birtakım taleplerin bu çerçevede görülmesi lazım.

Daha söyleyecek şeyler var; ama, daha sonraya bırakmak üzere teşekkür ediyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN – Prof. Dr. Sayın Ercan Uygur hocamıza teşekkür ediyoruz.

Şartları, borç veren tayin eder; Türkiye, bunun gerçeğini, iktisadın değişmeyin kurallarını dikkate alarak yolunu almalı diye sonuçta değerlendirmesini ben öyle algılıyorum.

Şimdi, konuya bir de bütçe açısından bakalım. Gerçekten, özellikle son Sekizinci Plandaki bütçe çalışmalarında, daha önceki teorik çalışmalarda çok katkıları olduğunu bildiğim, daha önce Bilkent Üniversitesinden, şimdi Sabancı Üniversitesinden Doç. Dr. Sayın İzak Atiyas'ın değerlendirmelerini alalım.

DOÇ. DR. İZAK ATİYAS (Sabancı Üniversitesi öğretim üyesi)[2] – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Değerli konuklar, ben, makro iktisat politikalarından fazla bahsetmeyeceğim; yalnız, konuşmama başlamadan önce, Ercan arkadaşımızın söylediğine bir küçük ekleme daha yapmak istiyorum. Sorun, sadece yabancıların, Türkiye'nin bu borcu sürdürüp sürdüremeyeceği de değil; ondan daha da beter. Bir yabancı yatırımcının, diğer yabancı yatırımların bu konu hakkındaki görüşü hakkındaki tahmini. İşin daha beter tarafı bu. Yani, herhangi bir yatırımcı, diğer yatırımcıların, Türkiye'nin bu borcu sürdüremeyeceği kanaatine ulaştığına inanıyorsa, kendisi de ona göre davranmaya başlayacaktır. İktisatta, self full feeling expections denilen ciddî bir koordinasyon sorunu yabancılar yatırımlar arasında. Dolayısıyla, böyle bir beklenti yaratma oyunudur aynı zamanda. Biz, onların yazdıkları raporları belki beğenmeyebiliriz, belki hatalı da bulabiliriz. Ben, mesela, o raporlardan, o yazılardan Wallstreet Journal Don Bush'un yazdığı yazıyı oldukça insafsız bulmuştum; ama, önemli olan, bu yazının yazılmış olması ve bunun art niyetle filan yazıldığını da zannetmiyorum; o da dünyaca ünlü bir iktisatçı, o da rakamlara kendi bakıp, kendi yargısını öne sürüyoruz. Yani, sürdürülemez borç, bu demek. Sistemde frajilitenin yaratılmış olması ve şoklara dayanıklılığının azaltılması. Sistemin beklentilere, yalnız kendilerinin

[2] Doç.Dr. İzak ATİYAS'ın konuşma esnasında yararlandığı slaytlar konuşma metninin sonunda yer almaktadır.

değil, diğer oyuncuların beklentileri hakkındaki beklentilerine çok fazla esnek hale gelmesi.

Krizin temelinde borçlanma, borçlanamama olgusu vardı. Bunu, zaten Ercan da sonra bir adım ileri getirdi. Bunun da temelinde, sürekli kamu açıkları vardı diyebiliriz sanıyorum. Bu programı belki diğer programlardan ayıran en önemli husus, bu konuda şimdikilere göre daha kurumsal, daha yapısal bir açılımı baştan beri ortaya koymasıdır. Daha sonra belki daha ayrıntılı tartışırız. Bu sürekli kamu açıklarının arkasında bence belirli bir siyaset yapma anlayışı yatmıştır Türkiye'de son on, onbeş yıla, belki de çok daha uzun bir süreye. 19507lerden beri demokrasinin Türkiye'de gelişme biçimine damgasını vurmuş bir siyaset yapma anlayışı vardır diye düşünüyorum ben. Bu siyaset yapma anlayışında giderek artan bir biçimde, o siyasî hareketi destekleyen taraftarlara kamu kaynaklarını dağıtmaya dayalı bir siyaset anlayışı olmuştur bu. Kamu politikası üretme, o konuda ihtisaslaşma, ideolojilerle siyaset yapma yerine, daha çok böyle bir siyaset zorlamıştır. Buna daha sonra geliriz; ama, ne olursa olsun, siyaset bu şekilde veya bu biçimde, kamu açıklarının bu kadar yüksek olmasının arkasında birtakım kurumsal faktörler olmuştur. Ben konuşmamı, özellikle bu kurumsal faktörlere ayırmak istiyorum. Bu konuda önemli açılımlar sürüyor program, başka çalışmalar da var. Ben, bunlardan bahsetmek istiyorum. Makro iktisat politikası ve krizden biraz uzaklaşıyorum dolayısıyla.

Bu program niye farklı; çünkü, kamu açıkları ile saydamlık ve devletin hesap verebilirliği arasında bir ilişkiyi hemen programın başında kuruyor. Daha 5 inci paragrafta bu ilişki vurgulanıyor. Ondan sonra kurumsal çözümler öne sürülüyor. Bu programda, kamu yönetimi reformu merkezî bir rol alıyor bu programda; yani, hemen, yapısal yenilenme diye bir paragraf var, 30 uncu paragraf sanıyorum, onun ikinci maddesi, kamu yönetimi. Kamu yönetimini, ben, kamu

yönetimini ve kamu malî yönetimi diye bir arada kullanıyorum; çok önemli değil.

Bu bütçe sisteminin temsili demokrasilerde önemli birkaç rolü var. Bunlardan bir tanesi, -iktisatçılar meraklıdırlar- ortak havuz problemini çözer; yani, ortak havuz problemi nedir; her bakanın, her milletvekilinin kendi taraftarlarını kamu kaynaklarını kullandırma dürtüsü vardır. Bu, yalnızca bizde böyle değildir; bu, dünyanın her tarafında böyledir. Bu, demokrasiye içsel bir sorundur. Yalnız, bütçe sistemi iyi işleyen ülkelerde, bu soruna, bütçe sistemi belli miktarlarda makul cevaplar bulabilmiştir. Ortak havuz problemini çözmek bu anlama gelir; yani, eğer parlamenter sistemse, bakanlar kurulu yoluyla veya şu veya bu şekilde harcamacı kurumlar arası yeterli koordinasyonu sağlayarak ortak havuz problemini çözer; malî disiplini sağlamanın bir aracı olur. Daha da önemli, daha genel bakarsak, devletin vatandaşa hesap vermesini sağlar bütçe kanunları; yani, hükümetin, kamusal kaynakları harcaması için, vatandaştan izin almasına olanak verir. Kamusal kaynakları harcadıktan sonra da hesap vermesini, o kaynaklarını nasıl harcadığının hesabını vermesine yarar. İyi çalışan bütçe sistemlerinde kaynak dağılımına etkinlik, verimlilik gözetilir. Bir biçimde, kaynaklar etkin ve verimli bir biçimde harcanır.

Sabah da çok sözü edildi. Türkiye'de bütçe sistemi, zaman içinde bu özelliklerden oldukça uzaklaşmıştır. Hepimiz biliyoruz, bütçe kapsamı son derece daralmıştı, bütçe dışında bir sürü harcama vardı. Bütçenin kendisi, kapsamı dar olduğu gibi, bağlayıcı da değildi; artık, ek bütçe çıkarmak bir gelenek haline gelmişti. Bütçenin kendisi, stratejik öncelikleştirmeyi mümkün kılmıyordu zaten. Yani, hükümetler, ben, esasında şu politikalara ağırlık vermek istiyorum, kaynaklarımı şu politikalara seferber etmek istiyorum... Zaten, çok galiba da değillerdi; ama, meraklı olsalardı, bütçe sistemi bunu destekleyebilecek bir bilgi de sağlamıyordu. Performans kaygısı

fazla yoktu, etkinlik, verimlilik çok fazla gözetilemiyordu, israf büyüktü. Sonuç olarak, kamu harcama sistemi saydam değildi; devlet hesabını vermiyordu. Büyük ölçüde, bu demin söylediğimiz, Hurşit'in de vurguladığı- nepotizme, popülizme dayalı bir siyaseti, bir idarî yapıyı, liyakat ilkesinin oldukça zayıfladığı bir idarî yapıyı da finanse ediyordu bütçe sistemi.

Şimdi, bu, bilinirdi -daha sonra daha ayrıntılı da söyleyeceğim- merkezî kuruluşlar içinde sürekli tartışılırdı, bürokrasi içinde yaygın bir biçimde bilinirdi; Hazine, Maliye, DPT, Sayıştay'dan kişiler, uzun süredir bu sistemin böyle olduğunu bilirdi. Bürokrasi düzeyinde bunun şöyle veya böyle önlemleri alınmaya çalışılırdı; şu bütçe kanununa şöyle bir madde konurdu borçlanmayı sınırlamak için. Tabiî ki buraya Merkez Bankasını da eklemek lazım. Fakat, ilk defa, bu, daha böyle siyasî düzeyde, bu biçimde telaffuz edilir oldu bu yeni programda. Benim açımdan, yeni programın çok önemli bir tarafı bu.

Şimdi, kamu malî yönetiminin üç tane düzeyi olduğu söylenebilir. Bir tanesi, toplam malî disiplini sağlamak. İkincisi, kaynakların etkin dağılımını sağlamak; yani, siyasî strateji neyse kaynakların ona göre seferber edilebilmesine olanak tanımak, siyasî öncelikler neyse bu siyasî önceliklere göre kaynak dağılımını sağlayabilmek. Üçüncüsü de, bu siyasî öncelikler sonunda birtakım hizmet sunumlarını getirecektir. Bu hizmetlerin verimli bir biçimde, yani en kaliteli hizmetin en düşük maliyetli bir biçimde sunulmasını sağlamak. Performans, verimlilik dediğimiz olay da bu. Geçiş programında, gerçekten, bütçe reformuyla ilgili çok madde var.

Saydamlık... Bu görev zararı dediğimiz olayın, vuku muhtemel yükümlülüklerin bütçe içine alınması, dolayısıyla demin saydığım üç düzeyden birincisi hakkında, yani toplam malî disiplinin sağlanmasına -malî disiplin için saydamlık çok önemli bir faktördür- yönelik, bence, daha önceki programlarda olmadığı kadar ve çok

ciddî bir biçimde bir açılım getirmektedir mevcut bütçe sistemi. Yalnız, -yalnız demek yanlış- burada kalmaması lazım. Uluslararası deneyimler gösteriyor ki, bizzat bu adımların olumlu sonuç verebilmesi için, yani malî disiplini sağlayama yönelik bütçe birliğini, saydamlığı sağlamaya yönelik önlemlerin sonuç verebilmesi ve sürdürülebilir olması için diğer iki düzeye de, yani, siyasî öncelikleştirme ve performans yönetiminin konusunda da bazı adımların atılması lazım. Bu, özellikle harcamaların kısılması gereken mevcuda benzer dönemlerde daha da önemli. Niye; çünkü, siz bütçenizi kısıyorsunuz, o zaman öncelik yapabilmek çok daha önemli. Harcadığınız her TL'den maksimum verimi almak çok daha önemli. Aksi halde, devlet hizmetlerinde çok büyük aksamaları önlemek çok daha zor. Dolayısıyla, ikinci ve üçüncü düzeylere yavaş yavaş geçilmesi lazım. Şimdi, bu da, bürokrasi içinde tartışılmıyor değil; çok da güzel tartışılıyor; daha iki hafta önce Dünya Bankası tarafından hazırlanan bir public expandicher and institasion review, "kamu harcamaları ve kurumsal gözden geçirme raporu" sırasında bunlar ayrıntılı bir biçimde tartışılıyor. Nasıl olsa, bundan birkaç ay sonra Dünya Bankası dayatıyor diye yine basına çıkacaktır. Hiç dayatma filan değil, tamamen, son derece Türk işi hazırlanan, bizim mutfağımızda hazırlanan bir rapordur bu. O rapor çerçevesinde birtakım enteresan deneyler de yapılması öngörülüyor.

Bundan sonra anlatacaklarım, o rapor çerçevesinde yapılan tartışmalarda sık sık tartışıldı, gündeme geldi. Bu rapor tartışmalarına, Maliyeden, Hazineden, DPT'den, Sayıştay'dan arkadaşlar gibi harcamacı kuruluşlardan da son derece etkin bir katılım oldu. Gerçekten çok heyecan vericiydi. Şimdi, stratejik önceliklerin belirlenmesi konusunda neler yapılabilir. Bunun yapılabilmesi için, hem merkezde –merkez deyince, hem Bakanlar Kurulundan bahsediyoruz hem de merkezi kuruluşlardan, yani Maliye, Hazine, DPT'den bahsediyoruz- hem de harcamacı kuruluşlarda stratejik planlama kapasitesinin artık devreye

sokulabilmesi lazım. Şimdi, merkezde, örneğin Yüksek Planlama Kurulu gibi bir kurumun çok daha etkin bir biçimde çalışmaya başlayabilmesi anlamına geliyor. Bakanlıklarda, benim anladığım kadarıyla, arkadaşların anlattığı kadarıyla, hani bir kızağa çekilme yeri haline gelmiş olan araştırma, planlama koordinasyon, APK'ların tam tersine, o bakanlıkların en canlı, en fazla fikir üreten, en fazla tartışan merkezler haline gelmesi gerekiyor. Bunların olması kolay değil; ama, bunların –birazdan daha ayrıntılı vereceğim- örnekler, pilot çalışmalar olarak yapılabilmesi hiç de imkânsız değil. Bununla birlikte bir orta vadeli harcama programının yavaş yavaş, hemen değil, ama önümüzdeki iki yıl içinde bunun altyapısına yönelik çalışmalar yapılabilir. Söylemeyi unuttum. Burada söylediklerim hiç yeni şeyler değil. Bunların çok büyük bir kısmı, zaten Sekizinci Plan çalışmaları sırasında özel ihtisas komisyonu raporunda var; orada yapılan tartışmalar sonucu oluşturulan raporda zaten çok büyük bir bölümü var. Orta vadeli harcama programı hakkında DPT'den çıkmış raporlar var. Dolayısıyla, bunlar yeni konular değil. Bu bağlamda, İngilizce'de burning issue denilen çok ciddî bir sorun var elimizde. Yatırım stoku içinde 5 000 küsur yatırım projesi var. Bunların ciddî maliyeti var. Maliyeti yokmuş gibi davranıyoruz; ama, doğru değil. Bunların kamu maliyeti üstünde ciddî bir yükü var. Dolayısıyla, bu öncelikleştirme, her şeyden önce, bu yatırım stokunun ayıklanmasında devreye girebilir. Yani, hem yatırım düzeyinde hem cari harcamalar düzeyinde devreye girmesi mümkündür. DPT'nin ve Dünya Bankasının yaptığı tahminlere göre, yılda 10 milyar dolar ayrılsa, şu anki stok ancak on yılda eritebiliyor. Bu, ikinci düzeyle ilgili; yani, stratejik öncelikleştirme.

Üçüncü düzeye de geçecek olursak, artık, bütçe reformunun, yani saydamlık ve bütçe birliği ilkelerinin yavaş yavaş kamu yönetim reformuyla birlikte ele alınması lazım ki, o alanda da tasarruf, kamu harcamalarında tasarruflar sağlanmaya başlayabilsin. Bu, ne demek; yavaş yavaş performans yönetimine geçiş. Bu, ne demek; bu,

bütçeyle, yani merkezî kuruluşlarla harcamacı kuruluşlar arasındaki ilişkinin yeniden düzenlenmesi anlamına geliyor ve harcamacı kuruluşlarda, yani bakanlıklarda ve diğer harcamacı kuruluşlarda yavaş yavaş performans yönetimi anlayışının nüvelerinin ortaya konması anlamına geliyor. Bunlar bir gecede yapılabilecek işler değil; fakat, imkânsız da değil. Bu da, zaten yapılan tartışmalarda çok hoş bir biçimde ortaya çıkıyordu. Nedir burada sözü edilen; çok basit bir ilke aslında; esnekliğe karşı performans. Harcamacı kuruluşların en büyük şikâyeti iki tanedir. Bir, önlerini görememektedirler; yani, ne kadar, ne zaman para harcayabileceklerini tam olarak kestirememektedirler, kendilerine sunulan sistem esnek değildir. İkincisi, ödenek azlığından şikâyetçidirler. İkincisi konusunda şu anda yapılacak bir şey yok; ama, birinci konusunda var.

Esnekliğe karşı perfomans. Ne demek bu; şu demek: Önce harcamacı kuruluş nezdinde politika hedeflerinin belirlenmesi. Burada hem merkez devreye giriyor; yani, Bakanlar Kurulu önce siyasî düzeyde politik hedeflerin belirlenmesi; ondan sonra bu politik hedefler ışığında harcamacı kuruluşun stratejik önceliklerinin belirlenmesi. Önce bu. İkincisi, bu harcamacı kuruluş üstüne giydirilmiş olan -deli gömleği gibi, yani hiç hareket edemiyor- girdiler üzerindeki dış kontrollerin azaltılması; yani, merkezî kuruluşların girdiler üstündeki kontrollerin azaltılması ve bu kontrollerin yavaş yavaş harcamacı kuruluşlara devredilmesi, buna karşılık, harcamacı kuruluşların da kendi iç kontrollerini oluşturmaya başlaması ve devreye sokabilmesi, buna karşılık harcamada esneklik; yani, bir torba bütçe uygulaması gibi. Verimliliği artırmak için kendisi ne gerekli görüyorsa parayı ona göre harcaması. Bu yetkinin yavaş yavaş süreç içinde harcamacı kuruluşa verilmesi ve merkezî kuruluşların, DPT'nin, Hazinenin, Maliyenin girdiler yerine, tamamıyla çıktılar ve bu çıktıların, yani outputların toplumsal refah üzerindeki etkisi üzerine odaklaşması, denetimini girdiler yerine çıktılar üzerine odaklaştırması. Şimdi, bunlar böyle çok afakî laflar

gibi geliyor; ama, hiç afakî olmadığı da o toplantılarda çok güzel bir biçimde ortaya çıktı. Bu, enteresan bir şey. Çünkü, bu iki tarafa da kazançlı; yani, hem merkezî kuruluşlara kazanç getiriyor, hem harcamacı kuruluşlara kazanç getiriyor. Merkezî kuruluşlar, her yapılan Türk Lirası harcama karşılığında daha fazla etkinlik ve verimlilik alma şansına kavuşuyorlar. Harcamacı kuruluşlar, daha esnek davranabilme, kendi stratejik önceliklerini daha rahat hayata geçirme şansına kavuşuyorlar. Şimdi, bu konuda şablon yok. Bu konuda birçok ülkede reform yapılmış; ama, Fransa'daki reformlarla Yeni Zelanda'daki reformlar bambaşka. Yeni Zelanda çok daha fazla piyasacı -piyasa benzeri deniyor, ben bu tanıma çok da katılmıyorum, ama- çok daha esnek bir yapı içinde bunları hayata geçirmeye başlamış; Fransa çok daha kendi geleneğine uygun bir biçimde bu reformları hayata geçirmeye başlamış; ama, ikisinde de ciddîye alınmış. İkisinde de çok merkezî bir biçimde buna karar verilmiş ve hayata geçirilmeye başlanmış. Dolayısıyla, burada deney yapmak serbest. Deney yapmak, yalnızca serbest değil, önemli. Deneylerden öğrenmek çok önemli. O yüzden, zaten, düşünülen, harra gürra performans yönetimine geçelim değil, buna hevesli olan harcamacı kuruluşlarla -ki, öğrendik ki hakikaten buna hevesli ve iyi harcamacı kuruluşlar var- pilot örnekler. Zaten, Millî Eğitim Bakanlığında ilköğretim seferberliği sırasında çok önemli bir deneyim yaşanmış, çok başarılı olduğu da söyleniyor; yani, orada bu ilkeler bir ölçüde hayata geçmiş durumda. Sizler, benden çok daha iyi biliyorsunuzdur. Dolayısıyla, birkaç pilot örnek bağlamında bunun şeye geçmesi mümkün.

Burada, her zaman olduğu gibi, siyasî önderlik sorunu çok önemli. Son iki üç cümle. Bütün bu tartışmalar, gerek bütçe reformu, malî yönetim reformu, kamu yönetimi reformu, hep bürokrasi içinde tartışılagelinmiş bir şeylerdir. Bu konuda, Maliye Bakanlığı da son derece büyük katkılarda bulunmuştur, Hazine de bulunmuştur, DPT de bulunmuştur, Sayıştay da bulunmuştur. Bundan beş yıl öncesine

göre bu platforma katılan kişiler arasında hayret edici bir fikir birliği vardır; fakat, önderlik, şimdiye kadar hep bürokrasiden gelmiştir. Bu program ortaya çıkıncaya kadar, siyasî düzeyde bir önderlik, henüz ortaya çıkmamıştır. Siyasî önderlik olmazsa, bunlar, bürokrasi düzeyinde ağır aksak yine işler. Dünya Bankası projesi oluşturulur, hayata geçirilir, işlemez değil belki; ama, büyük bir fırsat kaçırılmış olur. Buradan sağlanabilecek olan tasarruflara en fazla ihtiyacı olduğu bir dönemde Türkiye, bu tasarruflardan mahkûm kalır. Halbuki, siyasî önderliğin olması halinde bu adımlar atılırsa, bunun yaratacağı kazanç gerçekten çok büyük olur gibi geliyor.

Ben şimdilik keseyim, sonra sorular olursa devam ederiz. Teşekkür ediyorum. (Alkışlar)

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve Kamu Yönetimi Reformu

İzak Atiyas, Sabancı Üniversitesi

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve Maliye Politikaları Paneli, Hesap Uzmanları Kurulu

Ankara, 29 Mayıs 2001

Bu program niye farklı?

- kamu açıkları ile saydamlık ve hesap verebilirliğin artasındaki ilişki (para. 5)
- kurumsal çözümler (para. 27, 29. v)
- kamu yönetimi reformu merkezi bir rol almaktadır (yapısal yenilenmenin ikinci ayağı, 30. ii)

Temsili demokrasilerde bütçe sistemi

- ortak havuz problemini çözer
- mali disiplinin aracıdır
- devletin vatandaşa hesap vermesini sağlar

Türkiye'de bütçe sistemi

- bütçe kapsamı dar
- bağlayıcı değil
- stratejik öncelikleştirmeyi mümkün kılmıyor
- performans kaygısı yok
- saydam değil, devlet hesap vermiypr

Kamu mali yönetiminin üç düzeyi

- toplam mali disiplin
- kaynakların etkin dağılımı, öncelikleştirme
- performans, verimlilik

Geçiş programında bütçe reformu

- saydamlık
- bütçe birliğinin sağlanması, kapsamın genişlemesi
  - garantiler
  - yarı-mali harcamalar
  - vukuu muhtemel yükümlülükler
- sübvansiyonların mutlaka ödeneğe bağlanması

Bundan sonrası

- bu adımların olumlu sonuç vermesi için diğer iki düzeyde de reform gerekli
- özellikle harcamaların kısıldığı dönemlerde

Stratejik önceliklerin belirlenmesi

- hem merkezde (bakanlar kurulu) hem bakanlıklar ve diğer harcamacı kuruluşlarda stratejik planlama kapasitesi
- YPK ve APK'ların önemi
- orta vadeli harcama programı
- özel konu: yatırım projeleri

Kamu yönetimi reformu ve performans yönetimi

- bütçe ile harcamacı kuruluş arasındaki ilişkinin yeniden düzenlenmesi
- harcamacı kuruluşta performans yönetimi

Esnekliğe karşı performans

- politika hedeflerinin belirlenmesi
- girdiler üzerindeki dış kontrollerin azaltılması, kuruluşa devredilmesi
- iç kontrollerin oluşturulması
- harcamada esneklik
- merkezi kuruluşların çıktılar ve toplumsal refah üzerinde odaklaşması

Performans yönetimi

- iki taraf ta kazançlı: gönüllü pilot programlar
- şablon yok, öğrenme ve deneyim çok önemli
- farklı uluslararası örnekler
- kurumsallaşmada yerel özellikler

Siyasi önderlik

- şimdiye kadar önderlik tamamen bürokraside
- Maliye Bakanlığı, Hazine, DPT, Sayıştay
- siyasi önderlik olmaz ise ağır ilerler, halbuki hızlı ilerler ise katkısı çok önemli olur

BAŞKAN – Çok teşekkür ederiz.

Değerli konuklar, salon daha boşalmadan, saat 17'te buluşmak üzere, tam 10 dakika bir ara veriyoruz.

İKİNCİ OTURUM

-----0-----

BAŞKAN – Değerli Danıştay ve Sayıştay Başkanlarımız, değerli üstatlarımız, sevgili arkadaşlarım; panelimizin kalan kısmını tamamlamak üzere başlıyoruz. Şu andaki katılım, biraz evvelki kapanıştan daha iyi olduğu için tabiî mutluyuz. Ama, dışarıda da görüşmeler, bu minval üzerine devam ediyor.

Bu 10 dakikalık arada, başta Sayıştay Başkanımızın, Maliye eski Bakanımız Sayın İsmet Sezgin Beyin benzer söz talepleri var. İzniniz olursa, ben, şimdi, hemen, sözü uzatmadan bir başka gözle, bir başka açıdan programın yorumunu almak üzere, Gazi Üniversitesi İktisadî İdarî Bilimler Fakültesi öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Aziz Konukman'a söz veriyorum. En sonunda vatandaşa sözü bırakacağım.

Buyurun.

YRD. DOÇ. DR. AZİZ KONUKMAN (G.Ü İktisadî İdarî Bilimler Fak. Öğretim üyesi) – Efendim, ben konuşma metnimi biraz değiştirdim. Aslında, çağımız, biliyorsunuz esneklik çağı. Metinleri de değiştirmekte yarar var; çünkü, bugün, salonda gerçekten değerli konuşmacılar çok önemli katkılar yaptı. Katıldıklarım var, katılmadıklarım var. Dolayısıyla, metnimi biraz canlı hale getirmek ihtiyacı duydum ve sunuşun bazı bölümlerini atlayacağım, bazı bölümlerini yeni eklemelerle sürdüreceğim; çünkü, hakikaten tekrarlardan da kaçınmak gerekiyor.

Şimdi, programın ilk giriş sayfasına baktığımız zaman, enfes bir teşhisle karşı karşıya kalıyoruz ve Ercan Hocamız gayet güzel bunu izah etti; fakat, bu güzel tespit -ki, daha önceki programlarda hiç görmediğimiz bir geleneği de ilk kez orada gördük, onun da, hemen, olumlu olduğu için söylüyorum. Daha önceki stand-by mektupları olsun, programları olsun, kesinlikle eski yıllarla hesaplaşmazdı; yani, böyle ciddî bir eleştiri süzgecinden geçirmeden, mektuplarda var olan tespitler, sanki, böyle vahiyle inmiş gibi metinlerde yer alıyordu. Dolayısıyla, bu programın en olumlu tarafı, bir önceki dönemi masaya yatırıp bunları tartışmaya açması. Bu açıdan olumlu bulduğum söylüyorum; fakat, ne hikmetse, 1980'li yıllar bu modelde unutulmuş vaziyette. Sadece 1990'lı yıllardan günümüze kadar geliyor. Ben, bunu, bir unutkanlık gibi algılamıyorum; çok bilinçli bir tercihin ürünü gibi görüyorum. Nedenlerini kısaca açıklayacağım. Nedenini şuna bağlıyorum; çünkü, 1980'li yıllar, IMF ve Dünya Bankası patentli politikaların çok ciddî bir şekilde bizim hükümetlerimiz tarafından benimsendiği. Bakın, burada bir parantez açayım: IMF'nin yıllar olsun ya da olmasın – biliyorsunuz, o dönemlerde bizim aydınlarımız hep şaşırmıştı, mesela hiç IMF'nin olmadığı dönemler de olmuştu; çünkü, IMF'ye gerek yoktu- o zamanın politikacılarını, yöneticilerini, hükümetlerini iyi hatırlayın, IMF'ye gerek kalmaksızın, Dünya Bankasına gerek kalmaksızın gerçekten çok liberal açılımlar yaptılar; ama, işler sıkışınca tekrar IMF'yi çağırdılar. Şimdi IMF yalvara yalvara geliyor biliyorsunuz. O zaman, IMF evine dön derdik, Dünya Bankasını birtakım mitinglerde bağırırdık, çağırırdık. Ben, aydınlar açısından söylüyorum. Böyle bir süreci de bir kenarda şöyle bir not olarak düşelim. Şimdi, niye, peki, o yılların tespitleri burada yer almıyor. Bakın, bugünkü modelin şöyle bir fotoğrafını çekelim, ondan sonra 1980'li yıllardaki ihmalin nedenlerini anlamaya çalışalım. Şimdi, bugünkü fotoğrafta çok güzel tespit yapıyor, diyor ki: Malî sistem çok zayıf bir yapıda. Öbür taraftan da diyor ki: Bu sistem, özellikle

faizlerin ipoteği altında; yani, gerek bütçe gerek kamu kesimi dengesindeki açıklar nedeniyle çok ciddî bir ipotek var diyor. İyi, güzel de, şimdi, bu ipotek nasıl oluştu diye baktığımız zaman, 1980'li yıllar fotoğrafa şöyle geliyor. 1983'ten sonra gelen hükümetlere şöyle bir bakın, koalisyonlar da dahil. O koalisyonların bir kısmında ben danışmanlık da yaptım, yani SHP'nin koalisyonda olduğu dönemlerde danışmanlık da yaptım, Türkiye Büyük Millet Meclisinde görev yaptım. Tutanakları çok iyi biliyorum, gayet güzel izlemişimdir. Bütçe görüşmelerini satır satır bilirim, gayet de güzel izlemişimdir. Orada ilginç de bir şey var. Çok ciddî bir şekilde direnmelere rağmen –özellikle hesap uzmanları o dönemler iyi bilirler- çok ciddî bir politik tercih yapıldı arkadaşlar 1980'li yıllarda. Bunun anlamı şuydu: Vergi yerine, borçlanmaya dayalı kamu finansman politikası. Bunun adına iyi koyalım. Bu ne demektir; bu, bir politik tercihtir. Ben, bu tercihe bir şey demiyorum; yani, iktidardaki tercihler bunu çok doğal bir şekilde yapabilirler. Bu tercihe bizim politik olarak itirazımız olabilir; ama, fotoğrafı görmek açısından bakalım. Nedir bu; bu, o kadar politikacıların cehaletinden kaynaklanan bir tercih değil. Çok bilimsel bir gerekçesi var. Az yoğun iktisat politikaları. O dönemi iyi hatırlayın 1980'li yıllarda. Laffer diye bir adam çıkıyor, Laffer eğrisi var, meşhur, böyle kubbeli bir eğridir o. O der ki, eğrinin sağ tarafındaysanız, yani vergi oranlarını düşürürseniz, vergi geliriniz artar der. Çok da doğru bir tespittir; ama, Laffer, hemen bir dipnot düşer: Yalnız, eğrinin ne tarafında olduğunuzu iyi bilmeniz lazım; yani, ekonometrik olarak iyi tahminler yapmanız lazım. Eğer, siz, ekonominizi yanlış yerde durduğu halde benim önerdiklerimi yaparsanız, fiyaskoyla da sonuçlanır diyor. Çok da akıllı bir şey. Zaten, bilim adamından başka ne beklenebilir. Bizim o eğrideki konumumuza baktığımız zaman, biz, eğrinin bu tarafındaydık aslında ve dolayısıyla, yani şöyle dersek, dikey eksende vergi gelirleri, yatay eksende vergi oranları dersek, şöyle bir tepeyi de koyarsak, biz, aslında tepenin bu tarafından orijine

doğru gidiyoruz. Ne demek o; vergi oranlarının yüksek olduğunu zannediyoruz, düşürerek vergi gelirimizi artıracağımızı zannediyoruz. Halbuki, vergi oranlarını düşürerek, eğride biz orijine doğru gittiğimiz zaman, olağanüstü bir şekilde vergi gelirimizin düştüğünü gördük. Bu konuda, sadece Türkiye'dekiler yanılmadı. Thatcher döneminde, Reagan döneminde kamu kesimi inanılmaz açıklar verdi ve bu politikayı eleştiren de size yığınla makaleler verebilirim, yığınla çalışmalar verebilirim, yani, bu konuda çok ciddî surveyler var.

Sonuç: Siz, vergi oranlarını düşürerek vergi gelirini artıracağınızı zannediyorsanız, elinizdeki vergi gelirinden de olursunuz. Bu sonuç Türkiye için ortaya çıkmıştır o dönemde. Bakın, bir rakam vereceğim. Yine vergiyle yakın ilgilenen çok insan var burada. Kemal Bey de beni inşallah doğrular. Kurumlar Vergisi -ben iyi hatırlıyorum- yasal oran yüzde 46'lar düzeyindeydi, muafiyet ve istisnalarla öylesine o oran aşağı çekildi ki, hukukî oran, yasal oran yerinde duruyor. Muafiyet ve istisnalarla yüzde 10'lara kadar çekildi, bazı sektörlerde yüzde 5'ler oldu. Şimdi, iyi hatırlayın, asgarî ücretini yüzde 25 verdiği bir yerde, siz, vergi oranlarını yüzde 10'a çekemezsiniz arkadaşlar. Politik tercihiniz bu olabilir; ama, bunun bir meşruluk zemini tartışılır; yani, birileri size bunun meşruiyetini sorgulattırır; fakat, o dönemde, ilginçtir, toplumsal muhalefetin olmayışı, biraz askerî dönemin getirdiği ortam, pek fazla tartışılmadı. Sonuçta nereye geldik biliyor musunuz; vergi alacağımız kesimlere gittik --bunu, biz, iktisat öğrencilerine anlattığımız zaman çocuklar inanmıyor- dedik ki, arkadaş, ben senden vergi alamıyorum; ama, senden borç alacağım. Çünkü, dış borç da öyle kolay değil; reyting kuruluşları var, şunlar bunlar var. Alıştığımız kurumları görmüyoruz; yani, sadece Dünya Bankası, IMF olsa işimiz kolay. Standards and Poors diye bir şey çıkıyor, Moodys diye bir şey çıkıyor, reytingler yapıyor, puanlar, bilmem ne, A diyor, spekülatif bilmem ne eksi diyor; anlamak mümkün değil, bayağı uzmanlık isteyen işler. Sonuçta

ne oldu biliyor musunuz; manzaraya bakın, çok ilginç: İnanılmaz bir şekilde, bu vergi alamadığımız kesimlerden biz borç para almaya başladık. Biz derken, hükümetler. Maliye kitaplarında yazar, iktisat kitaplarında yazar, kamuya borç vermek aslında düşük faizi gerektirir. Niye; çünkü, adı üzerinde, ana parayı ödeyecek olan, faizini ödeyecek olan kamudur. Kamunun riski yüksek olabilir mi; yani, kamu ticarî risklerin çoğunu taşımaz, politik risklerin çoğunu taşımaz. Hani anlatırlar, kredilerdeki riskler çok önemlidir. Yani, bir kere temerrüde düşmez, acze düşmez. Bu, gavurlar default dediği durum. Kamu düşer mi; mümkün değil; kamu, ne yapıp ne edip parasını öder. Borç ödemesi sağlamdır. Ne olması lazım; faizlerin normalde düşük olması lazım. Bir baktık ki, faizler yüzde 110, yüzde 120. Ben anlatamıyordum, bilmiyorum Ercan Hoca nasıl anlatıyordu Makro Dersinde; paranın fiyatı şudur ya da şu olması gerekir, nasıl anlatıyordu? Biz, anlatamıyorduk o tarihte. Sonuçta, yüzde 100'lerin üzerine çıkan faizlerle, 0 faizle vergi alacağımız insanlara biz borçlanmaya gittik. Bu ne biliyor musunuz; ekmeğin üstüne bir yağ sürülmüş, bir de üstüne bal sürülmüş. Böyle bir sistem olamaz; fakat, çok ilginçtir. Kısa dönemde çok güzel olan, sermaye için de çok güzel olan bu model, uzun dönemde,bilmiyorum sermaye bunun farkına vardı mı- müthiş belalar açacak, başımıza ciddî sorunlar açacak bir yapıya doğru bizi itti. Nedir o belalar; kısa dönemde önce bir avantajını düşünelim, sonra uzun döneme bakarız. Sermaye çevrelerine baktık. Halbuki, bizi uyarmışlardı. Hatırlarsınız, o zaman iktisat kitaplarında bize kral then laut etkisi diye bir şey anlatılır; dışlayıcı etki. Yani, eğer, Sevgili Atiyas'ın bahsettiği havuzdan sürekli olarak kamu sektörü beslenirse, kamu sektörüne gidecek fonlar nedeniyle özel sektörün yatırımları azalır. Bu, çok doğal bir kuraldır; yani, o iktisatçının o tercihiyle koyduğu bir tespit değil bu; bu, çok objektif bir tespit. Dolayısıyla, özel sektör giderek reel sektöre yönelmez; yani, özel sektör, reel sektörün önemli bir ajanı olmasına rağmen, önemli bir iktisadî aktörü olmasına rağmen, çok

ilginçtir, özel sektör, kendisini yetiştirecek, kendisini geliştirecek alanlardan uzaklaşmaya başlar ve âdeta şunu bekler: Şu kamu, bana sütlü, şöyle gayet güzel bir meme verse de, her gün o sütü içsem. Yani, aynı bebeğin üs istemesi gibidir. Özel sektör, yıllardır bu sütü içti arkadaşlar. Çok acıdır ve gelinen tablo şu oldu: 500 büyük firmanın sonuçları yayınlandığı zaman, her kesim "Aa, nasıl olur, aman şöyle oldu, böyle." Hayır efendim, bu tabloya gelineceği belliydi. Siz, kapitalist olsanız, rasyonel olarak ne yaparsınız. Keynes'in o meşhur sermayenin marjına etkinliği teoremi ne diyor bize; dışarıdan borçlanmanın bana maliyeti, bir de bu parayla yapacağım işlerin bugünkü getirilerine bakarım; eğer borçlanmanın maliyeti getiriden yüksekse ben borçlanırım kardeşim, enayi miyim ben, niye yatırım yapayım. Nitekim, ben, bir Fenerbahçeli olarak, sevgili Ali Şen'im, bir gün televizyona çıktı, bir çuval inciri berbat ederek şunu söyledi: "Ben deri fabrikalarımı kapattım, parayı repoya verdim. Devlet baba fıstık gibi kâğıt veriyor, gayet güzel. Fabrikayı kapattım, işçi sınıfının derdinden kurtuldum. Toplusözleşme, grevdi, bilmem neydi." Arkadaşlar, şimdi, böyle bir kapitalizm olabilir mi? Ben, hiç unutmuyorum, sol ekonomiye bakmalıdır diye, bundan dört sene, beş sene önce uluslararası bir sempozyumda çok da büyük bir kalabalık vardı, aynen şunu söyledim: Bir solcu olarak sömürü istiyorum Türkiye'de. "Bu adam deli mi, yanlış mı çağırdık, bir şey mi oldu" filan dediler. Şundan dolayı sömürü istiyorum dedim: Çünkü, bir değer üretilecek, bu artık değer katma değer ve değer üretilince iki sınıf ciddî bir kavgaya girişecek; ama, adam gibi bir kavga yapacaklar; birisi kârını artırmaya çalışacak, biri pastadan payını almaya çalışacak. Şimdi, bizim sistem öyle mi Allahaşkına ya?! Kepazelik bir şey. Üretmeyen; ama, üretilmişi parasal olarak çoğalmış gibi gözüken, illüzyonlara kapılmış bir ekonomi. Böyle bir şey olabilir mi? İşte buna bir isim buldular: Gazino kapitalizmi. Susan George; isim babası da o. Gayet güzel bir isim. Arkasından bu model, bankaların olağanüstü hoşuna gitti; yani, sadece reel sektörün

temsilcileri değil, bankacılıkta da çok tatlı; çünkü, bankacılık risklerini azaltan bir şeydi. Niye; çünkü, reel sektöre verecek, kredi değerlerine bakacak. Az mı; bilançoları inceleyecek. Ciddî istihbarat yapacak. Ne yaptı bunlar da. Gayet güzel, sistem dedi ki, ben bu devlete kâğıt verirsem, gayet güzel kazanırım. Nitekim, koca koca, böyle büyük bankalara baktığımız zaman, onların da olağanüstü repoydu, -hatta, ben çok severim, VIDIMIK vardı o zaman- varlığı dayalı menkul kıymetler, falan filan, bu kamu kâğıtları Türk Lirası cinsinden enfes tatlıydı. Biz, yabancıları da bozduk. İyi kötü, orta vadede, uzun vadede gelecek yabancı sermaye -tabiî, biz bozmadık, bu model başka yerlerde vardı- kısa vadeli sermaye hareketlerini cazip hale getirdik. Önce bir yasal kısıtlar vardı. 1989'da Sevgili Özal "ya, bu nedir, dünya liberalizme gidiyor, bu ne kepazelik, kaldırın engelleri" dedi, sermaye hareketlerini serbest bıraktık. Düşünebiliyor musunuz, o sermayeyi de bozduk. Ne anlamda bozuk; adam 100 dolarına 40 dolar kazanırsa, yani yüksek faiz, düşük kur marjından yararlanıyorsa, biz, o kapitalistin ahlakını da bozduk. Dolayısıyla, sistemde, morror hasard dedikleri çok ahlakî tehlike sadece bizi değil, herkesi kasıp kavurmaya başladı. İşte, o modelde biz buraya geldik. Ben metni arıyorum, araştırıyorum, belki sayfalarını bulamıyorum, bununla ilgili bir tane ifade yok, bir tane teşhis yok, bir tane laf yok. Yani, bir ciddî program, bunun eleştirisini yapması gerekmez miydi arkadaşlar? Yani, vergi alma yerine, borçlanmaya dönmenin bir modelinin eleştirisini yapmaz mıydı? 1991'e geldik, o model daha da azgın bir şekilde devam etti ve sosyal demokratız diyenlerin katkılarıyla üstelik. Ben iyi hatırlıyorum, seçim propagandaları sırasındaki metinleri, akademisyenlerin metinlerini halkın anlayacağı dile çeviren kadrodaydım. Biliyorsunuz, bu metinler biraz karmaşık. Hocalar ağır usul kullanırlar. Hoca olan, ama bu dile de hâkim olan bir adama ihtiyacımız var dediler, beni görevlendirdiler; yani, Korkut Boratav'm yazdıkların, ben, vatandaş nasıl anlar diye Türkçe'ye

çeviriyordum; çünkü, anlamıyor, sözcükler çok ağır. Arkadaşlar, sonunda, , SHP'li yıllar da böyle yıllar oldu; yani, hiç o modelden sapma olmadı. Zaten, sistemin türdeşleşmesi, politikacının bugünkü prestij kaybının temelinde bu ideolojik benzerlik, bu farklılaşamama, birbirine benzeme arkadaşlar; çünkü, uniformitet dediğimiz benzeme olduğu zaman eleştiri kalkıyor ya da eleştirinin bir ciddî anlamı kalmıyor, eleştirilerin marjinalliği söz konusu oluyor. Halbuki, demokrasilerde, eleştirilerle sistem yeniden canlanır. Bunu unuttuk. Şimdi, bakın, bu programın bunu bilinçli unuttuğunu nereden anlıyorum; çünkü, çözüm önerilerine bakıyorum, vergi adına hiçbir şey yok. Ne var ama; dolaylı vergiler, ATV, KDV. Allahaşkına, bunun için uzman olmaya ne gerek var! Binersin adamın sırtına, adil olmayan bir vergi. Bunun için uzun uzun vergi reformu çalışmalarını yapmaya da gerek yok. Zavallılar, Sekizinci Planda özel ihtisas komisyonu kurdurdular, bir sürü hoca heyecanlandı, "Türkiye, bu sefer vergi reformunu yakalayacak" dediler; hayal kırıklığıyla sonuçlandı. Böyle bir şey olabilir mi? Bu ülkenin bu kadar uzmanları, hesap uzmanları var. Başkan, oturum öncesinde çok güzel şeyler söyledi, verginin ciddî bir şekilde nasıl erozyona uğradığını anlattı. Ee, nerede çözüm; hiçbir şey yok burada. Dolaylı vergilere yüklen. Onun dışında bir gelir etkinliğini, verginin artırılması, etkinin artırılması, vergi dairesinin güçlendirilmesi, kayıtdışı ekonominin kayda alınması, bir tek vergi numarasıyla olur mu arkadaşlar? Koskoca program, vergiye yüzünü ne yapmış; yine dönmüş. Peki borçlanmaya ne yapıyor; borçlanmaya şunu görmüş: Ben, dışarıdan, programın çok ciddî bir şekilde pazarlamasını yaparsam, belki iç borcu sürdüremem, ama dış borcu sürdürürüm. Bu anlayış hâkim. Onu da yapamazsam, dış borcu da sürdüremezsem, çok da yeni bir şey bulmuş gibi, harcama reformu adı altında, kamu harcamalarını kısacağım diyor ve tasarruf önlemlerini tespit ettim diyor. Tasarruf genelgelerini, ben iyi hatırlıyorum, Sayın Kılıçdaroğlu, bu tasarruf genelgelerinin uzmanıdır; yani, tasarruf genelgeleriyle tasarruf

sağlanamadığını, çok komik sonuçlarla ortaya çıktığını, Frederick Ebert, Vakfın düzenlediği toplantıda çok güzel bir tebliğ sunarak bize sundu. Keşke onun tebliğini okusalardı; yani, tasarruf genelgeleriyle, arkadaşlar, kesinlikle tasarruf sağlanamıyor. Mesela, iktisatçı, öğrenciye nasıl anlatacak; yatırımlardan şu kadar tasarruf edildi diyor. Bizim bildiğimiz, yatırım, tasarrufa aktarılmak için bir kaynaktır, bir egzantesi vardır, bir expose'u vardır, yani planlanan fiili durumdan çok farklı olur; ama, burada çok ilginç bir şey: "Yatırım harcamaları kısılarak harcamalarda bir kısılma yapılacak" diyor. Bakıyoruz, vergi dışında harcamalarda ne yapılıyor diyor; çok önemli bir şey yapılıyor. Faiz dışı harcamaların bütçe içindeki payı ya da millî gelir içinde –ki, rasyoyu da veriyor- olağanüstü bir şekilde aşağı çekiliyor. İyi, güzel de nasıl çekiliyor; faizlere yer açmak adına. Peki, bunun anlamı ne? Çok büyük bir modaymış gibi alkışlıyor insanlar. Bu şu demek: Daha az reel kamu harcaması demek, daha az sağlık demek, daha az eğitim demek. Peki, daha az eğitimle, daha az sağlıkla biz 21 inci Yüzyıla kendimizi nasıl taşıyacağız? Böyle bir kepazelik olabilir mi?!

... Hiç unutmuyorum, 1991'de biz, Odalar Birliğine, biz, Prof. Oğuz Oyan, ben ve Ali Rıza Aydın, Sayıştay Denetçisi, herkes tanır o arkadaşı, çok değerli bir araştırmacı... Çalışmamız çıktı, bürokratlar bizi arıyor; kutlarız sizi, biz sayılarını bilmiyorduk dediler. Biz 104 mü, 105 mi ne bulmuştuk, kutlarız sizi dediler. Meğer, aramalarının nedeni, yeni yerlere kaynak aktaracaklarmış da, hangi fonda ne kadar para olduğunu, Başbakanlık vermiyormuş bilgileri, neden alamıyorlarsa işte... Bizim kanalımızdan siz araştırmışsınızdır, nerelerde ne kadar kaynak var, Allahaşkına bize verin diye bizi aradılar; böyle bir kepazelik olabilir mi?

Peki, sizce, bu politikalara o zaman niçin göz yumuldu, niçin Dünya Bankası, IMF sustu. Bakın, hiç unutmuyorum, ben Eximbank'taydım, Araştırma Müdürüydüm. Bana ne dediler biliyor

musunuz; Devlet Yatırım Bankasını Eximbank'a dönüştürüyoruz; aman dedi Dünya Bankasından bir uzman, fonlara bak fonlara, müthiş paralar var; kimsenin ruhu duymaz, politikacılar falan anlamaz; ama, oradaki paralara el koyun dediler. O günkü Dünya Bankası uzmanları bugün neredeler? Bunun adını iyi koyalım. Yani, o parçalı yapıyı, kamu tüzelkişiliğinin o parçalı yapısını onaylayanlar, bize destek verenler bugün neredeler? Sanki, onları onlar önermemiş... Tabii, bu, bizim politikacıların yaptıklarını, mazeret olarak göstermek anlamına gelmiyor yani; sakın ha, o çok ucuz bir yol. Yahu, canım, işte, biz bir şey yapmadık, IMF, Dünya Bankası silah dayadı bize, yaptık. Hayır; onları kabul etmeyiz, mümkün değil. Dolayısıyla, bu yapının daha iyi şekilde tasfiye edilmesi iyi bir şeydir, ben de katılıyorum. Malî saydamlık konusunda söylediklerinin hepsinin altına imza atıyorum; çünkü, zaten, benim de Başkan Yardımcılığını yaptığım Sekizinci Özel İhtisas Komisyonundaki ortaya koyduğumuz rapor, sevgili Atiyas'ın zaten öncü çalışması vardı, bunların hepsinin altına imza atarım.

Peki, niyet öyle mi? Niyetin öyle olmadığını, son bütçe kanununda yapılan değişikliklere görebiliyoruz. Lütfen, açın, okuyun; son bütçe kanununda yapılan değişiklikle ilgili olan o kanuna bakın, yani, değişiklik yapılması hakkındaki kanun. Böyle, isimler de abuk subuk oldu ya bu sıralar. O kanun ne diyor biliyor musunuz; bütçeden mahsup edilecek ödemeler hesabı, aktif bir şekilde, amacından uzaklaştırılarak... Aktif bir şekilde amacından şunu kastediyorum: Biliyorsunuz, bu nedir; bazı ödemeler serbest bırakılmaz; yani, yılın ilk başında; çünkü, Maliye Bakanlığı, haklıdır, gelirleri toplamasıyla giderleri yapması arasında bir zaman gecikmesi vardır, çok doğaldır. Bazı harcamaları kuruluş çok acil yapmak isterse, o harcamalara okey verir, harcamayı bu fondan ödeyebilir; çünkü, mahsup edilecek. Yıllardır bu hesap amaç dışı kullanılmıştır arkadaşlar; ödenek üstü harcamaların ciddi bir kaynağı olarak kullanılmıştır; biz bunları yazdık. Sırf ben yazmadım; şu an Hazine

Müsteşar Yardımcımız Ferhat Emir, bürokrasinin yaratıcılık örneği diye, bu fonu anlattı; ama, bakıyoruz, yine Ferhat Emir Müsteşar Yardımcısı, yine bakıyoruz Bütçeye, bütçeden mahsup edilecek ödemeler hesabı... Aynen, ifadeler şöyle: Eski bütçe kanununa şu fıkra eklenmiştir diyor. Okuyoruz fıkrayı; ödeneklerin yetmemesi durumunda... O tabiri koymayın kardeşim. Bizim bürokrat, ödeneklerin yetmediğini sana kanıtlar. Ödeneklerin yetmemesi durumunda diyor; buradan ödeme yapılır. Bitti kardeşim... Bunu yaptığın zaman, gizli bütçedir bu, gizli ek bütçedir; dolayısıyla, ek bütçe bile yapmana gerek yok,

BAŞKAN - Hocam, sürenin yetmemesi durumunda ne yapabiliriz?

YRD. DOÇ. DR. AZİZ KONUKMAN - Son bir cümle söyleyeyim: Arkadaşlar, siyasileri, Sayıştay'ın genel uygunluk bildirimlerine uymaya çağırıyorum. Sayıştayımız çok kibar dille ne diyor biliyor musunuz; "yasalarla izah edilemeyen ödenek üstü harcamalar" diyor. Kibarlığa bakın... Yasalarla izah edilemeyen... Daha ne desin Sayıştay?! Kanunsuz mu diyecek?! Açık açık söylüyor. Yıllardır, buna rağmen, arkadaşlar, hükümetler o harcamaları yapmışlar; 1997'de ümit doğdu diye sevinmiştim, acayip sevinmiştim; çünkü, Plan ve Bütçe Komisyonu bir karar aldı; dedi ki, bundan sonra söz veriyoruz, daha sonraki bütçeler, kesin hesaplar bizim komisyonumuza gelirse, bu tür, ödenek üstü harcamalara kesinlikle izin verilmeyecektir denildi. Onun Başkanı da, Refahlı, eski Devlet Planlama Teşkilatından bir uzmanımızdı; Ertan Yülek... Aradan bir yıl geçti arkadaşlar, biliyorsunuz, bir sonraki bütçesi görüşülürken, bir öncekinin de kesinhesabı görüşülüyor. Kesinhesap kanun tasarısı geldi ve resmen, ona, tekrar, aynı komisyon imza attı.

Bu ne kepazelik?!. Buna, artık, birilerinin dur demesi lazım. Yani, bakın, politikacılar bunları yaptığı zaman, bir sonraki süreç ne, biliyor musunuz; politikacıların onurunun çok ciddi bir şekilde rencide ettiği bir süreçtir. Nitekim, bugün, Parlamentodaki 15 yasadan bir kısmına ben de imza atabilirim, tümüne değil; çünkü, gerçekten, Türkiye'yi öylesine geri dönüşü olmayan bir yola itiyor ki bazı yasalar, kesinlikle programla bir ilgisi yok onların. Çünkü, Avrupa Birliğine söz verilmiş, Ulusal Programın bir parçası. Onun için, Sayın Derviş ağzından kaçırdı, "Ulusal Program" dedi. Çünkü, oradaki Ulusal Programla bu program aynı şeyler, ifadeleri biraz değişik, takvimler aynı. Beni üzen şey şu orada: Bu yasalar çok doğru olabilir; ama, ne demek, 15 yasayı şu kadar günde geçireceğim... Böyle bir şey olabilir mi?! Nerede sizin Parlamentonuzun müzakere gücü?! Tüzükte değişiklik yapılıyor; neymiş, uzun sürüyormuş da, milletvekili uzun konuşuyormuş. Yahu, bu milletvekili, milletin vekili değil mi kardeşim; büyük haksızlık değil mi? Dolayısıyla, Parlamento eğer bu tür müdahaleleri yapamazsa arkadaşlar, gerçekten, onun onurunu korumak bizim açımızdan da çok zor olacaktır.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN – Değerli izleyicileri, panel öyle bir gidiyor ki, hiçbiri birbirine dokunmadan, biri bütçe diyor, biri vergi diyor, biri para politikası, biri makro politika; dolayısıyla, birbirine daha vurduramadık panelistleri. Böyle, bütünlüğü sağlayan, gerçekten, mükemmel bir yapı; kutluyorum.

Son sözü vatandaşa, daha doğrusu, vatandaşın vergisini koruyan Dernek Başkanımız Sayın Kılıçdaroğlu'na bırakıyoruz.

KEMAL KILIÇDAROĞLU – Sayın Başkan, izin verirseniz ben kürsüden değil, buradan konuşayım.

Değerli konuklar, önce programın adını söyleyelim. **"Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı."** İlk kez bir program, böylesine iddialı bir isimle yayınlanıyor. Bu programın bir diğer özelliği de, geçmişte yapılanlarla hesaplaşması. Bizim duyduğunuz, ancak verilerine ulaşamadığımız pek çok olumsuzluğu bu program ortaya koyuyor.

Programın yedinci paragrafında; çok güzel bir cümle yer alıyor. İzin verirseniz, onu aynen okuyayım: **"Kamu gelirlerinde temel sorun, vergi oranlarının yüksek olmasına rağmen, vergi tabanının dar olması nedeniyle, toplam vergi tahsilatının yetersiz kalması ve vergi yükünün adaletsiz bir biçimde dağılmasıdır."** Gayet güzel; herhalde, salondaki herkes, bunun altına rahatlıkla imza atabilir.

Geçiyoruz, programın 29. maddesine; orada da aynen şöyle söyleniyor: **"Toplumsal uzlaşmaya dayalı, fedakârlığın tüm kesimlerce adil bir biçimde paylaşılmasını öngören ve enflasyon hedefleriyle uyumlu bir gelirler politikası sürdürmeyi kendisine alt hedefler olarak seçmiştir."** Yani, güçlü Türkiye yaratmak için, program, yapılacak fedakârlığın eşit dağıtılmasını kendisine temel ilke olarak aldığını söylüyor.

Şimdi, buradan yola çıkarak bakalım, gerçekten fedakârlık eşit dağıtılıyor mu, dağıtılmıyor mu? Bu Programa ekli ve acilen çıkarılması istenen 15 yasa var. Bu yasaların ilki, Bütçe Yasasında değişiklikti ve bütçe yasası çıktı. Çıkışının temel noktası şu: Kamu bankalarının ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kapsamına alınan bankaların borçlarının Hazine tarafından yüklenilmesi. Ne kadar bu borçlar? Yine onu da, Programdan rakam olarak vereyim. Kamu bankalarının borçları 25,8 katrilyon lira. Görev zararları denilen bu

borçları Hazine üstlenecek... Bunun 23 katrilyonu Kasım 2001'de özel tertip devlet iç borçlanma senediyle kapatılıyor. Ayrıca, Fona devredilen bankaların 15 Mayıs 2001 tarihi itibariyle, 8 milyar dolar döviz cinsinden, 4,3 katrilyon lira da Türk Lirası cinsinden borcunu üstlendik, hepimize hayırlı olsun.

Sayın Hurşit Güneş Hocam gayet güzel açıkladı. Krizin ortaya çıkışında likidite krizi, bankacılık krizi, değişik isimler verildi. Ama, Sayın Maliye Bakanımız, açışta gayet güzel bir şey söyledi, açık yüreklilikle söyledi. Eskiden, yani 80'li yıllarda topladığımız 100 liralık verginin 2 lirasını -dış borcu da kattığımız zaman 5 lirasını - borç faizine veriyorduk. Geldik 2000'lere, şimdi topladığımız 100 liranın 80 lirasını faiz olarak ödüyoruz; geriye kalan 20 lirayı ne yapıyoruz, memur maaşı ödüyoruz, emekli maaşı ödüyoruz. Yatırım?.. Yatırım yok. Şimdi, kriz nereden çıktı?.. Kriz çıkmasın da ne olsun? Zaten, krizin çıkacağı belliydi. Eğer siz 100 liranın 80 lirasını götürür de borç faizi olarak öderseniz, o ülkenin ekonomisinin düzelmeyeceği, ufak bir vuruşla ciddî krizlere gireceği belliydi ve Türkiye bu krize girdi. Geçmişte ekonomi yönetiminde kolaycılığı seçen bir yönetim anlayışının Türkiye'yi bu noktaya getirmesi son derece doğal. Politikacılarımız, zoru ve doğruyu değil, bilinçli olarak borçlanmayı ve iç kaynak yaratmamayı seçtiler. Bir anlamda ekonomiyi afyonlaştırdılar. Borç üzerine kurulu bir kalkınma politikası ile ekonomiyi yönetmeye kalktılar. Borç para geldiği sürece işi idare ettiler, seçimlere gittiler, seçimleri kazandılar. Kimsenin aklına vergi almak gibi, vergide adaleti sağlamak gibi, kendi ayağımızı yorganımıza göre uzatmak gibi bir düşünce gelmedi. Ama artık gelinip duvara dayanıldı. Yani söz bitti...

Biz tekrar Programa dönelim. Program, gelirler politikasının dengeli dağılacağını söylüyor. Yine Program, az önce de belirttiğim gibi, vergi tabanının adaletsiz olduğunun altını çiziyor. Madem ki bu gerçekler Programda yer alıyor, o halde hedefiniz vergi tabanını

genişletmek olacaktır. Çünkü, bu Programın temel hedefi şu: Bütçeyi güçlendirmek... Sorun, maliye sorunudur aslında. Eğer bütçeniz böyleyse, ekonomik krizlerden bugün veya yarın kurtulma şansınız yok. Bütçeyi güçlendireceksiniz, sağlam ekonomik kaynaklara ulaşacaksınız. Hemen altını çizerek şunu söyleyeyim: Türkiye Cumhuriyeti Ulusal Kurtuluş Savaşını verdiği zaman, Tekalifi Milliye Emirleri denilen, ulusal vergi buyruklarını çıkarmıştır. Yani kalkınmasını, kurtuluşunu kendi ulusal kaynaklarına dayandırmıştır. O kadar ki, Türkiye Cumhuriyeti Parlamentosunun, ilk çıkardığı yasa bir vergi yasasıdır. Ama biz, 1980 sonrasında, kendi ulusal kaynaklarımıza değil, başka kaynaklara dayanarak ekonomik gelişmeyi sağlamaya çalıştık. Elin kesesinden gelecek paraya umut bağladık. Bunun sonuçlarını ise bugün ulus olarak yaşıyoruz. Çapsız politikacıların, çapsız teknotrat - bürokratların bugün bizi getirdiği nokta ekonomik kriz olmuştur.

Şimdi, aklımızı başımıza aldık ve vergi tabanını genişletmeyi Programa aldık. Soru şu: Vergi tabanını genişleteceksiniz?.. Bildiğim kadarıyla vergi tabanını genişletmenin, bugün bilinen üç yolu vardır. **Birincisi,** vergi yasalarındaki istisna ve muafiyetleri kaldıracaksınız veya daraltacaksınız. Ama, bu Program açıklanırken, altı çizilerek bir şey söylendi (Programın 67. maddesi), onu da Programdan aynen okuyorum. **"Bireysel yatırımcıların kamu kâğıtlarından elde ettikleri gelirlerin beyanname dışı tutulması suretiyle, kamu kâğıtlarına olan bireysel talep artırılacaktır."** Yani, Program bunlardan vergi almayacağız diyor. Siz, yaklaşık - 2000 yılı rakamını söyleyeyim - 18-19 katrilyon lira iç borç faizi ödeyeceksiniz (30 bin veya 40 bin aileye) ve bunlardan vergi almayacaksınız. Yani devletin beslediği rantiye vergi dışı kalacak ve siz, hazırladığınız Programda da, bunlardan vergi almayacağınızın altını çizeceksiniz. Peki o zaman, hani biz vergi tabanını genişletecektik... Eğer siz, bu kadar ciddî bir rakamdan, daha

doğrusu, 18-19 katrilyon liralık bir gelirden vergi almaz da, bir asgarî ücretliden vergi almak gibi bir hedefe kilitlenirseniz, vergi tabanını genişletemezsiniz. İnandırıcı olamazsınız.

Vergi tabanını genişletmenin **ikinci** yolu, vergi oranlarını düşürerek, vergiye karşı direnci azaltacaksınız. Böylece insanlar vergi kaçırmayacak, gönüllü gidip vergi ödeyecekler. Programa bu açıdan da bakalım. Bakıyoruz Programa, vergi oranları düşürülmüyor, KDV oranları artırıldı biliyorsunuz. Sosyal vergi dediğimiz, sosyal güvenlik kuruluşlarının primleri artırıldı ki, bu, maliyet içinde çok ciddî bir rakam. Bu konu da, programın 88. maddesinde yer alıyor. Yine, aynı şekilde Programda, **"primlerin ve vergilerin tahsilini hızlandırmak için, piyasa faiz oranının üstünde bir faiz uygulanarak kişilerin bu vergiyi ve sosyal güvenlik kuruluşlarının primlerini kredi olarak kullanmalarının önüne geçilmek"** isteniyor. Ama, bunun tam tersi bir uygulama yapıldı. Ödenmeyen vergi ve sigorta primleri için, yıllık yüzde 3 faizle, 18 aylık taksitlendirme yapıldı. Bu uygulamanın da yasalara aykırı olduğunun, altını çizmek isterim. Akaryakıt Tüketim Vergisi (ATV) artırıldı. Bu konuda da Programa gayet açık bir ifade konulmuş. Gayri safî millî hâsılanın yüzde 3'ü oranda ATV alınacak. Yani oranlar düşürülmüyor, aksine artırılıyor. Yine, bu çerçevede yapılan başka bir şey daha var. Vergi politikası, Programla birlikte değişiyor artık. Gelir ve Kurumlar Vergisi gibi dolaysız vergilerden, önemli ölçüde vazgeçiliyor. Doğrudan tüketime yönelik, dolaylı vergilere ağırlık verilen bir vergi politikası artık benimseniyor. Nitekim, Kurumlar Vergisinin, 2000 ve 2001 Nisan ayları itibariyle rakamlarına baktığımızda, yüzde 47,2'lik bir gerilemeyi görüyoruz. Ama buna karşılık, dolaylı vergilerde ciddî bir artış hedefleniyor. Dolaylı vergilerin Genel Bütçeye katkısı artık, dolaysız vergilerden daha fazla olmaktadır.

Şimdi geçiyoruz vergi tabanını genişletmenin **üçüncü** yoluna. Yani etkin bir vergi yönetimi kurmaya... Vergi oranını düşüremiyorsunuz, tahsilatı artıramıyorsunuz, istisna ve muafiyetleri daraltamıyorsunuz. O zaman, çok güçlü bir vergi idaresi kuracaksınız ki, kayıtdışı ekonomiyi kayda alabilesiniz. Bu konuda Programa bakıyoruz, herhalde ciddî bir şey vardır diye. Programda, vergi idaresinin güçlendirilmesiyle ilgili olarak 88. paragrafta şöyle bir ifadeye yer verilmiş. **"Vergi kayıp ve kaçağının en aza indirilmesi amacıyla, vergi denetimleri artırılacaktır."** Nasıl? Belli değil. Benim bildiğim, Türkiye Cumhuriyeti kurulduğundan beri, bu cümle her ilgili metinde yer alır. Ama, vergi denetim birimlerinin arasında ciddî bir eşgüdüm olmadığını herkes bilir. Ama, bunu çözecek hiçbir şey bu Programda yok. Kaldı ki bırakınız denetim birimleri arasındaki eşgüdümü, denetim elemanlarının sorunlarına dahi eğilen yok.

Kayıtdışı ekonomiyi kayda alma konusunda Programın, umut bağladığı bir olay var: **"Vergi kimlik numaralarının kullanımı yaygınlaştırılacaktır"** diyor. Kayıtdışı ekonominin kayda alınması konusunda buna umut bağlandıysa, o zaman çok ciddî bir hata yapılıyor demektir. Zaten herkesin bir numarası var. Yani, vergi dairelerinde kayıtlı olan, numarasız insanlar değil ki; onların da vergi numaraları var, o numaralarla da yine iş yapılabilir. Bu konuda ciddî bir yanılgı içinde olduklarını ifade edeyim.

Daha önemlisi, Gelir İdaresinin güçlendirilmesi konusunda, yine Programın 88. paragrafında şöyle bir ifade var: **"Gelir İdaresinde üç ana veri işleme merkezindeki bilgiler birleştirilerek, yeni bir organizasyona gidilecektir."** Bu hedef böylesine iddialı bir Programa giriyorsa, o Programı hazırlayanlar Türkiye gerçeklerinden uzaktırlar demektir. Yani, üç ayrı yerde ve bilgisayar ortamında bulunan bilgilerin, tek bir ortak alana alınması, vergi idaresini ne ölçüde güçlü kılacaktır? Gelir İdaresinde yeniden

bir yapılanmayı öngörmeyen bir Programın, vergi tabanını genişletme ilkesinin sadece Programda yazılı şekliyle kalacağını bizler biliyoruz. Bu konuda, zaman, haklılığımızı gösterecektir.

Demek ki, vergi tabanının genişletilmesi konusunda da, Programda ciddî bir şeyin olmadığının altını çizmek gerekiyor.

Sağlıklı ve adil vergi almayacaksınız, yaptığınız bütçeler gerçekçi ve samimi olmayacak, günü kurtarmakla işe başlayıp, günü aynı anlayışla bitireceksiniz, Merkez Bankası, Hazine ve Borsa üçgeninde ülkeyi yönetmeye kalkacaksınız ve o ülkede ekonomik kriz çıkmayacak. Bu mümkün değil. Maliye politikasını tümüyle gözardı edip, para politikasını tümüyle öne çıkarırsanız, ekonomide başarılı olamazsınız. Bakınız, Sayın Binay açıklar mı açıklamaz mı, bilemiyorum; Türkiye'nin temel sorunlarından birisi, Türkiye'ye sıcak paranın girişidir. Milyarlarca dolar para bir gecede giriyor, borsada vurgunu vurup, ertesi gün gidiyor. Açıkça soyuluyoruz. Vurgun için sıcak para geldiğinde çocuklar gibi hepimiz seviniyoruz. Vurgun vurulup gidildiğinde de, üzülüyoruz. Borsa çöktü, mahvolduk diyoruz... Hiçbir gelişmiş ülke, bu denli büyük sıcak paraların kendi ülkesinde at oynatmasına asla ve asla izin vermez. Ama, bu Programda, bununla ilgili tek bir cümle dahi yok. Oysa, bunu, gelişmiş ülkeler, vergi politikalarıyla disiplin altına almışlardır. Eğer bu kadar ciddî bir para geliyorsa, bu paranın o ülkede belli bir kalış süresini sağlamak gerekiyor. Para öngörülenden erken çıkarsa ciddî oranlarda vergi koyuyorlar. Bunu yapmazsanız, yabancı sermaye spekülatif amaçlı gelir. Oysa bizim ihtiyacımız, yabancı sermayenin üretime yönelik alanlara gelmesidir. Bunun için gerekirse ciddi vergi ayrıcalıkları da sağlanabilir. Ama, bir ülkenin soyulmasına yönelik bir yabancı sermaye politikasının kabul edilmesi mümkün değildir..

Son bir cümle, Kurumlar Vergisi tahsilatında ciddî bir düşme olduğunu söylemiştim. Yüzde 47'2'lik bir düşme. Bu, reel

sektörün çok ciddî açmazlarla, sorunlarla karşı karşıya olduğunu bize gösteriyor. Hep birlikte bankacılığa kilitlendik. Oysa asıl üzerinde durmamız gereken reel sektördür. Bu konuda da Program sağlıklı bir şey öngörmüyor.

Ben, sözlerimi burada bitiriyorum. Umarım, vaktimi geçirmedim. Tümünüze saygılarımı sunuyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN – Değerli üstadım Sayın Kılıçdaroğlu'na teşekkür ediyoruz.

Programla, vergi politikasını bir eski uygulayıcı olarak, gerçekten, ömrünü vermiş birisi olarak gayet güzel, madde madde sıraladı. Kendisine teşekkür ediyoruz.

Şimdi, değerli panelistlerimiz de izin verirlerse, en yakındaki iki dostuma söyleyerek ifade ettim, saat 6'ya 10 var, tam 6.30'da burada kokteyl olduğuna göre, o saatte mutlaka bırakmış olmamız gerekiyor.

Sizlerden bir şey alalım; sonunda da, üçer beşer dakika panelistlere cevap hakkını verelim.

Sayın Sayıştay Başkanımız Prof. Kâmil Mutluer; buyurun hocam.

SAYIŞTAY BAŞKANI PROF. KÂMİL MUTLUER – Sayın Bakanım, saygıdeğer izleyiciler; önce, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Acaba, bu krizlerin gerçek nedeni nedir? Biraz önce, Sayın Güneş bir kelime telaffuz etti "eğitim" dedi. Gerçekten de, acaba, Türk toplumu, yıllar yılı, gerçek anlamda eğitilseydi, bu krizler ortaya çıkar mıydı? Bütçeye bakıyoruz, gayri safî millî hâsılanın,

yıllar yılı, yüzde 5'i eğitim artı sağlığa ayrılıyor. Türkiye, genç nüfusa sahip bir ülke. 20 milyona yakın, okuma çağında çocuk var, gayri safî millî hâsılasının yüzde 3,5 dolayındaki bir kısmını eğitime ayırıyoruz, yüzde 1 kısmını da sağlığa ayırıyoruz. Bu tablonun ortaya çıkmasının en büyük nedeni, bence budur. Onun için, ileriki yıllarda bu hususa önem vermemiz lazım.

Bu tür toplantıların amacı nedir? Bu tür toplantıların amacı, burada konuşulanların burada kalması mıdır; acaba, burada konuşulanlardan, önemli olan bazılarının, uygulamaya geçirilmesi midir? Genellikle, bu tür toplantılarda konuşulanlar burada kalır. Oysaki, burada, ders çıkarılacak bazı hususlara değinildi. Her meslek, kişiye bir elbise giydiriyor, bir davranış biçimi veriyor.

Ben, bundan 4-5 yıl önce olsaydı, vergi hukuku alanında çalıştığım için, vergi politikaları alanında konuşurdum; ama, daha sonra kulvar değiştirerek Sayıştay'a geldiğim için, şimdi, şunu görüyorum: Türkiye'de esas durulacak nokta, bugüne kadar durulmayan nokta, harcama politikaları olmuştur. Vergi politikalarında da reform, reform, reform diye hep konuşuruz. Çağdaş vergi sistemlerine baktığımız zaman, hâsılat bakımından, gelir vergilerinin ön planda olduğunu, harcama vergilerinin ikinci planda olduğunu ve emlak vergilerinin üçüncü planda olduğunu görürüz; ama, bizim vergi sistemimize baktığımız zaman –biraz önce sayın konuşmacı da değindi- harcama vergileri ön plana çıkıyor. Acaba, böyle bir vergi sistemiyle nasıl vergi adaleti sağlayabiliriz? O bakımdan, vergi sisteminin gözden geçirilmesi lazım.

Biz, Fransa'ya gittik; Fransız Meclisi bir çalışma yapmış, iki ciltlik; bir tanesini getirdik, Türkçe'ye çevirttik ve dağıttık: Kamu Harcamalarında Etkinlik ve Verimlilik diye... Orada tek bir cümle, o çalışmanın esasını teşkil ediyor: "Artık, nasıl vergi alınır değil, nasıl daha iyi harcama yapılır konusuna eğilmemiz" gerekir diyor.

Efendim, bugün, tahminlere göre 2001 yılı bütçesini dikkate aldığımız takdirde, gayri safî millî hâsılanın yüzde 32'si genel ve katma bütçeye ait. Fonları, dönersermayeleri ve diğer harcama yerlerini dikkate alırsak, yüzde 46'ya ulaşıyor. Yani, Türkiye'de harcanan her 100 liranın 45 veya 46 lirasını kamu harcıyor. Eğer ben bu paradan verim sağlayamazsam, eğer bu parayı ben eskisi gibi harcamaya devam edersem, acaba, bu tablolarla iki veya üç yıl sonra karşılaşmaz mıyım efendim? Çünkü, bulunduğum müessesede de bunu gayet açık görüyorum; kamu parası, son derece verimsiz harcanıyor. Önce, buna bir çare bulmamız lazım. Bu, son derece önemli. Yabancı ülkelere baktığımız takdirde, gelişmiş ülkelerde de gayri safî millî hâsılanın yüzde 40-45'i kamu tarafından harcanıyor; ama, nereye harcanıyor; devletin aslî hizmetlerine harcanıyor, eğitime harcanıyor, sağlığa harcanıyor, adalete harcanıyor, emniyete harcanıyor. Bizde ise, faize harcanıyor.

Sayın Atiyas biraz önce bir ziyafet çekti. Bundan ders almamız lazım ve bunu uygulamaya mutlaka geçirmemiz lazım. Esasında, Sekizinci Beş Yıllık Kalkmma Planında söylediği hususlar var. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında yer almış. 1992 yılında, Yeni Zelanda da ekonomik göstergeler bakımından bizim durumumuzda; ama, kamu reformu yapıyor, kamu malî reformu yapıyor, 1998 yılında düzlüğe çıkıyor. Mutlaka ve mutlaka, kamu harcama reformunu gerçekleştirmek lazım.

Türkiye'de iki tane anayasa var diyebiliriz; bunlardan birincisi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1924 yılından beri çeşitli kez değiştirilmiş. Yine değiştirme konusu gündemde; ama, ikinci anayasa, Malî Anayasa dediğimiz, 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu. Çeşitli yerlerde de söylediğim gibi, 1927 yılından beri esaslı bir değişiklik yapılmamış. Efendim, bunu savunalım. 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu değiştirmeden, bir bütçe reformu yapmadan,

Türkiye hiçbir yere varamaz. Bunun altını çiziyorum. Bu konunun üzerinde mutlaka durmamız lazım. Reçetesi de belli, Sayın Atiyas da söylediler, nasıl yapılacağı da belli.

İkincisi, fonları diyoruz ki, bütçe içine çekelim. Tabiî, çok doğru. Bir kere, denetim mekanizması tamamen ortadan kalkıyor; ama, harcama sistemi bu kadar sıkı olursa, bu kadar sıkı bir harcama rejimi altında, biz, fonları çekersek, harcayıcı kuruluşlar mutlaka bir yol bulur, değişik ad altında, başka müesseseler ortaya çıkarır. Onun için, harcama sisteminde değişiklik yapmak, İhale Kanununda değişiklik yapmak mecburiyetindeyiz.

Her kuruluşa değişik gözle bakmamak lazım. Dünya, artık, girdi değil, çıktı denetimi yapıyor, performans denetimi yapıyor. O bakımdan, mutlaka ve mutlaka İhale Kanununu değiştirmeliyiz. Yeni bir ihale kanunu var; ama, acaba, eskisinden daha sıkı bir sistem mi getiriyor; yoksa, çağdaş bir sistem mi, onu da tartışmak lazım.

Çok önemle üzerinde durduğum bir husus, kamu personel sistemi...

İki genel müdür aynı parayı alıyorsa, görevi ağır olan genel müdür ile görevi hafif olan genel müdür arasındaki farkı niye gözetmiyoruz. O bakımdan, performansa dönük bir ücret sistemini mutlaka getirmemiz lazım.

Diğer harcama meselelerine de bir çözüm bulmak lazım.

1996 yılında, Sayıştay Kanununa bir hüküm konulmuş: Sayıştay performans denetimi yapar... O kadar kolay değil efendim performans denetimi yapmak. Performans işi bir seferberlik işidir, topyekûn bir seferberlik işidir. O bakımdan, bunu da bir esasa bağlamak, harcayıcı kuruluşlara bazı mükellefiyetler yüklemek lazım, strateji planlarının yapılması lazım. Bu strateji planlarına varılıp varılmadığının kontrol edilmesi lazım. O bakımdan, bugün, ben, gelir politikalarından harcama politikalarının daha önemli olduğunu

görüyorum ve burada, değerli konuşmacılara huzurunuzda teşekkür ediyorum. Topyekûn harcama politikalarının değişmesi gerektiği üzerinde hep birlikte çalışalım.

Saygılar sunuyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ediyoruz Sayın Hocam.

Maliye eski Bakanımız Sayın İsmet Sezgin; buyurun efendim.

İSMET SEZGİN – Sayın Başkan, değerli konuklar, aziz arkadaşlarım; saat 18.00'de bir başka toplantıya gidecektim; fakat, öylesine ilginç ve öylesine ülkemizin içinde bulunduğu hiç de iç açıcı olmayan durumlarla çok yakından ilgili bir konunun tartışıldığı, irdelendiği, eleştirildiği bir toplantıda, çok kısa bir zamanınızı almak için kürsüye çıktım. Önce, çok teşekkür ediyorum. Sayın Atiyas'dan, Sayın Konukman'a kadar bütün konuşmacı arkadaşlarımız, gerçekten, mesleklerinde çok başarılı gençler, başarılı arkadaşlarımız ve gerçekten, sahalarında bizi aydınlattılar, öğrendik, bilgilerimizi tazeledik ve âdeta, devletin neden bugünkü hale geldiğinin bir resmi geçidi yapıldı burada.

Ben, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve Malî Politikalar panelinde, daha ziyade, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının ne olduğunun, malî politikalarının neler olduğunun tartışılacağını, konuşulacağını, irdeleneceğini varsaydım; ama, arkadaşlarımız daha ziyade krizlerin neden kaynaklandığını, neden krizlerin olduğunu ifade ettiler. Tabiatıyle, bilimsel açıdan ele aldılar; o, kendilerine göre zarif üslupları içerisinde ifade ettiler. Sevgili Kemal kardeşimiz de, malî politikaların yahut da programın vergiyle ilgili olan bölümünü izah ettiler. Sayın Atiyas da bütçeyi ifade ettiler.

Uzun yıllar Devlette çalışan bir kişi olarak ve yine, 7-8 yıl Bütçe Karma Komisyonu Başkanlığı yapan bir insan olarak ve kısa bir dönem de Maliye Bakanlığını ukdesinde bulunduran insan olarak ve 1960'lardan beri de Türk politikasının içinde bulunan ve Türkiye'yi çok iyi tanımaya çalışan bir insan olarak, neden, ülkemizin bugün içinde bulunduğu duruma geldiğini, neden ekonomide denizin bittiğini, neden ekonomide denizin bitmesiyle kalmadığı ve siyasette de denizin bitmek üzere olduğu bir ortamı yaşadığımızı tartışmanın da gerekli olduğu üzerinde durdum. Arkadaşlarımız, bu güçlü ekonomiye geçiş programına neden gerek olduğu, bu krizlerin neden çıktığını ifade ettikleri zaman, sevgili Hurşit Güneş, gerçekten, benim ta programın başından beri söylediğim noktaları bilimsel bir açıdan ifade ettiler. Önce, bir siyasal irade yoktu programın arkasında; sonra da, her programın gerektirdiği bir özverinin eşit, adil, dengeli olarak toplumun katmanları arasında dağıtılması gerekiyordu; bu de yoktu. En önemlisi, hocanın kredibilite dediği, benim güven dediğim, hükümete, halkımızın güveni yoktu. Dış ülkelerin de, yani, beynelmilel malî mehafilin de hükümete güveni yoktu. Yine, Sayın Güneş'in uzlaşma dediği ve vatandaş, bu planla, bu programla benim durumum yarın daha iyi olacak, ben bu özveriye katlanmam gerekir, buna inanmıyordu vatandaş. Nitekim, programın o cicim balım anlarında pek çok televizyon televizyon sohbetlerinde, çok moda, âdeta televole iktisadı gibi, televole siyaseti çok ön plana çıktı. Bu arada da pek çok şeyler yapıldı, programın çok iyi gittiği ifade edildikten sonra, hemen bozulduğu görüldü. Şimdi, bunların çeşitli nedenleri var.

Şimdi, değerli Konukman arkadaşımız ifade ettiler; devlet, vergi almaktansa, borç almayı tercih etti. Ne zamandan beri, değerli arkadaşlarım, 12 Eylül 1980'den bu yana. 12 Eylül'e değin, 24 Ocak kararlarını aldığımız ve bunu uygulamaya başladığımız, bir belirli bölümünü uyguladığımız o programın belirli ayaklarını yerine

oturttuğumuz zaman, iki nokta yarım kalmıştı. Bunun bir tanesi vergiydi; diğeri, üretimdi, işti, istihdam imkânı yaratmaktı. Maalesef, 1980 sonrası, gerek askerî rejimler gerek ara rejim gerek ondan sonraki idareler ve maalesef, moneter önlemlerle, ekonominin düzlüğe çıkarılabileceğini âdeta keşfettiler. Yani, üretimsiz bir ekonomi, yatırımsız bir ekonomi, iş ve istihdam imkânı yaratmayan bir ekonomiyle, ülkenin ekonomisinin düzlüğe çıkacağı varsayıldı. Neyle düzlüğe çıkacaktı; bir, değerli arkadaşlarım, devamlı devalüasyon; iki, devamlı yüksek faiz; üç, devamlı zam. Ekonomi, bu üçgen sarmalına girdi. Tabiatıyla, üretim de unutuldu, iş ve istihdam imkânı unutuldu ve böylelikle, vergi yerine borçla bu işin düzelebileceği varsayıldı. Yani, 1979 sonbaharına gelindiğinde ve o sonbahara gelininceye kadar, devletin pek çok borçlandığı bir ortama rağmen, 1980'in 11 eylülünde değerli arkadaşlarım, hafızam beni yanıltmıyorsa, Türk Devletinin borcu 245-250 milyar Türk Lirası civarındaydı. Yine, Sayın Bakanın ve arkadaşlarımızın ifade ettiği gibi, vatandaştan alınan vergilerin yüzde 2'si, 3'ü veya 4'ü ancak borçlara gidiyordu ve bugün, vergi gelirlerinin yüzde 80'lere varan bir bölümünün borçların faizine gitmesi gibi bir durum meydana gelmişse, o ekonomiye çok iyi bir neşter atılması gerekirdi. Bu yapılmadı değerli arkadaşlarım; bu yapılmadı Türkiye'de. Maalesef, vergi yasası çıkarılamadı. Bakın, hafızalarınızı lütfen yoklayın; 1960'lı yılların başında bir iki küçük vergi yasası çıkarabildik ve sonra da, 1970 10 Ağustosta Finansman Kanununu çıkardık ve ondan sonra da, maalesef, 12 Mart oldu değerli arkadaşlarım.

Bu parlamentolar, kolay kolay vergi yasası getiremiyor. 1960'ta, burada beraber çalıştığımız arkadaşlarımız var... Bu Katma Değer Vergisini hazırladılar arkadaşlarımız ve diğer birtakım vergileri hazırladılar, bunları da çıkarmadan 12 Eylül oldu. 1985 yılında bu çıktı ve bizim Parlamentomuz, daha ziyade, popülizmin etkisinde tabiatıyla, vergi yasası değil de, gider yasası çıkarır. 1961 Anayasamız, belirli yerlerde bunu önlemek için, devlet bütçesine yeni

kurallar getirdi. Yani, yeni bir şey getirecek... Yani, Bütçe Plan Karma Komisyonunun dışında, aşağıda, Senatoda, Millet Meclisinde, gider artırıcı, gelir eksiltici teklifte bulunamaz hükmünü getirdi. Sonra da, bunun da gevşetildiğini gördük. Yani, parlamentolar – Sayın Mutluer Hocamız haklı- mutlaka bir kamu harcamaları reformunun yapılması lazım. Parlamentoda, o popülizm, mutlaka, gider yasalarının çıkarılması için, her gün yasa teklif edilir. Bir gün, Meclis Başkanıyken de arkadaşlarıma söyledim; yahu, bir kere gelir yasası teklif edin, hep gider artırıcı teklifler getiriyorsunuz diye... Tabiî, bunda, 1980'den sonra başlayan ve maalesef, değerli arkadaşlarım, hâlâ ifade ediyorum, maliyenin ikiye bölünmesi, Hazinenin Maliyeden alınması, ayrı bir şeye verilmesi, Türkiye'deki malî denetimi de koordinasyonu da bozmuştur.

Tabiî, buna çok şeyler eklenebilir. Bugün, Türkiye'de, enflasyonun temelinde, bütün arkadaşlarımın da ifade ettikleri gibi, sağlıksız yatırımlar ve kamu harcamalarının artması geliyor. Bunu neyle önleyeceksiniz, bütçeyle önleyeceksiniz, sevgili Atiyas arkadaşımız ifade ettiler. Bu, performans bütçeyle olabilir; ama, performans bütçeyi kim uygulayacak; masrafçı daireler. Önce, masrafçı daireleri eğitmek mecburiyetindesiniz. İşte, değerli arkadaşım Mutluer'in ve Sayın Güneş'in eğitime önem vermek gerekirin –uzun vadede ifade ediyorum- dışında, yani, o performans bütçeyi idare edecek olan kişilerin eğitilmesi gerekir, politikacıların eğitilmesi gerekir, devletin eğitilmesi gerekir. Yani, bu reformun devletten yapılması lazım her şeyden önce.

Değerli arkadaşlarım, yine, Sayın Konukman tahmin ediyorum, bu krizlerin başlangıcını 1991 olarak ifade ettiler. Yani, bunda da bir yanlışlık var ve bunu 1980'e almanız lazım. Hangi ortamda, hangi koşullarda Türkiye bu duruma geldi; hangi koşullarda Türkiye'nin dış borcu 150 milyar dolarlara, iç borcu 50 katrilyonları

aşan bir hale geldi? Yani, bunları bilmeden, bunları anlamadan bir şey yapmanın imkânı yok.

Şimdi, bu Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, herhalde daha sonra yapılan panellerde bu anlaşılacak daha iyi; ama, biz bunun eksiğini, bu Güçlü Ekonomiye Geçiş Programında, öyle görülüyor ki, bu programı hazırlayan arkadaşlarımız, önce, malî sektörün sorunlarını çözelim demişler, bankacılık sektörünü halledelim demişler ve geri kalanı ondan sonra hallederiz demişler; ama, yani, ekonominin kendine özgü kurallarını yerine getirmedikten sonra ve özellikle, bilhassa kamu harcamalarını bir reforma tabi tutmadığımız takdirde ve bunun önce hükümetten başlayarak, sonra sokaktaki adamdan başlayarak, herkesin her şeyden sorumlu olduğuna dair olan inancı yerleştirmediğimiz takdirde, ne bu politikacı popülizmden vazgeçer ne de bu kamu harcamaları, değerli arkadaşlarım, yani, böylesine, devletin çok zor toplanan paralar çarçur edilir.

Bunları ifade etmek istedim. Çok zamanım yok, biliyorum, Nevzat birkaç defa baktı, galiba İsmet ağabey yeter demek istedi.

Bu paneli hazırlayan değerli kurula, vakfa, derneğe ve çok değerli katkılarda bulunan değerli arkadaşlarımıza huzurlarınızda teşekkürlerimi sunuyor, saygılar sunuyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN – Değerli izleyiciler, ilk defa bu kadar zor bir panel yönetiyorum; çünkü, şartlar farklı.

Şimdi, lütfen çok kısa rica ediyorum.

Suat Boydaş üstadımız, buyurun.

SUAT BOYDAŞ – Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar; ben, çok kısa olarak söylemek istiyorum: Çok güzel bir bilgi ve değerlendirme alışverişi yaptık. Bir kere, Kurul Başkanımıza ve

Kurula teşekkür etmek istiyorum öncelikle. Ancak, az evvel ifade edildiği gibi, somut öneriler getirilmedi diye düşünüyorum.

Ben, şahsen ve İstanbul YMM Odası olarak bir somut öneri getirmek istiyoruz. Esas itibariyle, bu önerimizi söylemeden önce, birkaç rakamı burada belirtmek istiyorum. Bir kere, 15 Haziran tarihine kadar çıkarılması planlanan ek bütçeyle, bütçe harcamalarına 28 katrilyon bir ilave yapılacağı ifade edilmektedir. Bunun 20 katrilyon lirası faizlere gidecektir; dolayısıyla, faiz yükü, 36 katrilyon liraya ulaşmış olacaktır. Gayri safî millî hâsılanın 182 katrilyon olduğu ifade edildiği takdirde ve vergi yükünün yüzde 21 civarında olmasının da normal olduğunu kabul edersek, arada, bütçe açığı 27 katrilyon liraya varacaktır gibi bir durum var.

Ayrıca, şunu ifade etmek istiyorum: İç borç stoku, Hazine Müsteşarlığının web sayfasından aldığım son rakama göre, 59 katrilyona ulaşmıştır; bu, nisan sonu rakamıdır. Bu rakam, devamlı yükselmektedir; sene başında 44 civarındaydı zannediyorum, şimdi 59 civarına varmıştır. Faiz ortalaması da, bizim 15 gün evvel yaptığımız çalışmaya göre yüzde 87'dir. Bu duruma göre, vergi faiz yükü, yani, verginin takriben yüzde 99'unu baliğ olacaktır. O zaman ne yapmak lazım buralardan kurtulmak için, gayri safî millî hâsılayı yükseltmemiz veyahut gayri safî millî hâsıladan alacağımız vergi oranını yükseltmemiz, yani, yüzde 21 değil de, yüzde 40, yüzde 50 almamız... Bu, iki tane husus var. Gayri safî millî hâsılanın yükseltilebilmesi için, gerçek ekonomiye, reel ekonomiye destek verilmesi lazım. Reel ekonominin, daha, millî hâsılayı yükseltecek, üretime geçecek bir duruma geçirilmesi lazım. Bu mümkün mü; mümkün. Bunun da yapılması lazım geliyor.

Vergi oranları konusunda, yükseltilmemesi konusunda, Sayın Kurul Başkanımızın ifadesine ben de iştirak ediyorum, onun yükseltilmesinde pek fazla fayda görmüyoruz. O zaman ne yapmak lazım; az evvel, Kılıçdaroğlu'nun ifade ettiği hususlara tamamen

katılıyorum; gelir idaresinin yeniden yapılandırılması lazım. Bu konuda Sayın Başkanımız önerilerini söyledi, hatta çalışmaları var, hatta, toplam kalite yönetimiyle ilgili, gelir idaresinde toplam kalite yönetimiyle ilgili de çalışmalar yapılmış vaziyette. Yani, eğer Maliye Bakanlığı bayraktarlığında, Maliye birimleri uzlaştığı takdirde, gelir idaresinin yeniden yapılandırılması olayı, toplam kalite yönetimiyle birlikte ele alındığı takdirde, ben, kayıtdışı ekonominin vergilendirilebileceğini, ona doğru inmeye başlayacağımızı ve kalitenin yükselmek suretiyle, randımanın da yükseleceği inancındayım. Bu krizlerden çıkmamız için tek yol, gelir fazlası yaratmaktır. Gelir fazlası yaratmanın bir ayağı da, vergiyi tabana yaydırmak suretiyle daha fazla almaktır ve şu dakikada, belki yapılacak en iyi işlerden bir tanesi, gelir idaresinin yeniden yapılandırılmasıdır. İstanbul YMM Odasında konuyla ilgili yaptığımız toplantılarda vardığımız sonuçlardan bir tanesi de budur. Ben, Kurul Başkanımız Aslan'ı bu çalışmaları bakımından da tebrik ediyorum ve eğer Maliye Bakanı bayraktarlığı kabul ettiği ve Maliye Bakanlığı birimlerinin uzlaşması halinde de bunun gerçekleşeceğine inanıyorum.

Saygılar sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN – Vahit Polatkan Bey, Danıştay 4'üncü Dairesi Üyesi; buyurun efendim.

VAHİT POLATKAN– Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sayın Başkan, bu toplantıya gelirken, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programıyla ilgili olarak kendimce birtakım tespitler yapmaya çalıştım. Bugün, Türkiye'nin yetkili özel ve resmî kuruluşlarınca 5 000 tane ihale edilmiş yatırım ödeneksizlikten durmuş vaziyette ve

bunların ihale bedeli 71 trilyon ve bunların yüzde 90'ı dört yıl sonra bitirilmek üzere ihale edilmiş. Eğer dört yıl sonraki enflasyon oranını ilave ettiğiniz takdirde, bu, neredeyse 200 trilyonlara varıyor.

Bunun ötesinde, yine, özel kuruluşların, özelleştirmeyle ilgili olarak yaptığı tespitler var. Krizden öncesi 110 katrilyon olarak tespit edilen özelleştirme değerleri bu krizle 80 katrilyona inmiş vaziyette. Şimdi, krizin tespitinde Sayın Uygur, Sayın Güneş ve Sayın Atiyas, hatta, Sayın Konukman ile Sayın Kılıçdaroğlu birleştiler. Tabiî, başka unsurları da gündeme getiren iktisatçılar oldu; fakat, buradaki program veyahut buradaki konu, güçlü ekonomiye geçiş programı olduğuna göre, burada, bu programın nelerle temin edileceği konusunda çok net açıklamaları Sayın Kılıçdaroğlu yaptı. Birincisi, kamu kâğıtlarının vergilendirilmesi; ikincisi, vergi oranında düşüklüğe gidilmek suretiyle artırılması; kayıtdışı ekonominin, vergi idaresinin güçlendirilmesi suretiyle kayda alınması. Burada, Sayın Konukman ile Sayın Kılıçdaroğlu bu noktada birleştiler, vergilendirmeyle ilgili olarak.

Şimdi, benim bir ufak sorum, Sayın Uygur'a, Sayın Güneş'e ve Sayın Atiyas'a; bu, Sayın Kılıçdaroğlu'nun ve Sayın Konukman'ın yapmış olduğu güçlü ekonomiye geçiş önerilerine ilave edecek, acaba, özelleştirme, parasal tedbir veya burada açıklanmayan başka ilaveleri var mı? Bunları satırbaşları olarak ilave ederlerse memnun olurum.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Teşekkür ediyoruz. Prof. Dr. Özdemir Akbulut. Buyrun efendim.

PROF.DR. ÖZDEMİR AKBULUT – Sayın Başkan, bu kısa sürede bana da söz vereceğinizi beklemiyordum; çok teşekkür ederim.

Sayın İsmet Sezgin, eski Bakanımız, 1980 12 Eylül'ünden itibaren bir borçlanma politikasının başladığını ve onun artan bir hızla devam etmesiyle bu noktaya gelindiğini söyledi. Aynı yıllarda bir diğer şey başladı, hatırlarsınız; dışa açılma, liberal ekonomi...

Ekonomik liberalizm, arkadaşlar, mal ve hizmet piyasalarından önce, faktör piyasalarında başlar. Emek ve sermaye, iki temel girdi, özel sektöre verilmelidir. Oysa, bugün geldiğimiz noktada, bakıyoruz, sosyalist ekonomilerde bile görülmeyen bir oranda sermaye girdisi, kamu sektörü tarafından kullanılıyor, hem de hiç üretken olmayan, verilen rakamlara göre, 100 liranın 80 lirasını faiz ödemeleri şeklinde, tekrar, bir rantiye sınıfını beslercesine, ekonomide kullanıldığını görüyoruz. Bu ne biçim liberal ekonomiyse, liberalizme geçişse, en önemli üretim girdilerinden bir tanesinde, devlet, sosyalist ekonomilerde görülmeyecek bir ölçüde, kaynaklara tesahüp ediyor, sermaye kaynağına tesahüp ediyor. Emek piyasasında da değiliz. Toplusözleşmeler, IMF politikalarının enflasyonla mücadelede ücretler üzerindeki baskısı, serbest sözleşme hakkının verilmemesi gibi, emek piyasasında da, liberal ekonominin koşullarının gerçekleştirilmediğini görüyoruz.

Öyleyse, bu ekonomik sistemde yanlış işleyen nedir. Karma ekonomik sistem uygulamalarından sonra ortaya çıkan ve ulaşılmak istenen ekonomik liberalizmle siyasal liberalizm başbaşa gitmiyor. Görünen o ki, liberal olmayan kafalar, bir ekonomik politikanın peşine düşmüşler, kamu sektörünün üretkenlik gücü azaltılmış, kaynaklar çarçur ediliyor ve ekonominin emrine verilmiyor.

Geçen hafta, aynı konu, Moskova'da, Finans Topluluğu ve Sovyet Ekonomi Enstitüsü ile DEİK tarafından tartışıldı. Onlar da,

yetmişbeş yıldır, totaliter bir rejimi ve kollektivist bir ekonomik sistemi uygulamışlar, liberalleşme sancıları çekiyorlar. Bizim çok daha iyi durumda olmamız gerekirken, bugün varılan noktada, liberalizm uygulamaları konusunda, maalesef, onlardan çok daha geriye düştük. Kaynakları kim kullanıyor, ona bakmak gerekir. Süratle, devletin, faktör piyasalarından elini çekmesi gerekmektedir ve bunu sağalaycak politikaların öncelikle izlenmesi gerekiyor diye düşünüyorum.

Hepinize saygılar sunuyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum.

Nihayet, bir oturumda bir panelistimizi kaçırdık. Hemen, ilk cevap hakkını Sayın Şükrü Günay'a bırakıyorum.

ŞÜKRÜ BİNAY – Çok teşekkürler Sayın Başkan.

İki üç konuya açıklık getirmek istiyorum. Programı, herhalde, bürokrasi kesiminden savunacak kişi olarak, yeterince süre de kullanacağım diye düşünüyorum.

Önce, Hurşit Hocanın söylediği, çok güncel bir konu... Enflasyon hedeflemesine Merkez Bankası Eylül ayında geçecek dedi. Bir kere, kesinlikle öyle bir niyetimiz yok. Enflasyon hedeflemesi, politikalarını eylül ayında Türkiye tartışmaya başlayabilir. Çünkü, enflasyon hedeflemesini yürütebilmek ciddî bir eğitim süreci gerektiriyor. Böyle bir eğitimin şu anda koşullarının oluşması ancak eylül ayında olacak. Enflasyon hedeflemesine hangi şartlarda geçileceğini net bir şekilde açıkladığımı zannediyorum; isterse, bir kere daha açıklarım.

İkincisi, Merkez Bankası, 1999 Ekiminde IMF tarafından önerilen yüzde 10 tek seferlik devalüasyona bankaların açık pozisyonu nedeniyle karşı çıktı dedi. IMF'e yüzde 10'luk tek seferlik devalüasyonu Türkiye'de karşı çıkan adam benim öncelikle. Açık pozisyonları hiç düşünmedik. Exchange Rate Pass True dediğimiz, devalüasyonun enflasyon üzerindeki etkisi diye bir kavram vardır. 1999 senesinde bu oranın son derece yüksek olduğunu düşünüyorduk. O yüzden, devalüasyonu tek seferde yapmak yerine, kuru kasım ve aralık aylarında hızlandırdık ve nitekim de, bu nedenle de, ocak ayında enflasyonu çok yüksek gördük. Eğer bunu kasım ayında yüzde 10'luk tek seferlik yapsaydık, 2000 senesinde daha yüksek oranlı bir enflasyon görecektik. Bir de, programın adı enflasyonu aşağı çekme programıydı. Devalüasyon yaparak enflasyonun aşağı çekildiği, dünyada pek görülmüş bir şey değil. O nedenlerle, bankaların açık pozisyonunu düşünmemiz söz konusu değil. Zaten, o sırada faizler yüzde 100'dü kasım ayında, ocağın ilk haftasında yüzde 37'ye düştü. Yani, eğer biz bankaların açık pozisyonunu düşünüp bir devalüasyon yapsaydık bile, bankalar bundan kesinlikle zarar görmeyecekti.

Bir konu daha var, kriz ile likidite ilişkisi... Çok fazla konuşmacı değindi, Merkez Bankasının politikaları eleştirildi. Merkez Bankası öyle bir kurum ki, davul kendi sırtında, tokmak başkasının elinde. Enflasyon hedeflemesi dediğimiz olgu da, davul ile tokmağın Merkez Bankasının eline geçmesi olgusu. Kriz ile likidite ilişkisinde, biz, politika olarak, üç sene boyunca ne yapacağımızı 9 Aralık 1999'da açıkladık, 17 Kasım 2000'de açıklamadık. 9 Aralık 1999'da, üç sene boyunca, Merkez Bankasının ne yapacağı çok net bir şekilde ortadaydı. Faizler yüzde 37'ye düştükten sonra, bankacılık sisteminin yapması gereken maliyetleri en aza indirmekti. Reel faizlerin düşmesi ve hazine borçlanmasının azalması nedeniyle, kendi yükümlülüklerinin maliyetli olanlarını azaltmaktı. Bankacılık sistemimiz maalesef bunu yapmadı

...Merkez Bankası, zamanında, yeterince likiditeyi temin etmiştir diye düşünüyorum. Kamu bankalarının sorunu, bugünkü sorun değil; kamu bankalarının sorunu kasım ayında da ortaya çıkmadı; kamu bankaları sorunu, Türkiye tarihi boyunca var. Neden kamu bankalarının devralınması, borçlarının devralınması operasyonu bugüne sarktı derseniz, dönüp kamu bankalarının yönetimine bakın. Kamu bankaları neden birleşiyor, hangi kamu bankasında hangi problemler ortaya çıkacak, onu da zaman gösterecek.

Bir de, programın, Aziz Hoca özellikle üstünde durdu, Kemal Bey de özellikle üstünde durdu. Bu program bir geçiş programı. Geçiş kısmını atlıyoruz. Bu programın felsefesinin ne olduğu tam anlamıyla da anlaşılmış değil. Bir tek İzak yeterince ortaya koydu diye düşünüyorum. Programın içinde çok önemli, şeffaflığı ve hesap verilebilirliği artıracak unsurlar var. Bugüne kadar yerel yönetim hesaplarının, eğer, senelerdir, Maliye Bakanlığında beraber çalışıyoruz, Maliye Bakanlığının bir birimiydik Hazine olarak; yerel yönetimin hesaplarını Türkiye'de verebilecek olan varsa, Türkiye'ye çok büyük bir hizmet yapmış olur. İlk defa, yerel yönetimin hesapları, bütçenin ayrılmaz bir parçası oluyor. Benim herhalde 18 senem Hazinede geçti; Hazine garantilerinin kime, hangi amaçla, ne diye verildiğini bugüne kadar ortaya koyabilecek olan varsa, onun karşısında da saygıyla eğilirim. İlk defa bu programda Hazine garantileri bütçenin ayrılmaz bir parçası oluyor. Bu programın devamında Borçlanma Kanunu var. Artık, Hazine, istediği kadar, istediği şekilde borçlanamayacak. Dolayısıyla, hükümetler de, Maliye Bakanlığı da, istediği şekilde, istediği kadar, istediği zamanda harcama yapamayacak. Bahsettim; ilk defa bu programla, Merkez Bankası Kanunundaki değişiklikle, hükümetin iflas riski gündeme geliyor. Bunları gözardı edip bu programı kötülemek, bence hiç doğru değil.

Vergi politikasında, tabiî ki, mevcut durumda vergi politikası adaletsiz; ama, öbür taraftan bakıyoruz, vergilerin yüzde 80'i faize gidiyor diyoruz. Şimdi, öyle değişik bir mantık ki bu; kamuda personel fazlası var, hiçbirimiz ses çıkaramıyoruz; çünkü, kamu çalışanıyız, bir de eşimiz dostumuz kamuda çalışıyor. Kamu işçileri yüksek gelir elde ediyorlar, Köy Hizmetlerinde adamları koyacak yer bulamıyoruz, DSİ'de adamları koyacak yer bulamıyoruz, geçici işçileri kalıcı hale getiriyoruz, kimse eleştirmiyor. Bankacılık sistemiyle ilgili gereken denetimi yapamıyoruz, hiç kimse dönüp eleştirmiyor; ama, bunların bir bedeli olacak, bunun adı da ya faiz ya enflasyon ya da ikisi birden. Dış borç bulduğumuz zaman, faizlerin vergiye oranını hiç dikkate almıyoruz; dış borç bulamadığımız zaman, faizler çok yüksek diyoruz. Eğer biz toplumsal bir görev yapacaksak, her şeyi bir anda düşünelim, eğer Türkiye bir değişim gerektiriyorsa, bu değişimin içinde her şey birlikte olsun; faizlerin ortadan kalkması Türkiye'yi hiçbir yere götürmeyecek.

Çok teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN – Merkez Bankası Kanunu çıktıktan sonra ses tonunuz bayağı yükseldi; Allah yardımcımız olsun. Şimdi, davul da sizde, tokmak da sizde.

Buyurun Sayın Güneş.

PROF.DR. HURŞİT GÜNEŞ – Çok özlü konuşacağım.

Şükrü Beyin dediklerine büyük ölçüde katılıyorum. Zaten çeliştiğimiz bir nokta yok. Ben sadece, Merkez Bankasının likiditeyi az verdiği kanısında değilim; onu, kendi bulunduğu kurumun eski bir mensubu öyle düşünüyor, ben aynı görüşte olmadığını söyledim. Ben, bunun bir bankacılık krizi olduğunu düşünüyorum. Açıkça

söyleyeyim, bunu da uzun süredir söylüyordum; Türkiye'de bankalar hastalıklı ve bu hastalığın mutlaka düzeltilmesi gerekiyor diye... Farkında olmadığım noktayı da söyleyeyim: Ben, kamu bankalarının bu kadar hasta olduğunu, bu kadar büyük bir sıkıntı içinde olduğunu bilmiyordum. Açıkçası, bu programın en önemli tarafı şeffaflığıdır. Eğer ki kamuoyu ne kadar aydınlanırsa ve kamu maliyesi ve muhasebatı ne kadar şeffaf olursa ve kamuoyu ne kadar bunu iyi bilirse, sanıyorum, o derece daha fazla denetim olabilir ve doğrular görülebilir. Bu programın en önemli tarafı bence odur; şeffaflık ve denetim tarafıdır.

Ben, Sayın Binay'a katılıyorum; programı desteklemeliyiz ve program Türkiye için hakikaten çok önemli bir fırsattır. Katılmadığım bir görüş var panelist arkadaşlarım tarafından ve Türkiye'nin vergi yükü bakımındandır. Türkiye'nin vergi yüküyle ilgili, bazı maliyeci arkadaşlarımız, genellikle OECD istatistikleriyle karşımıza geliyorlar, bu doğru değildir. Türkiye'nin fert başına düşen geliri 3000 dolar civarındadır. 30000-40000 dolar fert başına gelir düşen ülkelerin vergi yüküyle, 3000 doları mukayese edemezsiniz. Dolayısıyla, Türkiye'de vergi yükü aslında ağırdır; fakat, adil dağılmamıştır, en önemli tarafı budur. Yani, bazıları söylüyor, hep bizi mi yoluyorsunuz, hep aynı kümesteki kazları yoluyorsunuz diye; hep aynı kazları yoluyorsunuz; ama, bazı kazlar hiç yolunmuyor. Mesele, sıkıntı buradadır. Oysa, Türkiye'nin vergi yükü yüksektir. Açıkçası, bir şey daha söyleyeyim; vergi alınmadı Türkiye'de denildi. Oysa, 1990'lı yıllara bakarsanız, gayri safî millî hâsıla içinde vergi yükünün giderek yükseldiğini görürsünüz. Giderek yükselmektedir ve ağır da bir yük olmaktadır; ama, sıkıntı, biraz önce Sayıştay Bakanımızın söylediği çok önemli bir nokta, Türkiye'de kamu harcamalarını denetleyemiyoruz; en önemli tarafı budur ve büyük bir savurganlık vardır. Ben, kendim bir kamu sektörünün mensubuyum, öğretim üyesiyim; ama, aynı zamanda, bir süre, burada, Ankara'da da görev aldım.. Gördüğüm nokta şudur ki, gerçekten, Türkiye'de büyük

bir harcama savurganlığı vardır. Yani, özel kesimde bu kadar büyük bir harcama savurganlığı yoktur. Türkiye'de, hakikaten –ben Kemal Beyin yaptığının çok önemli ve değerli bir iş olduğunu düşünüyorum- benim vergime sahip çıkılması lazım. Ben vergi veriyorum ve bu vergiyi, devlet doğru kullanmalıdır, etkin kullanmalıdır diye düşünüyorum.

Çok önemli bir nokta; bu sıcak parayla ilgili konuşuldu... Çok doğru; fakat, onun yöntemini doğru belirlemeliyiz. Türkiye'yi gerçekten zaman zaman sıcak para, diğer Güneydoğu Asya ülkelerinde olduğu gibi, çok sert bir biçimde vurabiliyor. Ne yapmalıyız; yapmamız gereken şey şu: Giriş engelleri yaratmalıyız. Giriş engeli de, Türkiye'ye sıcak para girmesin diye değil, vadesine göre, girişi başından belirlemeliyiz. Dolayısıyla, bir baştan vergiyle bu ortaya çıkacaktır. Eğer kısa süreli Türkiye'ye gelirse o vergi kalacaktır, uzun süreli gelirse o vergiyi ödememiş olacaktır. Gelsin Türkiye'ye, biz yabancı sermayenin Türkiye'ye gelmesine karşı değiliz, olabildiğince gelsin; ama, Türkiye'de yatırımı teşvik edecek şekilde gelsin, kısa süreli giriş çıkışlar yapmasınlar; doğrusu budur.

Çok teşekkür ediyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN – Her panelde finale doğru ilgi düşer, bizde artıyor. Giderek, herhalde panel sonrası kokteylde devam eder.

Sayın Ercan Uygur hocam, buyurun.

PROF. DR. ERCAN UYGUR – Bir soru sorulmuştu, ben onu temel alarak konuşmak istiyorum. Demişti ki bir soru sahibi: "Program için, programda yer almayan, örneğin, gelir kaynakları var mı, söyleyebilir misiniz." Galiba, birkaç kişiye birden sormuştu. Şimdi, bu, aslında, biraz daha geniş bakılacak bir soru. Bence, şöyle

bir soruyla yüz yüze gelmeliyiz: Türkiye, eğitimiyle, insan kaynaklarıyla, kamu kesimiyle, aslında, küresel dünyada yarışmak için tam hazır değilken, o dünyaya özellikle finansman yönüyle girmeye çalıştı, girdi. Şimdi, bence bunun sıkıntılarını yaşıyor Türkiye. Yani, başka bakımlardan tam hazır değilken, biz, şu finansmanı dışarıdan yapalım düşüncesiyle, maalesef, sık sık sorunlar yaşıyoruz. Soruya bu bakımdan şöyle yaklaşılabilir: Program diyor ki, parasallaşmayı, yani, para basarak bu borç meselesini ve açık meselesini bir kenara bırakalım, konsolidasyonu da bir kenara bırakalım, kaynak yaratalım. Nasıl kaynak yaratılacak; kamu kesiminde ve dış kesimde nasıl fazla yaratılacak, hiç çaresi yok. Kalıcı olarak, istediğimiz kadar beğenmeyelim, uzun vadede tek güvenilir kaynak yine vergi. Kimden alınır, onun tartışması başka; ama, başka çaresi yok gibi görünüyor. Borç idareciliğiyle bu işin kalıcı olarak çözülmesinin çok zor olacağını söylememiz lazım. Dış kaynak için de, hiç çaresi yok, ya elinizdeki varlıkların bir kısmını dışarıya satacaksınız, bu kamu kesiminin özelleştirilmesi anlamına gelebilir, kamu kesiminden bazı kuruluşların özelleştirilmesi anlamına gelebilir veya örneğin Asya'da olduğu gibi, özel kesimin bile bazı varlıklarının yabancılara satılması anlamına gelebilir. Bu da bir tercih meselesidir, üzerinde anlaşma meselesidir. Buna hazır mısınız, bunun cevabını tartışmak lazım. Yani, kaynak yaratmanın hiç mucizevî bir tarafı yoktur. Türkiye şimdiye kadar hep kaynak yaratmak için mucizeler peşinde koşmuş. Örneğin, işte, daha iyi borç yönetimi yapıp faizi olduğunca düşürmeye çalışmış, arkasından küt diye başka bir krizle karşılaşmış. Burada, çaresi yok, kaynak yaratmak mecburiyeti var. Bu da, ekonomide öyle çok hızlı büyüyerek kolay değil. Bu kadar yeter sanıyorum.

Teşekkürler. (Alkışlar)

YRD.DOÇ.DR. AZİZ KONUKMAN – Efendim, şimdi, bu 15 dakikada alternatif bir şeyler söylenmediği ifade edildi salondan. Herhalde, 15 dakikada hem durumu teşhis edeceğiz, hem çözüm önereceğiz; bu mümkün değil. Yani, mucize olması lazım; ama, meraklılara bir not düşeyim; Emek Platformunun alternatif programına katkı yapan iktisatçılardan biriyim; merak edenler, bunu, TÜRMOB'un web sayfasından bulabilir.

İkinci bir öneri; bağımsız sosyal bilimcilerden bir kişiyim, 9 kişilik bir gruptan; onun da bir web sayfası var, ilgililere duyurulur. Yakında da, bu programla ilgili, çok detaylı, ayrıntılı bir analiz yapacağız, onu da orada görebilirler. Yani, hepsini bu kısa sürede anlatmam son derece güç; ama, dilimin ucuna varan ve beni de... Susayım, söylemeyeyim dedim; ama, söylemek zorunda olacağım: Salondan gelen sorulara sevili Hurşit Güneş cevap verirken, bu vergi ayağının sağlam olduğunu ifade etti, nitekim 1990'lı yıllarda da vergi gelirlerinin arttığını söyledi.

Şimdi, arkadaşlar, sevgili Hurşit Güneş ile biz, Parlamentoda birlikte çalıştık; yani, o, Başbakanlık ayağının başdanışmanıydı, ben de Meclisin danışmanıydım. Orada, çok iyi hatırlıyorum, SHP'nin seçime giderken kampanyalarında kullandığı çok önemli bir şey vardı; servet beyannamesinin yeniden getirileceği ve bunun üzerinden giderek, servet vergilerinin konulacağı. Sanırım, Hurşit kardeşim onu unutmuş. Yani, programda böyle bir teklifi görebiliyor musun sen orada? Programda ciddî olarak bir vergi açılımını görebiliyor musun? Bu program onu unutmuş vaziyette. Dolayısıyla, toplumda birileri bunu unutmadı, bunu hatırlatacak arkadaşlar.

İkinci bir olay, bakın, bu fonlarla ilgili... Ben, yıllardır bu fonların tasfiyesi için uğraşan ve hatta, son sekizinci plandaki özel ihtisas komisyonun başkan yardımcılığını üstlenen bir kişiyim. İnanamıyorum, Şükrü kardeşim diyor ki, saydamlıkla ilgili bu kadar

önemli şeyler var diyor, Aziz hoca bunlardan bahsetmiyor diyor. Sözümün ilk başında şunları söyledim: Malî saydamlıkla ilgili bir sürü şeyler, bizim metinden alınmış; yani, sekizinci planda bizim hazırladığımız komisyon metni. Bunun altına ben imza atarım; ama, orada bir şey dikkatimizi çekti: Son bütçe kanununda değişiklik yapan kanun bir rezalettir. Ben bunu TRT-2'de, bir arkadaşımın programında uzun süre anlattım, gazeteci arkadaşlarımdan birisine mülakat verdim, uzun uzun anlattım. Bir Allah'ın kulu telefon edip de, yahu kardeşim, yanlış düşünüyorsun demedi; onu söylüyorum. Bütçeden mahsup edilecek ödemeler hesabı, amaç dışı kullanılmaktadır, ödenek üstü harcama yaratılmaktadır. Bunun saydamlıkla ne ilgisi var Şükrü kardeşim?! Lütfen... Yani, gelin, bir toplantı yapalım, panel mi, açıkoturum mu; yanlışsam, yanlışımı söyleyin bana. Yıllardır, ben, Plan ve Bütçe Komisyonunda bu konuda çalışmış bir adamım. Yani, biraz da, benim de söylediklerimin ciddiye alınmasını rica ediyorum. Rica ediyorum... Yani, çağırın toplantılarınıza, sevgili başkanım benim sınıf arkadaşım, Süreyya Serdengeçti; eğer bir telefon edip, Aziz, Konukman'ı bir dinleyelim derse, keyifle, ben size bunları anlatırım.

Son bir şey daha söyleyeyim; burada, beni rahatsız edecek unsurlardan biri şu: Bakın, Hurşit Güneş diyor ki, bu programın, bir önceki programın en büyük eksikliği, ulusal motiflerin devrede olmaması, ulusal uzlaşmaya dayalı olmamasıydı diyor. Soruyorum size: Türkiye'nin, zaten, geleneğinde, istikrar paketlerini ulusla tartışma diye bir gelenek yok ki. Bugüne mahsus bir şey değil bu; 80'li yıllarda da böyleydi, 80 öncesinde de böyleydi. Türkiye'nin demokrasi kültüründe sakat bir taraf var; politikalar, lobilerde belirleniyor. Politikalar başka yerlerde belirleniyor, halka da sadece anlatılır. Hatta, hiç unutmuyorum; yıllar önce, Cumhuriyette şöyle bir haber vardı: Halk, sahile hücum etti; ama, vatandaş denize giremedi diye. Zaten, bizim halkımız hatırlanmaz ki böyle tartışmalarda. Hangi tarihte hatırlandı ki... Bizim dönemimizde de hatırlanmadı; yani,

SHP'nin koalisyon ortaklığı döneminde de halka sormadılar. Sanki, Türkiye'nin geleneğinde böyle bir şeyler varmış da, bu son program, bunu hatırlamış gibi. Peki, Sevgili Derviş niye buna "ulusal" dedi. Onu demek zorundaydı; çünkü, Avrupa Birliğine uyum programındaki adı o da, onun için... Yani, ortada Derviş'in yeni söylediği bir program yok. Bu medya olayı çarpıtıyor. Bu, Ulusal Program; yani, Avrupa Birliğine uyum için hazırlanan, Katılım Ortaklığı Belgesine istinaden çıkarılan, Martta yayımlanan Resmî Gazetede, orada hepsi yazıyor, madde madde söyleniyor.

Şeye gelince... Beni çok rahatsız etti. Ben Sayıştay Başkanına bir gül uzattım; dedim ki: Sayıştay'ın Genel Uygunluk Bildirimini lütfen ciddiye alsın bu politikacılar. Onlara bir davette bulundum; ben, Başkanımın bir dipnotunda şöyle demesini bekledim: Sayın Konukman'ın bu çağrısına gönülden katılıyorum; burada da, bu hatırlatmayı, çünkü, bürokratların önünde hatırlatmasını istedim; ama, teğet bile geçmedi yanından.

İkinci bir olay... Bakın, sevgili Sayıştay Başkanı diyor ki "gider reformu yapılmalı." Allahaşkına, vergi gelirlerinin yüzde 80'ini faizlerin yuttuğu bir yerde nerenin reformunu yapacaksınız?! Ne reformu?! Yapmayın!.. Biz, bütçe çalışmaları içinde bulunmuş insanlarız. Neresinde reform yapacaksın?! Her şeyi bitmiş, lime lime dökülüyor. Onun için, diyorum ki, kamu reformu ayağı sakattı bu sistemin; ama, ne ayağı doğrudur; kamu harcamalarına yeni bir model getirme ayağı doğrudur, altına imza atarım. Ne demek o; program, bütçe sisteminin yeniden çağdaş bir normla dikkate alınmasının altına imza atarım; ama, sevgili başkanım, o sisteme geçmeden, ben neresini kamu harcamasını kısayım. Bitmiş bu iş... Kamu harcamasını kısarak, yatırımı kısarak, faizlere yer açmak için eğitimi, sağlığı kısarak, ben kamu reformu yapabilir miyim? Biliyorsunuz, özel bütçe ile kamu bütçesi arasındaki ayırım şudur: Kamu bütçelerinde giderlerin önceliği esastır. Kamu, önce giderini

tespit eder, gelirini ona göre bulur. Bizde öyle değil; önce gelir hesabı yapılıyor... Bu çağdaş gibi gelebilir size, yanıltmasın. Bakın, geliri ben önce hesaplıyorum, gideri sonra yapıyorum; olur mu? O, özel bütçedir. Özel kesim öyle bütçe yapar, kamu kesiminin böyle bütçe yapma lüksü yoktur. Ha, kamu giderlerini adam gibi yaparsınız, sosyal fayda maliyet analizleri yaparsınız, ciddî bir şekilde kaynak tahsisini buna göre yaparsınız, bakın ne oluyor o zaman.

Teşekkür ediyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Konukman'a ikinci tur paneli için teşekkür ediyoruz ve Sayın Kılıçdaroğlu'na bırakıyorum son sözü.

KEMAL KILIÇDAROĞLU – Ben, kısaca, bir iki konuda düşüncemi ifade etmek isterim.

Programı eleştirmekle beraber, kamunun saydamlığına verdiği önem açısından takdir etmek lazım. İlk kez biz bu Programla, kamu bankaları ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bünyesine alınan bankaların ekonomiye getirdiği yükü net bir şekilde öğreniyoruz. Bu kamunun saydamlığı açısından çok önemli. Dileğimiz bu saydamlığın her aşamada ve tüm kamu kuruluşlarını kapsayacak şekilde genişlemesi. Biz kamunun, bankacılık sırrı kavramının arkasına gizlenmesini istemiyoruz. Örneğin kriz öncesinde Merkez Bankasının kimlere ne kadarlık bir döviz sattığını bilmiyoruz. Yurttaş olarak bizim hakkımız olan bu bilgiyi IMF bilir; ama biz, Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olarak bilemiyoruz. Oysa bir devletin, ulusal güvenliğin gerektirdiği sırlar hariç, kendi yurttaşından gizleyeceği hiçbir bilginin olmaması gerekir. Çünkü yurttaş, sorgulama hakkını ancak sağlıklı bilgilere ulaştığı zaman kullanabilir. Programı bu açıdan önemli bir adım olarak görüyorum. Diliyorum, arkası gelir.

Kamunun borçları konusunda, sağlıklı bir yapı olduğuna kesinlikle inanmıyorum. Hazinenin borç yönetimi oldukça zayıf. Hatta Sayıştay'ın bu konudaki raporları da ortada. Devletin kendi borçlarını bilmediğini bu raporlar açıkça belirtiyor. Ben, Sayın Ekrem Pakdemirli'nin bir toplantıda verdiği bir örneği anlatarak, sözlerimi tamamlamak istiyorum. Sayın Pakdemirli'nin Hazine Müsteşarlığından sorumlu olduğu bir dönemde, Hazine yabancı bir ülkeden alınan dış borcu ödüyor. Fakat, bir süre sonra o ülkeden bir yazı geliyor, **"siz bu borcu daha önce ödemiştiniz niçin bir daha ödüyorsunuz"** diye... Şimdi bizim Hazinemiz, aldığımız borçları dahi bilemiyorsa, o ülkede neyi nasıl bileceğiz ve daha da önemlisi, bize verilen rakamlara ne ölçüde güveneceğiz. Az önce de belirttiğim gibi, Hazinenin hesaplarını denetleyen Sayıştay bu konuda çok ciddi uyarılarda bulunuyor. Ama bu uyarılara kim kulak verecek? Türkiye Büyük Millet Meclisi adına yapılan bu denetimler sonucunda Sayıştay'ın raporları acaba ne ölçüde ciddiye alınıyor? Bunları yeteri kadar izleyemiyor ve yurttaş olarak sorgulayamıyoruz. Bu acı tablonun altını çizerek sözlerimi bitirmek istiyorum.

Teşekkür ediyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN – Değerli panelistlere teşekkür ediyoruz. Gerçekten, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programıyla ilgili değerlendirmeleri farklı açılardan izledik. Bir değerlendirme yaparken, kategorik olarak tümüyle doğru, tümüyle yanlış gibi bir değerlendirme yapmak yerine, içindeki unsurları ve hedeflerine bakmak lazım. Kişisel olarak bir tek şeyin altını ısrarla çizmek istiyorum: Gerçekten, özellikle, verilen bu niyet mektubunda ve açıklanan programda, malî kesim ve kamu kesimiyle ilgili çok ciddî düzenlemeler var. Kamu kesiminde de iki tane temel yönelim var; birisi, tek bütçeye doğru yönelme; ikincisi, şeffaflığa doğru yönelme. Onun da, 10-12 tane, benim tespit edebildiğim, bizzat, niyet

mektubundan tespit edebildiğim, 10-12 tane unsur var. Böyle bir değerlendirmeyi yeterli veya yetersiz görmek, değerli konuşmacıların ve siz izleyicilerin takdirindedir.

İlginize tekrar teşekkür ediyorum. Kurul Başkanımızı ve Vakıf Başkanımızı ve düzenleyen değerli üstatlarımızı, arkadaşlarımızı, hepinizin adına tekrar yürekten kutluyor, saygılar sunuyorum.

Sağ olun. (Alkışlar)

SUNUCU (A.NACİ ARIKAN) – Ben, panelimizi yöneten Gümrük Müsteşarı Sayın Nevzat Saygılıoğlu'na ve çok değerli panelistlerine, panelimize göstermiş oldukları ilgi, yaptıkları katkılar ve çok değerli görüşlerini bizlerle paylaştıkları için çok teşekkür ediyorum.

Değerli konuklar, panelimize son vermeden ve plaket törenine başlamadan önce, iki hususu bilgilerinize arz etmek istiyorum. Panelimizin hemen ardından, balo salonunda bir resepsiyonumuz olacaktır ve bu resepsiyona tüm konuklarımız davetlidir.

İkinci husus, Hesap Uzmanı Sayın Nazmi Karyağdı'nın, dün kamuoyuna bir basın toplantısıyla açıklanan bir çalışması var. Çok güzel bir çalışma, "Toplam Kalite Yönetimi ve Türk Vergi İdaresi" hakkında. İzninizle, kendisinin 2 dakikalık bir tanıtım filmi var; bu filmi seyredelim ve ondan sonra, plaket törenine hemen başlayacağız.

(Tanıtım filminin izlenmesine geçildi)

(Alkışlar)

SUNUCU (A.NACİ ARIKAN) – Değerli konuklarımız, yaklaşık 5 saat boyunca değerli vakitlerini ve mesailerini alarak buraya katılan ve panelimize çok değeri katkılar yapan sayın panelistlerimize ve sayın Oturum Başkanımıza, Vakfımız ve Derneğimiz adına, bugünün anısına, bizleri unutmamaları için ufak bir plaket törenimizin olacağını söylemiştik.

Şimdi, sayın panelistlerimize plaketlerini vermek üzere, Sayın Vakıf Başkanımızı ve Sayın Kurul Başkanımızı buraya takdim ediyorum.

(Plaket töreni yapıldı)

SUNUCU (A.NACİ ARIKAN) – Değerli konuklarımız, Hesap Uzmanları Kurulunun 56 ncı Kuruluş Yıldönümü nedeniyle düzenlediğimiz Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve Maliye Politikaları konulu panelimiz burada sona ermiştir.

Başta Sayın Bakanlarımız olmak üzere, tüm katılımcılara, siz değerli konuklarımıza ve değerli basın mensubu arkadaşlarımıza, katkılarından dolayı çok teşekkür ediyor ve saygılarımızı sunuyoruz. Çok çok teşekkürler, sağ olun. (Alkışlar)